

בטאון מחלקת עסקים שע"י ביד"צ היכל המשפט

המשפט

בטאון מחלקת עסקים שע"י ביד"צ היכל המשפט

להפצת והחדרת משפט הממונות בישראל

נושא ונותן 3

חותמים

כדי לקיים! 9

משורה אמת
ורצורתו אמרת 13

27 החוק הפרסי
שהפך לצחוק
והביא לנס פורים

39 ואלה המשפטים
אשר תשים לפניהם

גליון א'

דור המערכת

דין נצח

"שבע שמחות. אל תהי קורא כן אלא שבע שמחות, אלו שבע מצות שבחג, ואלו הן, ארבעה מינין שבלולב. וסכה, חגיגה, ושמחה. אם שמחה למה חגיגה, ואם חגיגה למה שמחה. אמר ר' אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדין, ולית אגן ידעין מאן הוא נצח, אלא מאן דנסב באין (כפות תמרים) בידיה אגן ידעין דהוא נצוחיא. כך ישראל ואמות העולם באין ומקטרגים לפני הקדוש ברוך הוא בראש השנה, ולית אגן ידעין מאן נצח, אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן בידן אגן ידעין דישראל אגן נצוחיא. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון". (ויק"ר)

במגזין בכורה זו היוצא לאור על ידי רשת הנהלת בית דין צדק היכל המשפט בארה"ק ובארה"ב, לרגל כינוס למעלה ממאתיים דיינים מכל רחבי ארה"ק, ובסיום ללמוד הלכות דיינים ומקח וממכר בה עמדו בכור המבחן מאות רבנים מכל רחבי ארה"ק וארה"ב על המבחן, מסוכות ועד לימי הפורים, ועם מינוי עוד עשרות רבנים ודיינים ברחבי בתי ההוראה הפזורים בהיכלות המשפט בכל רחבי ארה"ק ובערי הפרוזות הגדולים בארה"ב אנו יוצאים כאשר כפות התמרים בידינו. במלחמה שאינה חדלה כנגד תורת ישראל, ידינו היא על העליונה. כי תורת ישראל לעולם לא תנוצח ע"י ערכים ברי חלוף, ולא תשרט במאום ע"י משפטי עם זר. מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי...

מערכת הנהלת בית דין צדק היכל המשפט

ירושלים - בית שמש - בני ברק - אלעד - אשדוד - קרית יואל מונרו - מאנסי - בורו פארק - ווילאמסבורג

ערכאות הן ערכאות ויחסה של היהדות הנאמנה להן ידועה. אבל לסכנה הנשקפת מהן בעת הזו, יש עוקץ כפול. ערכאות המשפט הולכות וכובשות כל חלקת השפעה והעומד בראשה הופך לבעל הבית בפועל של המדינה: ההכרעות של הרשות השופטת משתלטות על הרשות המחוקקת - קובעת למחוקק מה לחוקק ופוסלת חקיקה שלא נראה בעיניה. היא כופה גם על הרשות המבצעת המופקדת על אכיפת החוק, לפעול כפי הוראותיה המשפטיות. השופטים כולאים את עצמם בבועה שניסחו במרומי מגדל השן המשפטי, אוטמים אוזנים מפני ביקורות, ושולטים ככל העולה על רוחם. במדינות המערב המתקנות, לא ניתנו כלים וסמכויות כה רחבות לדיקטטורה שיפוטית, הכופה את שלטון המיעוט של ה"אליטות" האשכנזיות - חילוניות - עשירות, על הרוב. מלבד שורש הבעייה שמדובר בערכאות, מי שידע היטב את חבטת פטיש השופטים שהולם בכל הקדוש והיקר, היה הצבור הנאמן לדבר ד'. מגמת החילון ההולכת ומתפשטת כמים עכורים על פני בוסתן הישראליות, הולך והופך להצפה. הפרהסיא הישראלית הולכת ומתחלנת, ומגמת כאחד העמים בית ישראל היוצאת מהפרלמנט, מקובעת ע"י מערכות המשפט. תורת ישראל נדחקת על ידם בזדון מהווית העם היושב בציון שנלכד בין פטיש השופטים לסדן הכרעותיהם. אבל תורת ישראל תנצח. חוקים ברי חלוף שנהגו במוחם הקודח של אנשים ברי חלוף, מעולם לא יכלו לתורת הנצח. למרות המראה העכשווי המתעתע והלא מרנין, עתידם כבר מאחוריהם. עם ישראל צועד כל הדרך אל הנצח. דין נצח - כי דין נצח.

נושא ונותן

שו"ת מרתק משולחנם של גדולי הדור על מקבץ שאלות מרתקות בדיני ממונות

השניים חותמים על שטר לפיו במקרה ואנטוניו לא יפרע את ההלוואה בזמנו, אזי הרשות ביד המלווה לחתוך ליטרה מבשר גופו של הלווה.

במשך תקופת ההלוואה מאבד הנוצרי את כל ממונו, וכשמגיע זמן הפירעון אין לו כסף להשיב. בינתיים פוגעים נוצרים בליבו ונפשו של שיילוק, וכשמגיע הדיון בבית המשפט הוא מלא מרירות ומחליט להתעקש על קיום השטר כלשונו - לחתוך ליטרת בשר מגופו של אנטוניו.

עורכי הדין של ההגנה טוענים שהשטר אינו בר ביצוע, משום שבלתי אפשרי לחתוך ליטרת בשר בדיוק. השופט פוסק שאמנם מותר לשיילוק לחתוך ליטרת בשר מגופו של אנטוניו, אך אם יתברר לאחר מכן שהוא חתך פחות או יותר מליטרת בשר - אחת דתו למות.

במאמר הלכתי ארוך מנתח הגרש"י זווין זצ"ל את ההסכם שבין שיילוק לאנטוניו, כאשר שאלת המפתח היא: כיצד היו פוסקים בבית דין של ישראל אילו היה שיילוק מגיש את תביעתו בפניהם? האם מצד ההלכה יש ערך לשטר שנחתם בין שיילוק לאנטוניו?

כדי להשיב על השאלה הוא מניח יסוד שעצם כוח החיים של גוף האדם, אינם קניינו הפרטי של האדם, וממילא לא ניתן למכור או למשכן איברים: "הרי זה כאילו מקנה דבר שאינו שלו, שאין הקנין נתפס כלל. (ספר ילאור ההלכה, משפט שיילוק) להוכחת היסוד הוא מאריך ומפלפל, נביא כאן רק ראייה אחת אותה ניתן ללמוד מפרשת השבוע

כשקספיר לא למד פרשת משפטים...

יותר מארבע מאות שנה חלפו מאז יצר המחזאי האנגלי 'ויליאם שקספיר' את דמותו של "הסוחר מוונציה" - יהודי בשם 'שיילוק' אשר מלווה כסף ל'אנטוניו' הנוצרי. דמותו מעוררת האנטישמיות של שיילוק אמנם לא הייתה ולא נבראה, אך הפכה בעיני שונאי ישראל לסמל של יהודי המוצץ דם וכסף.

במשך מאות השנים האחרונות זכה המחזה לאין ספור תגובות, הן מצד אנטישמים שצידדו בעדו, והן מצד יהודים שיצאו להגן על האמת מול השקר שעטף שקספיר בגאונות משכנעת.

אלו וגם אלו לא נגעו בנקודה הפנימית של ההתרחשות!

מי שכן נגע בלב הדברים, מי שהצליח להוכיח שהמחזה 'מזויף מתוכו' הוא תלמיד חכם שהעמיד שאלה פשוטה: **מה דעת ההלכה היהודית על ההסכם הממוני שנחתם בין שיילוק היהודי לאנטוניו הנוצרי?**

"מי שכן נגע בלב הדברים, מי שהצליח להוכיח שהמחזה 'מזויף מתוכו' הוא תלמיד חכם גדול שהעמיד שאלה פשוטה: מה דעת ההלכה היהודית על ההסכם הממוני שנחתם כביכול בין שיילוק היהודי לאנטוניו הנוצרי?"

התשובה לכך נמצאת בפרשת השבוע שלמדנו בשבוע שעבר, והיא מובילה אותנו למסקנה שמי שאמור להיות מוכפש מעלילת הדברים, הם דווקא הנוצרים ולא שיילוק היהודי!

לפני שנכנס לפרטים ההלכתיים, נציג את התרחשות הדברים: בעיר וונציה מלווה שיילוק היהודי לאנטוניו הנוצרי 3,000 דוקטים לתקופה של שלושה חודשים.

משפטים מעולם לא למדת!

האם קיימת מצוות השבת אבדה בתוכי?

הקרקורים העליזים שנשמעו בבית, עוררו את תשומת לב בני המשפחה. לתדהמתם גילו תוכי, צבעוני ואמיתי אצלם בסלון. השמחה בקרב הילדים היתה גדולה אבל אבי המשפחה הודיע שמדובר באבדה ויש להכריז עליה. הוא התקשר לגמ"ח השבת אבדה, שם השאיר את סימני התוכי, היינו את גווני וצבעי הנוצות.

בכל מקרה, המוצא רצה להחזיר את התוכי לבעליו, והוא התקשר לגמ"ח. כעבור שבוע התקשר אדם נוסף שאף הוא מצא תוכי, גווני התוכי היו זהים לחלוטין לתוכי הראשון שנמצא. ברור קצר העלה שמדובר באותו תוכי שברח מבית המוצא הראשון לבית המוצא השני, ובכך ביקש לזכות יהודי נוסף במצוות השבת אבדה...

אמנם למעשה - מובא ב'השבת אבדה כהלכה' - לא מהווים צבעים של תוכי משום 'סימן'. אין כל משמעות בתור סימן, לדבר שהקב"ה הטביע בעצם הטבע. במקרה של התוכי יכול להיות סימן רק טבעת וכדו' שהבעלים הצמידו לעוף.

האם מותר למחנך להעלים עין מהעתקה במבחנים?

מנהל חינוכי בסמינר נתקל בביקורת מפתיעה נוכח התעקשותו שלא לאפשר העתקה במבחנים. בצר לו פנה לשאול את מרן הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצוק"ל, שמציג את דעת השואל כך: "אם מרמה והערמה זאת הוא דרך נכון, היות שיש מבקרים אתכם שאתם מוחים על זה, ולפי דעת המבקרים יש כמין רשעות אם לא מניחים התלמידות להערים" (שו"ת שבט הלוי"ח י"ד ס"קס"ג).

"תמה אני אם יש בכלל ספק בנידון הזה" פותח הישבט הלוי "דבר פשוט להלכה דיש בזה גדר גניבת דעת... ופשוט דאיכא גם לאו דלא תשקרו, ועשה דמדבר שקר תרחק... וגם איכא בזה דרגא ורגילות לרמאות, ועל זה אמר הנביא ירמי' "למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו" (ט, ד) ראה סוכה (מה) ויבמות (סג). עד היכן הדברים מגיעים בחינוך."

"וגם יוצאים עי"ז מכשולים בעתיד, ע"י העלמת האמת בתעודות אם צריכים להתקבל לאיזה עבודה או חינוך, והמקבלים חושבים אותם למומחים, ואינם, וגורמים היזק ניכר לנותן העבודה ועוד, ועל הכל הפסד מידות להרגיל תלמידים נגד האמת שמזה המכשולים הגדולים בדרגנו, והאמת אהובה מכל. כמובן, אם יש ספק בדרגת הציון אפשר ללכת לפנים משורת הדין."

ובעניין אחר של רמאות. בקובץ תורני 'שערי ציון' (תרפ"ג) פונה הג"ר אלעזר מאיר פרייל זצ"ל רב דאליזבט

שלמדנו בשבוע שעבר, פרשת משפטים - שהיא המקור לרוב חובות התשלומים של החובל באברי חברו.

חמישה דברים חייב החובל לשלם, והנה כל החמישה אינם ממצים את התשלום על עיקר הנזק, היינו על עצם חסרון האיבר. הגמרא בבבא קמא (דף פג:) מפרטת את חמשת התשלומים בהם חייב החובל בחברו, נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. כאשר נתבונן נגלה שאף אחד מהם לא מתייחס לעצם חסרון האיבר.

אפילו תשלומי 'נזק' הנלמדים מהפסוק "עין תחת עין" (כא, כד) אינם מתייחסים לעצם חסרון האיבר. כיצד שמין נזק? אומרת הגמרא "רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמין אותו כמה היה יפה, וכמה הוא יפה". נשאלת השאלה: ומה עם עצם חסרון האיבר? האם מלבד האפשרות להשתכר באמצעות האיבר כעבד, לא שווה האיבר כלום?

התשובה היא שאין שום ערך של "דמים" לעצם כח החיים ואברי האדם, מפני שהם לא שלו כלל - ולא ניתנו לו אלא להשתמש בהם! ולפיכך מעריכים את הנזק רק ביחס להפסד אפשרות השימוש באיבר, כי רק כלפי זה יש לאדם קנין באבריו.

הדברים מתבארים גם מהמשך דברי הגמרא (דף פד.) שליטת רבי אליעזר שמין תשלומי נזק ביחס לאדם 'בן חורין' שאיבד את ידו, ולא ביחס ל'עבד'. מקשה אב"י: האם לבן חורין יש בכלל דמים? מה כוונת אב"י? כוונתו שאם לא שמין אותו כעבד, אלא מתייחסים לגוף האיבר שנחסר, הרי לדבר זה אין דמים - ואיננו בגדר תשלומים כלל!

מסקנת הדברים שאבריו של האדם אינו ברשותו כלל, ואין בכוחו וזכותו לעשות בהם שום 'משא ומתן'.

מסיים המחבר: "עד היום הזה נחשבות יצירותיו של שקספיר ככלל, וזו של "הסוחר מוונציה" בפרט, לאספקלריה שבה משתקפות לא דמויות בודדות של אנשים אלא טיפוסים ובנייני אב". ואכן; דמותו של שילוק כפי שהיא משתקפת מסיפור הדברים הפכה בקרב שונאי ישראל למעין 'קלסתר פנים' של דמות יהודי.

אך כולם מתעלמים מנקודה אחת: בית המשפט בוונציה הכיר בקיומו ותוקפו החוקי של השטר בו מתחייב אנטוניו לשילוק להרשות לו לחתוך ליטרת בשר מגופו. בעוד שלפי ההלכה החוזה הינו בטל ומבוטל מעיקרו!

שקספיר יצר מחזה אבסורדי, שסותר את עצמו מינה וביה: הוא מאשים את "היהודי" במעשה מסוים, בעוד תקפו של החוזה האכזרי עליו מבוססת כל העלילה יונק את כוחו אך ורק מחוקי הגויים! מצד ההלכה היהודית אין לחתה זהה כל תוקף מעיקרא... שקספיר! אתה נחשב אמנם לגאון בקרב אומות העולם, אבל פרשת

האם 'פריקה וטעינה' נוהגת גם באדם?

צועד לו פלוני ברחוב ולפתע מבחין באדם שקורס תחת משאו - האם הוא מחויב לסייע לו מצד מצוות פריקה וטעינה?

נחלקו הראשונים (ונמנו שיטותיהם ב'אוצרות המשפט') אם מצוות 'פריקה וטעינה' קיימת רק בבהמה, או גם באדם. לרמב"ם (ספר המצוות עשה ר"ב, עשה ר"ג ול"ת ע"ר) וכן לחינוך (מצוה תק"מ) שהוזהרנו שאם נראה אחד מישראל שנפל לו חמורו וכו' או שהוא בעצמו רובין תחת משאו וכו' עד שיתקן משאו או על גבו או על גבי בהמתו. ובתשובות הרשב"א כתב שלומדים בק"ו אדם מבהמה.

אך דעת הרדב"ז (סי' תשכ"ז) שאף שחייב בכך משום ואהבת לרעך כמוך, משום גמילות חסדים ומשום השבת אבדה, מ"מ אין חיוב משום 'פריקה וטעינה' ביוון שהאדם בעל דעת הוא לא היה לו לטעון עצמו יותר מידי! וכן תוס' רבינו פרץ (שיטמ"ק ב"ק נד:) וש"ת חוות יאיר (ח"ב סי' קצ"א)

אמנם, גם לסוברים שקיימת מצוה באדם הביא ה'כנסת הגדולה' שאין מברכים על מצווה זו, שכן קיום מצווה זו אינה בידי העוסק אלא תלויה ברצון בעל המשא ושמה לא ירצה בפריקתו ובטעינתו (ובדומה לשאר מצוות התלויות בדעת אחרים שאי אפשר לברך עליהן).

הניח משקפיים על ספסל בית המדרש ונשברו

שאלה: ראובן הניח את המשקפיים שלו על גבי הספסל בבית המדרש ליד במקום שישב, בא שמעון ונתיישב על הספסל ולא שם לב שמונחים שם משקפיים ונשברו. האם שמעון חייב לשלם דמיהם?

תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א: לכאורה חייב, שהרי נאמר בב"ק דף כה. אדם מועד לעולם בין שוגג ובין מזיד ולכן אף על פי ששברם בשוגג חייב לשלם דמיהם. אך שמעתי ממו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שיש מקום לפטרו מדיני אדם, משום שבית המדרש משועבד לכולם, ולכל אדם יש רשות לשבת שם ולקיים בו: "שבתי בבית ד' כל ימי חיי" נמצא שברשותו נתיישב, ועל מקומו ישב שמעון.

והיה על ראובן להשגיח על משקפיו והדבר דומה לחצר מיוחדת לשוורים ולא מיוחדת לפירות שאם אכל שור של ראובן פירותיו של שמעון פטור. וגם דומה לראובן שהניח משקפיים בביתו של שמעון על ספסל של שמעון ושמעון נתיישב עליהם ושברם שמסתר שפטור, אך בכל זאת בדיני שמים מסתבר שמעון חייב.

התורם ספסל לבית הכנסת ומסמר בלט ממנו והתיישב עליו אדם ונקרעו בגדיו, התורם עבר על איסור תורה

ניו ג'רסי, ומבקש את חוות דעת הרבנים בנידון איסור הרמאות שלכאורה קיים לגבי מי שצובע את שער זקנו "לצבע שחור או צהוב, למען לא יתראה כאיש זקן ושבע ימים ויהיה קשה לו להשיג איזה משרה או עבודה" (נידון נפרד בפני עצמו הוא איסור 'לא ילבש', שאיננו קשור לשאלה הנ"ל).

לכאורה זו הלכה פסוקה בשו"ע (ח"מ סי' רכ"ח סעי' ט'): "אין מפרכסין לא אדם ולא בהמה ולא כלים, כגון לצבוע זקן עבד העומד למכור כדי שייראה כבחור" ... אמנם, הוא מחלק, כאשר אתה מוכר עבד לגופו הרי צביעת זקנו יוצרת רמאות בעצם מחירו שכן הוא עבד מבוגר, שכוחו במותניו לעבוד שנים מעטות בלבד, ואתה מציג אותו כעבד צעיר שמשוגל לשרת את אדוניו שנים רבות. משא"כ כאשר אדם עובד כשכיר ולא כעבד, הרי רק ככל שהוא יכול לעבוד הוא משתכר.

עוד חילוק מפתיע: הרי רוב האנשים בארה"ב מתגלחים, ואם היה אדם זה מתגלח היה נראה צעיר עוד מאשר כאשר משנה את צבע זקנו - אם כן כיצד ניתן לטעון שבכך שהוא לא מתגלח הוא מרמה!?!"

הדמעות פסקו את הדין...

סיפר הרה"ג רבי אברהם פרבר שליט"א באוזני הרה"ג הלל מן שליט"א:

זוג יהודים מחו"ל עלו לארץ לבדם. כעבור חודש נפטר הבעל על פני אשה והותירה בודדת. אלמנה זו התלוננה באוזני השכן - אברך שהתגורר מתחתיה - שרעשי ילדיו מפריעים לה מאוד.

נכנס האברך להתייעץ בדבר עם הגאון הגדול רבי רפאל הלוי שמראלביץ זצ"ל, הוא שאל אם עליו לעקור דירה אחרת משום שאינו רוצה להיכשל בצער אלמנה.

בתגובה החלו עיניו של רבי רפאל לזלוג דמעות, באמרו: אוי! איזו מסכנה; רק עלתה לארץ ישראל כדי לחיות כאן עם בעלה, ובתוך חודש הוא כבר הלך לעולמו והיא נותרה לבדה!

לאחר שנרגע התעניין ביתר הפרטים, במהות הרעש וכו' וכו' ואמר שאינו נוהג לפסוק בדברים מעין אלו, אבל ליבו אומר לו שעל פי דין אינו צריך לעבור דירה. אבל - המשיך - עצה הוגנת אוכל לתת לך: תיכנס אליה ביום שישי, תציע לה עזרה, תסדר לה את הנצרך, ותראה שההתייחסות הטובה תפתור את הבעיה מאליה.

חזר האברך לביתו והודיע לאשתו, שהדמעות הרתחו את שהוריד רבי רפאל לפני שגילה את דעתו הן המרגיעות אותו שאינו חייב לעבור דירה, שאם לאחר כאלו דמעות עדיין דעתו שאינו חייב לעבור - אות הוא שזהו הפסק האמיתי...

שלא מיועד לו ועומדים להוציאו משם כי השכנים צריכים פח אשפה ריק מקרטונים שיוכלו להשליך בו את אשפותיהם. הדבר דומה למבואר בסוף מסכת ערכין דף לד ע"א: "הן ומגרשיהן למיסתרניהו קיימי" ודינם כאילו אין חומה, כי היא עומדת להיות נסתרת כך גם בעניננו הקרטון עומר להיות מושלך ברחוב ובעל הקרטון צריך לשלם.

והנה ראובן לא הזיק בידים את שמעון כי אם בדרך גרמא (ואין זה "גרמי" כי לא ברור שהפקחים יבואו שם ויראו את הקרטון, וגם לא בטוח שהם יטילו עליו קנס) וכוונתו של ראובן לא היתה להזיק לשמעון כי אם להציל את עצמו ואת העוברים ברחוב שלא ינזקו מאשפתו ובכה"ג גם בדיני שמים פטור ויעוין בב"ק פרק הכונס דף נ"ו שהמזיק בגרמא לא חייב כדיני שמים כי אם כשנתכוון להזיק ולא ביכול לומר "כיסוי כסיתה".

ובעניננו היה על שמעון לקפל או לחתוך את הקרטון והוא זה שפשע שהניחו במצב שחסם את הפח וראובן בתום לב ומתוך כוונה שהוא לא ינזק הוציא את הקרטון ולכן נראה דיתכן שפטור אפילו מדיני שמים.

אמנם ראובן רחוק מלהיות חסיד, כי ממידת חסידות היה עליו ללכת לשמעון בעל הקרטון ולומר לו שישלך את הקרטון אבל מן דין לא חייב לעשות כך (יעו"י סמ"ע חו"מ שפ"ג ו' שהבא להציל את שלו אינו חייב לדקדק שלא יזוק חברו יעו"י"ש) לכן נראה שמן הדין ראובן פטור, ובדיני שמים יתכן שגם פטור וצ"ע.

הוציא פח אשפה שלו לרשות הרבים והזקה בו מכונית

שאלה: אנשים זרים שהוציאו פח אשפה השייך לראובן (או לדיירים הגרים בבית משותף) והניחוהו ברשות הרבים ונתקלה בו מכונית וניזוקה וגם הנהג נפצע, האם חייב בנזק? ומי חייב?

תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א: "מכונית" היא בגדר "כלים" (כמבואר בערוך השולחן חו"מ תי"ב ה') ובור פטור על כלים, שנאמר ונפל שמה שור או חמור, ודרשו חז"ל שור ולא אדם חמור ולא כלים. אולם על נזקי האדם חייב. ורק אם האדם נהרג פטור אבל אם הוזק חייב בעל הבור. (ויש לעיין אם חייב בדיני שמים. וראה בברכת שמואל ב"ק סי' ב' שמשמע מדבריו שחייב בדיני שמים ועי' בחזו"א ב"ק סי' ב' סק"ז)

אדם שנפל לבור והוזק, חייב בעל הבור. ואעפ"י שהאדם פיקח ונפל ביום, בכל זאת חייב בעל הבור והוא משום שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים כמבואר בב"ק דף כז:.

ויש לדון במקרה של פח אשפה הנמצא בכביש, שמא חייב היה הנהג להתבונן בכבישים בדרכים כדי שלא

כיון שעשה "בור ברשות הרבים", אך פטור מלשלם כי בור פטור על כלים. אך בדיני שמים חייב, כך מבואר בברכת שמואל (ב"ק סי' ב') והחזו"א (ב"ק בי' ז') חילק.

השכיר דירתו והשוכר לומד שם יומם ולילה

שאלה: מו"ר הגאון רבי מרדכי שולמן זצ"ל ראש ישיבת סלבודקה סיפר לי כדברי התעוררות את הסיפור דלהלן: המקדש דוד זצ"ל שכר דירת מגורים בקובנה ופרש מביתו בכל ימות השבוע כדי שיוכל ללמוד ללא הפסק. והנה בעל הדירה הנכרי שם לב, שהמקדש דוד לומד תורה כל היום וכמעט כל הלילה, והרי כידוע המקדש דוד למד בסערת הנפש תוך כדי הליכה הלך ושוב כשרעפי העיון אחוזים בו. טען הנכרי מאחר והרצפות עשויות עץ נמצא שהוא משפשף אותם יותר משוכר רגיל ולכן הוא דורש שהמקדש דוד יוסיף לו על דמי השכירות. והוא תבעו לדין תורה אצל רבה של קובנא לא שמעתי אם הדבר הגיע לפסק הלכה, ומהו הפסק שיצא בדבר?

תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א: שאלתי את גיסו הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי זצוק"ל והשיב לי שבכהאי גוונא פטור השוכר מלהוסיף דמים על מה שקבע. זאת על סמך הנאמר בב"מ ע"ט: השוכר את החמור לרכוב עליה איש לא תרכב עליה אשה, ואם התנה שתרכב עליו אשה בין גדולה בין קטנה אפילו מעוברת ואפילו מניקה. הרי שאשה כוללת הכל, כך המשכיר דירתו לאיש כולל כל סוג האנשים ואפילו מתמידים השמים לילות כימים בתורה.

הוציא קרטון מהפח ובעל הקרטון קיבל קנס

שאלה: מעשה שהיה בראובן שהוציא אשפה מביתו לפח האשפה של הבנין, כשפתח את פח האשפה הוא מצא בתוכו קרטון גדול ריק אשר תפסה את כל המקום בתוך פח האשפה. הוא הוציא את הקרטון והניחו על המדרכה ליד הפח והכניס את אשפתו לתוך פח האשפה. לאחר זמן קצר הגיע פקח של העירייה וראה קרטון מחוץ לפח, הוא בדק ומצא את שמו של בעל הקרטון שהוא שמעון על הקרטון והוא רשם לו דו"ה על שהניח את הקרטון מחוץ לפח האשפה. שמעון בעל הקרטון טוען שראובן הזיק אותו כיון שהוציא את הקרטון מהפח, ולכן הוא חייב לשלם לו כדין מזיק, ואילו ראובן טוען שהקרטון הושם שלא כדין בתוך פח האשפה שהרי הוא חסם את כל מקום האשפה, וא"כ הוא נהג כדין כשהוציא את הקרטון מפח האשפה. נשאלת השאלה עם מי הדין?

תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א: הסברא אומרת שהקנס צריך לקבל בעל הקרטון כי הוא הניחו במקום

יהרוג ולא יהרג, ואם לא התבונן יתכן שפטור בעל הבור, משום שהנהגה הוא עצמו אשם שלא התבונן וצ"ע לדינא.

המוציא אבנו סכיננו ומשאו של חברו לרשות הרבים נחלקו רבותינו (עי' בביאור הגר"א ת"י ח') מי חייב, האם המוציא שעשה את התקלה, או שמא בעל האבן והסכין והמשא, שבשעה שראה את חפציו המונחים ברשות הרבים, היה עליו לסלקו.

ולכן בעניננו, אם בעל הפח (או דיירי הבית המשותף שראו את פח האשפה שלהם ברחוב) ראה את פח האשפה שלו ברחוב ברשות הרבים ולא הכניסו, יש מקום לחייבו, אך מספק אי אפשר לחייבו בדיני אדם. ואם לא ראה, ודאי שפטור.

בשו"ע (ח"מ ת"י כ"ח) נפסק: "אם הוא דבר שאין דרכו בעצמו לסלקו, אין מחייבים אותו לסלקו עד שישכור פועלים" ולכן אם בעל הפח אדם נכבד שאין דרכו להכניס פח אשפה מרשות הרבים לביתו, ואין לו פועלים שיעשו זאת, יש לפטרו כאשר לא הכניס וניזוקו בו בני אדם.

לסיכום: על נזק המכוננית ודאי ששניהם פטורים בין ראובן בעל הפח ובין אלו שהוציאוהו, ואילו על נזק הנהג צ"ע אם חייבים לשלם, והדבר תלוי במחלוקת מי ישלם.

זריקת לחם ישן

שאלה: ישנם אנשים הזורקים לחם שנקנה יום קודם באומרם, שאינם יכולים לאכול לחם ישן וגם ילדיהם מפונקים ורגילים לאכול רק לחם טרי, האם יש בזריקת לחם כזה משום בל תשחית?

תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א: כל דבר שהוא ראוי לאדם ומשחיתו עובר משום לא תשחית, אבל יש מחלוקת אם הוא איסור דאורייתא או דרבנן. בספר יראים וברבינו ירוחם מבואר שהוא איסור דאורייתא. בדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים והנודע ביהודה לומד בדבריו שהשחתה שאינה של אילנות היא רק דרבנן.

בטעם איסור השחתה כותב החינוך מצוה תקכ"ט, שהוא ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ונרחיק מכל דבר השחתה וזה דרך החסידים ואנשי המעשה אוהבים השלום ושמחים בטוב הבריות ולא יאבדו אפי' גרגר חרדל בעולם ויצר עליהם בכל אבדן והשחתה שיראו.

ולכן בנוגע לשאלתנו: צדיקים לא יזרקו לחם שאינו טרי, ולא יחנכו ילדיהם לפינוק לאכול רק לחם טרי, אבל אנשים שלא הגיעו לדרגה זו אפשר ללמדם שלא יזרקו לחם בידיים לאשפה אלא יניחו אותו בנפרד עד שיתעפש ואז לא יהיה ראוי לכלום ומותר יהיה להשליכו לאשפה.

שאלה נוספת: ישנן אולמות שמחה שלאחר החתונה אם נשאר אוכל והמחותנים לא לוקחים אותו, הם משליכים את הכל לאשפה בטענה שלחיתונה למחרת הם צריכים להכין אוכל חדש והמזמינים לא מסכימים שייתן להם את האוכל של אתמול, ולמין את האוכל לא כדאי לו כי יש בזה איבוד זמן וטרחה, האם זה מצדיק בל תשחית?

תשובה: מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, אמר לי שאפשר לדון לכף זכות את בעלי האולמות על סמך דברי החיי אדם בהלכות ציצית שכתב: הרוצה לעשות בו ציציות יותר יפים, מותר להתירם ולהשליכם ואין בזה משום בל תשחית כי לא עושה דרך השחתה.

זריקת מצות

המשנה הלכות (מהדורא תנינא חט"ו סימן סד) נשאל מה שנהוג לזרוק מאכלים ראויים לאשפה הרי יש בזה משום ביזיון אוכלים, כמבואר בשו"ע (או"ח סימן קעא), וגם משום בל תשחית.

והשיב: יפה הקשה, וכן מבואר במסכת שבת ואין עושין אפיקטוזין בשבת... ר' נחמיה אומר אף בחול אסור מפני הפסד אוכלין. ופירושו שהוא משיב יד לגרון ומקיא המאכל, שמתוך כך הוא רעב וחוזר ואוכל. וכתב הרא"ש ומסתברא דהא דאסור בחול הני מילי היכא דאין לו צער גדול, אבל היכא דאית ליה צער, וכשמקיא אוכלין שבמעיו מתרפא מותר. וכך כתוב בשו"ע (או"ח סימן שכח סל"ט), והרי אפילו להוציא מה שנבלע במעיו אסור, וכל שכן להשליך אוכלים ומשקים ממש, גדולה מזו אמרו במסכת שבת דמי שיכול לאכול נהמא דשערי ואוכל פת סולת, נמי בכלל בל תשחית.

וסיים המשנה הלכות, ולהלכה ודאי צריך להיזהר בכל האפשר ואין לנו לילך אחרי דרך המשחיתים, אשר לא חוששים על בל תשחית דגופם, וק"ו על חיינו לא חס, איך יחוס על בל תשחית דאוכלים, לא כן בני תורה אשר שלחנם הוא לפני ד' והכל במידה ובמשקל ובמשורה. והרחום וחנון ייתן פרנסה בנקל ובהיתר ולא באיסור.

ישנם בעלי מסעדות ומלונות העושים סעודות בחג הפסח, ויש המשאירים מצות בצלחת, והמלצרים זורקים אותם. נראה דיש בזה זלזול במצוות, שהרי הגר"א סובר שמקיימים מצווה בכל ימות הפסח כשאוכל מצה, והמהרי"ל היה מנשק את המצות, ואיך יזרקם ויזלזל בהם. ויעוין משנ"ב (סימן תנה ס"ק יח) שהסביר את הרמ"א שכתב ואין לשפוך מים שלנו, דנראה כמזלזל במה שכתוב שומר מצווה לא ידע דבר רע, כך גם הזורק מצה נראה כמזלזל במצווה ואף בשאר הימים, כמו שכתוב בזה הקדוש דהמצה היא אוכלא דאסוותא.

מנות מקולקלות לעניים

שאלה: אחד ממפעלי המזון הגדולים שולח אלפי מנות לעניים חינם אין כסף, והנה אחד מהמקבלים קיבל מזון מקולקל, ניזוק ממנו ותובע את המפעל לדין על המזון הקלוקל ששלח לו, למרות שבעל המפעל הייתה כוונתו לטובה, האם המפעל חייב?

תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א: נשאלנו פעם על קייטרינג שהגיש אוכל מקולקל והאוכלים ניזוקו והתשובה הייתה שבעל הקייטרינג חייב בנזקי האוכלים כמו 'אש' שהזיקה ולכאורה הוא הדין כאן.

אבל, יש מקום לפטור משום תקנת העולם שהרי אם יתבעו את אותם מפעלים לדין, יפסיקו את פעולות החסד שלהם ולכן חשבתי שיש מקום לפטרם, אבל מ"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, לא הסכים לזה ואמר שבש"ס מוזכרת תקנה לפטור רק על רופא שהזיק ועל משיב אבדה ולא על תורמים נכבדים, ולכן חייב לשלם את הנזק.

הילד לבש בגדי עניים והערים על העשיר

שאלה: מעשה בגבאי צדקה שרצה לקבל סכום הגון מעשיר, אך ידע שעשיר אינו נותן צדקה כראוי לו. שלח אליו ילד שהיה לו כושר שכנוע, והלך לעשיר לבוש בגדי סחבות ודיבר מנהמת ליבו על מצבו הכלכלי הקשה, וסיפר שהדברים הגיעו עד כדי כך שאמו באה לגן כדי לאכול שם ארוחת צהריים. התרמית הצליחה, והעשיר תרם סכום הגון, והכסף אכן ניתן לעניים הגונים. אך הסתפק הגבאי האם מותר להשתמש בשקר כדי לקבל?

תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א: מובא בספר חסידים (סימן ש"ח), מעשה באיש אחד שהיה ת"ח, ולא היה צריך לבריות, והיה הולך ואומר תנו לי כי אני צריך, ולא היה נהנה שווה פרוטה ממה שנותנים לו, כי היה נותן לעניים צדיקים, שכשהיו אותן עניים הולכים ומבקשים לא היו נותנים, ולא היו חוששים, וכשהיה אותו ת"ח אומר... תנו לי כי אני צריך, היו נותנים לו, והיה נותן לעניים, כי אמר מוטב שאני מבייש עצמי ואומר שאני חסר, כדי שאחיה את העניים, יעו"ש. ואם כן אולי אף בנידוננו מותר להערים ולומר שהוא מבקש עבור עצמו, ולמעשה הוא ביקש עבור עני אחר הראוי לכך.

יעוין בשבט הלוי (יו"ד סימן קי"ט), שכתב שצ"ע אם מותר לגנוב דעת הבריות כשמבקש צדקה עבור הכנסת כלה, ואינו שואל אלא בשביל דבר אחר, שהרי אסור לגנוב דעת הבריות, כמבואר בחולין (דף צד ע"א). והוסיף שם שאם היה זה מן העניים שכופים על הצדקה, ולא היה אפשר להוציא ממנו אלא בדרך זו, אולי היה מותר, דמכניסים אותו בגדר כפיה בדברים, אבל זולת זה צ"ע.

יעו"ש. אולם בנידוננו הדבר קל יותר כיוון שלא הערים במטרת הצדקה, אלא רק בעני הנצרך.

לא לפתוח לעני שלא יטנף את הבית?

שאלה: עני הדופק על הפתח ונעליו מטונפות מבוך, אם יפתחו לפניו את הדלת הוא ייכנס ויטנף את הרצפות ואת הרהיטים ואין אפשרות להביא לו צדקה בלי שייכנס לבית. האם חייבים לפתוח לו כדי שיוכל להיכנס ולקבל צדקה או שמותר לא לפתוח לו כדי שלא יטנף הבית?

תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א: נראה שאם הזיקו של בעל הבית מרובה על של העני, דהיינו הוא נוהג לתת סכום מסוים לצדקה ואם העני יטנף את הרהיטים דמי הניקוי עולים על דמי הצדקה, לא חייב בעל הבית להכניס את העני. אבל אם דמי הניקוי פחותים ממה שהעני יקבל, חייב להכניסו הביתה.

בב"ב ו: הגמרא שואלת על המשנה שאומרת כופים לבנות בית שער שהיה חסיד שאליהו הנביא היה רגיל לבקר אצלו ועשה בית שער ואליהו לא בא אליו כי לא שמע את קול העניים, ושאל החזון איש גם בלי הסיפור יש להקשות הרי הוא חוסם בפני עניים? ותירץ החזו"א שבלי הסיפור היה אפשר לומר שאדם לא חייב לסבול היזק ראייה בגלל טובת העניים וזה לא מחובת צדקה ואם טובת בעל הבית בבית שער, לא חייב להימנע מכך בשביל טובת העניים וזה הייתה דעתו של ההוא חסידא ולכן לא יכול לכופף חברו לעשותו. ואולי גם בשאלתנו אם היזק בעל הבית מרובה מהעני מותר לו לא לפתוח את הדלת.

אבל אין ממש ראייה, כי החזו"א דיבר על כך שמותר לעשות בית שער למרות שיחסום בפני עניים ולא ישמע את בקשתם כי לא מבטל בכך מצוות צדקה אלא שעושה מעשה שגורם לא לשמוע את בקשתם, אבל כשעני דופק על הדלת ובעל הבית מתעלם מבקשתו כדי שלא יטנפו לו את הבית, לא שמענו בזה שמותר. ולמעשה נראה, שמכיוון שגם כששומע את העני לא חייב מעיקר הדין לתת יותר מפרוטה, אם כך תמיד הפסדו מרובה יותר מהעני וצ"ע.

מסופר שרבנו אלחנן וסרמן הי"ד, דפק על פתח ביתו של נגיד אחד להתרימו בצדקה להחזקת תורה. הנדיב פתח לו את הדלת וביקש שייכנס פנימה, ורבנו אלחנן סירב באמרו שבנעליר יש טיט והוא יטנף את הבית. הנגיד התחנן ואמר שרוצה שבני ביתו יראו שהתורה מאד חשובה לנו יותר מהטיט שלכאורה מלכלך את הבית, אין לך בית יפה כמו בית שנכנסים בו לכבוד התורה. ובסופו של דבר זכה אותו גביר שבנותיו נישאו לתלמידי חכמים מובהקים.

חותמים כדי לקיים!

נחלקו הפוסקים אם נשאר חיוב הערב על אחר כך, ויכול המוחזק לומר קים לי לפטור את עצמו שערבותו מוגבלת לזמן פירעון ולא יותר, אלא שכל זה כשהאריך הזמן במפורש ללווה, אבל בלא האריך את זמן הפירעון רק נמשך הזמן ולא תבעו עד שעבר זמן מה, בוודאי שעדיין נתחייב הערב.

כמה ערבים בהלוואה אחת

שאלה זמינה ושכיחה, הינה בשני ערבים שנתערבו על חובו של הלווה, וכרגיל בגמ"חים שבזמנינו שחותמין על ההלוואה שני ערבים, ובא המלווה לגבות את החוב מן הערב, ורוצה לגבות ממנו כולו, ואמר לו הערב שיש לו שותף את הערב השני, ואיננו מסכים לשלם רק חצי החוב, והחלק האחר ישלם הערב השני מה דינם בזה.

יש אריכות דברים בנידון זה בשיטות הפוסקים, אבל העולה לדינא כפי שעולה בבירור הסוגיא הוא: שבמלווה שיש עליו שני ערבים ובא המלווה לערב אחד ודורש ממנו כל החוב, יכול הערב לומר כיוון שאני מוחזק, אי אפשר להוציא ממנו רק סך חצי החוב, והשאר צריך דווקא לגבות מהשני, וכן ערב קבלן יכול לומר שאינו משלם רק חצי החוב. ואם יש שני לווים על חוב אחד, אינו גובה מכל אחד רק חצי החוב, ורק כשאין לשני לפרוע או שהוא גברא אלים יכול לגבות מאחד כל החוב, והוא יחזור ויגבה מן השני בתורת ערב ולווה.

אם ערב אחד פרע כל החוב למלווה, יכול לגבות מן הערב השני סך חצי החוב שהיה בחלקו לפרוע, אמנם זה דווקא בנתערבו יחדיו על החוב, אבל בנתערבו בנפרד אינו יכול לחזור ולגבות מחברו סך חצי החוב שפרע בעדו. בזמנינו שיודע הערב שיש עוד ערב, וכן המנהג בטופסי שטרות גמ"חים, שיש מקום לחתימות שני ערבים, יש הסוברים שבכל מקרה נחשב הדבר כנתערבו יחד, וכשאחד פרע כל החוב יכול לחזור ולגבות מן השני סך חצי החוב שפרע בשבילו.

עד היכן מגיע חיוב הערבות

יש מקרים מצויים שבהם התבקש הערב לעשות המעשה עבור חברו, כגון שביקשו להזמין עבורו שתיה לשמחה שעורך, והוא שילם על כך מכספו, ותכנן לגבות התשלום כשיביא לו זאת, אבל הוא לא רכש בכדי להרוויח מכך דבר מה, אלא רק בציווי חברו, אלא שלבסוף בדרך אירעה תקלה ולא

ערב

החפץ לחזור בו...

מקרה מצוי הוא שערב לאחר חתימת הערבות חפץ לחזור בו. היתה שאלה באחד שהתחייב בהסכם מפורט להלוות לרעהו סכום מעות, ובאותו שטר חתם גם הערב להיות ערב בעד ההלוואה, וקודם שהספיק המלווה להלוות לחברו הלווה ולא נתנו לידו הכסף ההלוואה הודיע הערב שהוא חוזר בו מהתחייבותו וחתימתו להיות ערב.

טוען המלווה שאין אפשרות לערב לחזור בו מהתחייבותו לאחר שהיא כתובה בהסכם, והלווה על סמך הערבות, ושוב כשהגיע זמנו של הלווה לפרוע, לא היה לו ללווה לפרוע, והוא הגיע לתבוע זאת מהערב, שטוען הרי הודעתך שאני חוזר בו מהתחייבותי, והוא משיב שאין אפשרות להתחרט מהתחייבות לאחר שהיא כתובה בהסכם. ונסכם את פרטי ההלכה בדין זה כפי שנשמעו על ידי רבני בית הדין שליט"א בשיעורי הפרקטיקה:

ערב יכול לחזור מהתחייבות ערבותו כל זמן שלא נתן המלווה מעותיו ללווה, ואם הערב חזר בו מערבותו, יכול המלווה לחזור בו באופן שסמך מתחילה על הערב. אמנם נחלקו הפוסקים אם חזר בו הערב אם צריך להודיע למלווה או דיו בחזרה לפני עדים, ואם התחייב להלוות על סמך ערבות, ולפני ביצוע ההלוואה התחרט הערב מערבותו, אי אפשר למלווה לתבוע עוד את הערב.

ואם התנה הערב שתהא ערבותו מוגבלת בזמן, מועיל תנאו ולא יהא חייב לאחר הזמן, ואף בערב קבלן מועיל תנאי כזה ובאופן שהמלווה יודע מתנאי זה. אם לא נתרשל המלווה מלתבוע את הלווה מאז זמן הפירעון גם בעבר זמן מה, יכול לגבות מן הערב. הגיע זמן הפירעון והתרה הערב במלווה שישגבה מיד מנכסי הלווה ולא שמע אליו, דעת הרבה פוסקים שיכול הערב לפטור עצמו בכהאי גוונא, ויכול הערב לטעון קים לי כדעות אלו. ואם לא התרה הערב במלווה, ועבר הזמן,

ערבות על ממון ולא על גופו

מקרה שכיח שנידון בהרחבה בימינו, הינו אם שייך דין ערבות על גוף האדם ולא על ממונו דווקא, כגון המתערב שיביא הלווה לשלם את החוב או המתערב שיצא השוכר מביתו מיד בתום השכירות, שבמקרים מעין אלו לא חלה ערבותו, ואם עשה קנין על כך להשתעבד, יש לדון ולחייבו, אבל מדין ערבות בסתמא לא חל חיוב ערבות עליו.

והיה נידון בעניין ערבות שראובן מציע דירתו להשכרה לימי החג כנהוג אצלו באיזור מגוריו, ושמעון יש לו בן המחפש דירה לחג, וכשמוע שמעון שראובן מבקש להשכיר דירתו לחג, אמר לו שבנו מחפש דירה והוא ישכירנה ממנו זאת, ואמר לו שהוא ערב על כך שבנו ישכיר הדירה, ומחמת כך לא פרסם ראובן דירתו, אלא שלבסוף לא בא הבן לשוכרו, והיה נידון האם יכול לתבוע את שמעון מצד ערבות על גוף בנו שהתחייב שהוא יבוא, והורו בביה"ד הישר והטוב בירושלים, שאין ערבות על גופו של אדם, ומחמת כן אין הוא חייב לשלם על כך.

ערב לערב

מקרה מצוי נוסף היה שראובן ביקש ללוות משמעון, והמלווה התרצה להלוות לו רק אם לוי יקבל ערבות על הלווה, וביקש הלווה מלוי שיכנס עבורו בתורת ערב עבור אותה הלוואה, והערב מאחר שלא הכיר את הלווה היטב, הסכים לזה בתנאי שהלווה יביא לו שטר חתום בב' ערבים המתחייבים לפרוע אם יוצרך הוא לפרוע למלווה, והלווה אכן הביא לו שטר חתום בב' ערבים, ועל סמך שטר זה התם לוי על שטר ההלוואה, ועתה אין הלווה פורע חובו, ותובע המלווה מלוי הערב, ונתברר שהלווה זייף חתימתו של א' מהערבים על שטר ההתחייבות, והתעוררה השאלה האם חייב הערב לפרוע החוב למלווה מאחר שהתברר שהיו החתימות מזויפות, והרי הוא לא הסכים לערוב עבורו רק אם יתחייבו ב' ערבים אחרים או לאו.

והכריעו בביה"ד, שהערב הראשון חייב לשלם למלווה, ואין בתנאי שהתנה עם הלווה לפטרו מהמלווה, ואותו ערב שנתחייב על ערבות ערב הראשון יפרע מחצה ממה שערב הראשון פורע למלווה.

מקרה נוסף שנפסק שם היה בראובן שרכש מוצר מהמוכר, וסיכם שישלח לו התשלום בהמחאה בדואר, פנה ראובן לשמעון שייתן לו צ'ק שלו כדי שישלחנו למוכר, ונתן ביד שמעון הסך במזומנים שיפקיד בחשבוננו, ושמעון שכח להפקיד הכסף, וחזר הצ'ק בהיעדר כיסוי מלא.

הגיעו הבקבוקים ליעדם, והשאלה אם נדרש לשלם לו הוצאותיו או לאו, ואימתו.

בעניין זה גם יש אריכות דברים, אך העולה מדברי רבותינו, שמי שהוציא מעותיו עבור משלח חייב המשלח להחזיר לו מעותיו מדין ערב, ואף שחולקים בדבר זה, באופן שנפסד הסחורה לכו"ע חייב המשלח מדין ערב. חתן שהוציא הוצאות סעודה וחילק מעות לשמשים כמנהג המקום, וחזרה בו הכלה מהשידוך, עליה לשלם הוצאותיו, וכן בחזר בו הוא משלם לה כל הוצאותיה.

אנשי מדינה שאמרו לסוחרי פירות וכדומה שיביאו למדינתם ויקנוהו מהם, ואחר כך חזרו בהם, צריכים לשלם להם כל ההוצאות הכרוכות בכך. וכן אם אמר לאומן עשה לי כלי פלוני ואקחנו ממך, והאומן עשהו, וחזר בו הלוקח מדיבורו, חייב בכל ההפסד הנגרם לאומן מעבודתו זו.

מלווה שאמר ללווה לכתוב אצל הסופר שטר הלוואה, ולבסוף לא הלווה לו, והוצאות הלווה הלכו לאיבוד, חייב המלווה בהוצאות השטר. גם באופן שלא ציווהו לקנות עבורו הסחורה,

אך המנהג המקום להוציא בכה"ג, וכגון גבאי ביהמ"ד שקונים לבעל השמחה הנצרך לו, וקנו כמנהג המקום, חייב הבעל שמחה בהוצאות הנכרכות מכך. וגם אם לא סיכמו ביניהם סך הסחורה וכמות הדברים, חייב הבעל שמחה לשלם כמקובל.

בעל שמחה שביקש מאחד שיקנה עבורו דברים הנצרכים לשמחה, חייב בעל השמחה בכל הוצאותיו גם באופן שנפסד ונשבר וכדומה, וכל שיש לערב הנאת תשלומין וטובת הנאה משתעבד גם בדבר שאין בו קצבה.

הגרמ"מ שפרן שליט"א דן בעניין תפיסת נכסים לחוב שלא ניתן להשיגו מהחברה וכדומה, ונשאלה השאלה אם כניסת הקונה לדירה במצבה הנוכחי לשם תפיסת חזקה, תמנע ממנו בעתיד תביעת מומים ופגמים, בטענה שהוא ידע מהמום והשתמש בה

ויתור על הערבות מכוח שימוש - הנידון שהיה לאחר נפילת פרויקט 'חפציבה'

הגרמ"מ שפרן שליט"א דן בעניין תפיסת נכסים לחוב שלא ניתן להשיגו מהחברה וכדומה, ונשאלה השאלה אם כניסת הקונה לדירה במצבה הנוכחי לשם תפיסת חזקה, תמנע ממנו בעתיד תביעת מומים ופגמים, בטענה שהוא ידע מהמום והשתמש בה

והכריע הגרמ"מ - פשוט שלא, שאין תביעת הרוכש מצד מום במקח, אלא מצד שלא מילאה החברה את התחייבותה כלפיו, שהרי חוץ מעסקת הרכישה ישנה התחייבות מצד החברה להעמיד לו דירה, למה הדבר דומה לאחד שהתחייב לחברו להעמיד לו שולחן, והעמיד לו שולחן לא מושלם, שאין תביעתו מצד מום במקח, אלא מצד שלא מילא את ההתחייבות, ואף אם ישתמש בשולחן, לא הפסיד זכותו לתבוע את המוכר, שכל העניין שאומרים במום במקח שאם השתמש הקונה אינו יכול לחזור, הוא משום שמום במקח הינו דבר המבטל הקנין, והרי זה כמקח טעות שלא היתה כוונתו לקנות מקח עם מום, ולכן יכול לחזור בו, וכששתמש מגלה דעתו שאין כוונתו לחזור, שאם לא כן כיצד ישתמש בכלי של חברו.

אבל בנידון זה שהמוכר מתחייב להשלים הנדרש, אין חיוב זה בטל בשימוש הקונה במקח, שהרי מכל מקום המקח שלו רק שיש תביעת חוב על המוכר להשלים ולתקן מקחו.

כשפנה

ה מ ו כ ר

לראובן ע"ד

הצ'ק שחזר, פנה

ראובן לשמעון

והחזיר לו שמעון מיד

הסכום שנתן לו כדי

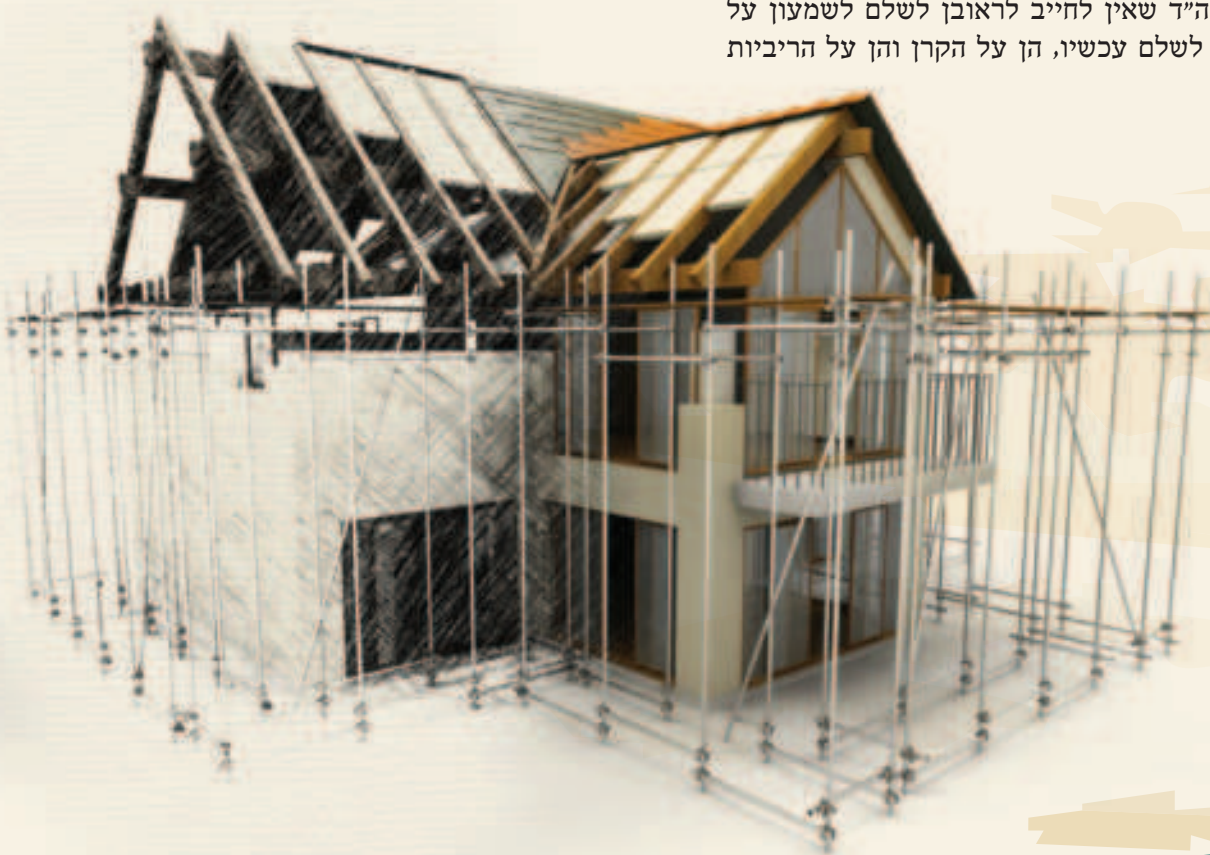
למוכר, וייקח ממנו הצ'ק

ש י מ ס ר נ ו

החוזר, הלך ראובן ופרע למוכר, אלא שהצ'ק לא היה ביד המוכר כי אם ברשות מנהל החשבונות, ולכן נתן לו שובר על הפירעון והבטיחו שישלחו לו חזרה את הצ'ק.

כעבור כמה שנים תובע מנהל החשבונות של החנות של ראובן משמעון את הצ'ק שחזר בתוספת ריבית והצמדה, וטוען שלא נכתב בשום מקום שנפרע תמורת הצ'ק, וגם המוכר אינו זוכר כלום, ותובעים עתה את שמעון על הצ'ק שלו שחזר בשעתו, וראובן איבד את השובר, ונאלץ שמעון עתה לפרוע את הצ'ק החתום על ידו שחזר, כולל הריבית והצמדה, האם אפשר לחייב את ראובן לשלם לשמעון על כך שלא הוציא את הצ'ק מיד המוכר בשעת התשלום, ולפחות היה לו לשמור את השובר עד לזמן זה.

והכריעו ביה"ד שאין לחייב לראובן לשלם לשמעון על מה שנאלץ לשלם עכשיו, הן על הקרן והן על הריביות השונות.

משדה אמת וזרדתו אמרת

בשלטון פחות נאור, התפרים גסים יותר. שם משמש החוק כמכשיר. הוא נחקק, כדי להגשים את מאווי השלטון, כקרדום או כגרדום לחפור בו. הקרבניטים האוחזים בהגה השלטון קובעים ש"הכל שפיט". כך הם משליטים את רצונותיהם המשתנים, האישיים או המפלגתיים. הם מעגנים אותן בחוק. אח"כ פועל המגף הדורסן את פעולתו. הרודנות והעריצות עובדים שעות נוספות. מה שלא תואם את רצון השלטון, הופך לבלתי חוקי בעליל, אם פורצת מחאה כנגד "רוח הצדק" שנושבת בצמרת של אותה מדינה, מיד היא מתורגמת בפני השלטונות להתרסה, הסתה או חתירה. מכאן הדרך להשתקה, הולכת ומתקצרת. הגלייה לגולאג או חקירה? - תלוי במידת השיפלות! תלוי גם ברמת התחכום.

-מאת א' מחשובי הדיינים שליט"א-

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם - ולא לפני עכו"ם.

"טחנות הצדק טחנות לאט",
אומר הפתגם העממי. לא, זה
איננו נכון! לעיתים הן דווקא
טחנות מהר. פעמים הן
אינן טחנות כלל. מה
שברור הוא שהן אינן
טחנות של צדק. לא,
זו אינה האשמה. זה

פשוט לא יכול
להיות אחרת.
מערכת חקיקה
שמושלת על
עקרונות צדק של בשר

ודם, אינה יכולה לעשות צדק מוחלט. היא אינה יכולה להוציא לאור אמת מוחלטת. אין דבר כזה. לעיתים אפשר לשמוע את זה בהודאות בעלי "דין". לא אחת נשמעות ביקורות גם מפיהם של מי שאינם חשודים על חרדיות יתר. "הפרה המשפטית" כבר הובלה מספר פעמים לבית מטבחים של דעת הקהל, כדי להעקד בכבלי סימני השאלה. זירי הדפנה שנקשרו לראשו של מגדל השן המשפטי, כמו בתודעה הציבורית הישראלית. מה שפעם היה טאבו משפטי - "שששש... אסור לדבר", כבר חדל מזמן להיות נלחש מפה לאוזן. פעמים רבות ובהקשר לפרשיות צבוריות לא מעטות, הטיחה התקשורת בשופטי הערכאות את טענת ה"איפה ואיפה". במסגרת מגזין הבכורה היוצא לאור על ידי מערכת היכל המשפט, נשתדל לבחון גם את החוט הפרום והגס, שמעולם לא קשר בין היהדות הנאמנה הנאמנה לחוקת סיני, לבין מערכות החקיקה וערכאות המשפט של המדינה הישראלית.

ובטרם נפרוט למטבעות קטנים, נדגיש: הבעייה אינה רק עם החקיקה, עם מערכת החוקים - אלא גם עם הערכאה, עם השופט! וכך פסק הרמב"ם בסוף הלכות סנהדרין: כל הדין בדייני עכו"ם ובערכאות שלהם, אע"פ שיהיו דיניהם כדיני ישראל, הרי זה רשע וכאילו חרף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו שנאמר "לפניהם" ולא לפני עכו"ם, "לפניהם" ולא לפני הדיוטות". ויותר מכך. מרן החזו"א (ח"מ סימן ס"ט סק"ד) כתב: "יש עוד המחאה של אנשים שלא למדו כלל תורה והם ידונו כפי משפט בני אדם בשכלם, והוא במקום שאין ביניהם גמיר כלל וכו'. ואע"ג דליכא ביניהם דין שידון ע"פ משפטי התורה ומוכרחים למנות בעל שכל לפי מוסרי האדם, אינם רשאים לקבל עליהם חוקי עמים או לחוקק חוקים.

כי השופט כל דין שלפניו לפי הנראה אליו, זהו בכלל פשרה - ואין ניכר הדבר שעזבו מקור מים חיים לחצוב בורות נשברים. אבל אם יסכימו על חוקים, הרי הם מחללים את התורה - ועל זה נאמר אשר תשים לפניהם ולא לפני הדיוטות, ואין נפקותא בין בא לפני אינם ישראלים ובין ישראל ששופט לפי חוקים בדויים - ועוד הדבר יותר מגונה שהמירו את משפטי התורה על משפטי ההבל, ואם יסכימו בני העיר לזה אין בהסכמתם ממש. ואם יכופו על זה, משפטם גזלנותא ועושק ומרימים יד בתורת משה" !

החוק הישראלי, גם אם ינוהל ע"י שומרי תורה ומצוות, ישאר חוק של ערכאות. כי ערכאות, עם כיפה ובלעדיה, הן ערכאות. גם הפקדת הערכאות בידי חובשי כיפה, לא תגהץ את הגיבנת הרוחנית של המערכת. גם משפטן דתי, מעצם מהות תפקידו, מחוייב לחוק הישראלי, לא לחוקי תורתנו הקדושה. העובדה שהוא מביא באמתחתו לצנרת המשפטית משב של נאורות יהודית כדי לבוללה בתוך רוח החוק הלא יהודית, עדיין אינה הופכת חוקי ערכאות לחקיקה יהודית אלא ל"משפט עברי" חילוני. "והדבר יותר מגונה שהמירו את משפטי התורה על משפטי ההבל". ואפילו אם היתה המערכת החילונית מתנהלת על פי חוקי התורה, אך ע"י אותם אנשים, היו אלה ערכאות. גם אם אנשים אלה היו מכריעים על פי דין תורה, אלה הן ערכאות. אע"פ שיהיו דיניהם כדיני ישראל, הרי זה רשע...

נכון, יש שיאמרו שחוק הוא חוק, על כל המשתמע מכך. אזרח כפוי לציית לחוקי המדינה, מעצם היותו אזרח - כי לולא אימת מלכות איש את רעהו חיים בלעו. עם זאת, יש למקד עדשות לפערי הערכים שבין משקפיים עגולות ומשקפיים יהודיות, בין יהודי חכם לחכם יהודי:

בין מערכת החקיקה היהודית, למערכת החקיקה הישראלית, רובץ שוני תהומי. בניגוד לחקיקה החילונית שבה נושבת "רוח החוק", דין התורה הוא ערך מוחלט. אומנם שופט במערכת משפט חילונית מונחה ע"י ספרי חוק ופסיקה תקדימית, עם זאת, בסופו של דבר, הוא פוסק מרוחו. הוא יוצר תקדימים משפטיים חדשים, שמקורם בהבנתו האישית ופרשנותו. הוא קובע מה שפיט ומה אינו שפיט. הוא מושפע מארץ לידתו, מחינוכו הפרטי, ממאוויו ומהשקפת עולם פרטית שהתגבשה לאורך חייו. בתוך תחומי המגרש המשפטני, הוא רשאי להגג ולפסוק לפי שיקול דעתו. אם הוא

”אני” ואין ”לדעתי”. לדיין יש רק את דעת התורה שהוא חותר להגיע

אליה. לכן, החקיקה החילונית והפסק ההלכתי, הינם שני קוים מקבילים שלעולם לא יפגשו. ואולי קווים אלו אפילו אינם מקבילים:

”על כל אדם לשמור חוקי המדינה, ומאז יצא חוק חדש ונכתב בספר המשפטים, החובה על כל אדם לנצור אותם, כל זמן שלא ישתנה ולא יתחלף החוק. אולם החוב אשר מוטל לשמור תמיד הוא רק מכח הפעם הראשון, וזהו החוק לשמור עליו, כל זמן שלא ישתנה. אבל רצון המחוקק הוא לא תמיד, כי הלא אדם הוא ויתנחם ומי יודע אם לא נשתנה רצון המחוקק שנית, אולי כבר שכח או הסיח מדעתו. לא כן התורה הקדושה. לא רק מאשר לפני אלפיים שנה נצטוונו לשמור תמיד, אך התורה הוא רצונו של הקב”ה, ורצונו הוא ככל רגע שנשמור התורה...” (מרן הגאון הצדיק רבי איצליה בלאור זצוק”ל, כוכבי אור עמ’ י”ח).

◆◆36◆◆

בסיסה של מערכת המשפט אזרחית, כך לפחות בחייה של אומה נאורה, הוא רצון העם ורוחו הפנימית. לא רצונם של המחוקקים. המחוקק יוצר רק את גוף החוק ואת גולמו. אך הכוח הפנימי שמושל בעם, נופח בו נשמה. המהפכה הצרפתית למשל, היא בטוי לרבולוציה שלטונית בגלל שנוי כיוון הרוח הפנימית בחייו של העם. המלוכה האכזרית והמסואבת, נפחה את סמכותה על הגליוטינה. העם הצרפתי שהסתער על מצודת הבסטיליה ששמשה כבית סוהר אכזרי למתנגדי המשטר, קץ במלוכה והפיל את חומות המבצר האימנטי. העם רצה חרות ושיוויון. הבסטיליה נפלה, המלך לווי ה-16 הועלה אל מרומי הגליוטינה וראשו שקדח את החוקים ההם, קופד. רוחו של העם יצרה חוק חדש. כן היה אז בזמני החוק הצרפתי, כן ראינו לאחרונה בדקטוריה הסורית, וכן ראינו לאחרונה בדרכי התמנות נשיא בית המשפט העליון שמינה את עצמו בקיימו למופת את הגדרת חז”ל: אין ממנין פרנס על הציבור אלא אם כן קופת שרצים תלויה לו מאחוריו. במקרה שלנו, מינו שרץ על הציבור, לאו דווקא קופה, הכל מושרץ, מכף רגל ועד ראש...

בשלטון פחות נאור, התפרים גסים יותר. שם משמש החוק כמכשיר. הוא נחקק, כדי להגשים את מאווי

”נאור”, יהיו פסקיו ”נאורים”. אם הוא אוהד את רוח הפסיקה האמריקאית למשל, הוא יטביע את עקבותיה במערכת המשפט הישראלית.

”משפטי האומות יסודרתם בהסכמת בני אדם לפי הזמן והמקום, בתנאי החיים של הצבור שלהם. הם אינם מחוייבים ומוכרחים בעצם. היום הם מקובלים ומחר יהיו דחויים. כמחוקקי משפטיהם כן משפטיהם. המייסדים עצמם מלאי הפכפכיות, דעותיהם שלהם משתנות הן מהבוקר לצהריים ומהצהריים ללילה, משתנות הן לפי רצונותיהם ומצב רוחם - ואיך

איפא שיצא מפייהם דינים אמיתיים וקיימים... לא כן היא התורה, כי מעשה אלקים היא...” (מרן המשגיח רבי ירוחם ממיר זצוק”ל - דעת תורה משפטים)

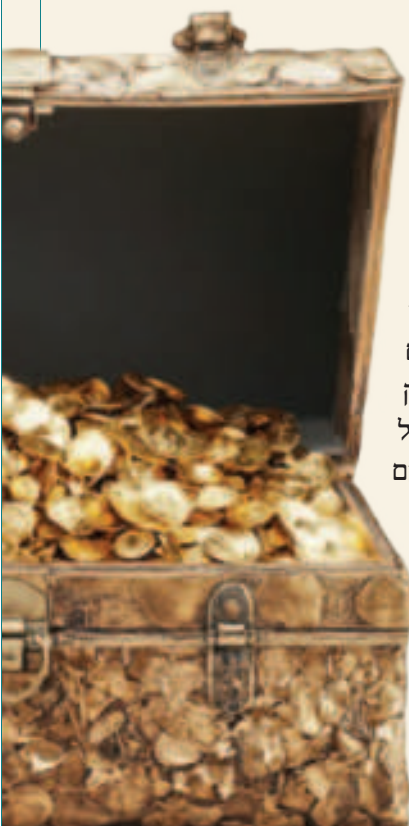

”לא כן התורה, כי מעשה אלוקים היא”. לכן כל כך שונה הוא הדיין שדן לפי חוקי התורה. להחלטותיו, לא ניתן דרוור ומרחב מחייה. את הדברים

היטיב להגדיר מרן גאב”ד פוניבז’

זצ”ל. פעם סיפר על מרן הגר”א וסרמן הי”ד, שהביא מחידושי תורתו לפני מרן הגר”ח זצ”ל. תוך כדי הרצאת הדברים שאל רבי אלחנן: ”מדוע אמרה התורה כך?” הפסיקו רבי חיים ואמר לו: ”אין זה העסק שלנו לברר מדוע אמרה התורה כך. עלינו רק להבין מה אומרת התורה!”

הדיין, בהכרח, חייב לשפוט לפי חוקי התורה. הוא אינו יכול להפעיל את הגיונו הפרטי. הוא מברר את הסוגיה, צולל לעומקה, מלבן את פרטיה. לאחר מכן הוא דולה מממעמקיה את המסקנה: מה אומרת על כך התורה, מה הקב”ה רוצה. על פי מסורת שנמסרה לנר מדור לדור, הדיין כורה את פסק ההלכה מתוך המכרה הענק הזה - ופוסק דין אמת וצדק יחדיו. למעשה הדיין רק מוציא לפועל, את מה שכבר נפסק בתורה בכוח. אין מקום לחשיבה הפרטית שלו, יצירת כפי אנוש. אין מקום לסולם ערכים פרטי ואנושי. השיקול היחיד הוא מה התורה אומרת. אין משהו אחר. וגם לכך צריך את ”האלוקים ניצב בעדת ק”ל”. גם כך הדיין זקוק להשראת השכינה, כדי שח”ו לא יכשול. בניגוד לשופט, לדיין אין

מכאן נעבור לגדה השנייה של הנהר: החוק היהודי, זה ההכרחי לבנין החברה היהודית, מהווה ניגוד חריף לחקיקה האנושית ששולטת בדיני עכו"ם. חוק זה אינו ניתן לשינויים. רוחות הזמן אינם יכולים לו. הוא מותאם לכל זמן, מרגע נתינתו. חוק זה אינו ניתן לזעזועים על פי צורכי הדור ורצון העם המשתנה. דעת עליון אינה ניתנת לכירסום בשיני הזמן.

חוק התורה מותאם, מעצם הווייתו, לרוח המשתנה בכל דור. הוא אקטואלי, בכל הנסיבות. ע"י כללי פסיקה ידועים, נתן הקב"ה ביד זקני הדור את המפתח לפתרון כל בעיה מתחדשת. הזקנים אינם פוסקים על פי

שיקול דעתם. הם מלבנים את הבעיה, וצוללים לעומקה של הלכה כדי לדלות ממנה פסק והכרעה. אלוקים ניצב בעדת ק-ל - ולכן, בסיעתא דשמיא, הצדק רואה אור. כך הדיינים מגשימים בפועל, את מה שכבר נפסק בכוח בתורה הקדושה. כך משליטים אמת וצדק יחדיו, אמת מוחלטת, אלוקית. "וכל הדין דין אמת לאמיתו, נעשה שותף להקב"ה כמעשה בראשית".

התורה אומרת: אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה. "בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, אינו בונה אותו מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותו מדעת עצמו אלא דיפתראות ופנקסאות יש לו לדעת האיך הוא עושה חדרים, האיך הוא עושה פשפושין. כך היה הקב"ה מביט ובורא את העולם" (בר"ר א, א).

מסביר על כך מרן הגרא"י בלאך זצוק"ל (שעורי דעת עמ' קל"ד): הקב"ה הסתכל באורייתא וברא עלמא - ואין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. לכן המציאות המצטיירת לאדם מעסק התורה וההלכה, היא המציאות האמיתית - מציאות שאין בה אלא רצון היוצר. "מצינו בחז"ל חשש "שמא יאמרו הרמאים אין הת"ח בקיאים במעשה ידינו (ב"ב פ"ט); זאת אומרת ביקורת על החכמים אם לא הבינו בפתלתלות מעשה הרמאים - אשר לכאורא יפלא וכי מנין לו לת"ח הלן בעומקה של הלכה לידע בסבך הליכותיהם של הרמאים ומה זו טענה עליו שאינו מתמצא בתחבולותיו השונות? אלא

השלטון, כקרדום או כגרדום לחפור בו. הקברניטים האוחזים בהגה השלטון, קובעים ש"הכל שפיט". כך הם משליטים את רצונותיהם המשתנים, האישיים או המפלגתיים. הם מעגנים אותם בחוק. אח"כ פועל המגף הדורסן את פעולתו. הרודנות והעריצות עובדים שעות נוספות. מה שלא תואם את רצון השלטון, הופך לבלתי חוקי בעליל. אם פורצת מחאה כנגד "רוח הצדק" שנושבת בצמרתה של אותה מדינה, מיד היא מתורגמת בפי השלטונות להתרסה, הסתה או חתירה. מכאן הדרך להשתקה, הולכת ומתקצרת. הגלייה לגולאג או חקירה? - תלוי במידת השפלות! תלוי גם ברמת התייחסות. ההסטוריה יודעת לספק דוגמאות רבות.

הפקדת כח יצירת חקיקה בידי אדם, הם שורש כל הרע האנושי. גם אם במציאות נראה למראית עין שהכל מתבצע כראוי ובהגינות, גם כשהכל מתנהל על מי מנוחות, העקרון מסוכן ביותר. השאלה היא - לאן זה עלול להוליך. כי בשם העקרון הזה - יצירת חוק על פי מאוים אנושיים והשקפת עולם אישית, בוצעו כל הפשעים כנגד זכויות האדם. ה"נאורות", לא אחת, הפכה לכח להשחית. לעידן המודרני אין על כך פטנט רשום. למעשה, זכות היוצרים שמורה כבר לסדום. זו לא היתה עיר של עבריינים משוטטים. הפושעים לא שלטו בכיפה. זו היתה מדינת חוק מתוקנת. זה היה פשע מאורגן. עם בית-מחוקקים פעיל, שפעל בשרות המגמה. זו היתה חקיקה "נאורה". טובת האזרח עמדה מול עיני חברי הפרלמנט: "מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב, למה לנו עוברי דרכים שאינם באים אלא לחסרינו. בואו נשכח תורת רגל מארצנו" (סנהדרין ק"ט).

יש הגיון ונאורות מאחורי חסימת הגבולות בפני פליטים ומהגרים. זכויות האזרח וטובתו, עמדו מול עיני המחוקק הסדומי: המהגרים יזיקו לכלכלת הארץ. הם יטלו את פרנסת המקומיים. נקשה, איפוא, את חוקי ההגירה. ארה"ב של היום היא הסדום של פעם. החוקים הסדומיים נחקקו בשם הנאורות. הנגרים עבדו שעות נוספות, ביצור מיטות סדום. לפסי היצור במפעלי הריהוט, היתה עדנה. כל אורח זכה לקבלת פנים עויינת, ברוח החוק. כך זה כשחקיקה ניתנת למיצי חשיבה של בן אנוש. וזה התקיים, שרד, עד למהפכה הגדולה... כאן נטוע שורש העיוות. השאלה אינה -מה התוצאה. לפעמים התוצאה דווקא נינוחה, יעילה, הגונה. אבל הבעיה היא בעיקרון. העיקרון הזה - חוק יציר כפי אנוש ופרי מוחו - זהו עקרון מעוות. גם אם ברגע נתון המציאות חיובית, זה ברור להיכן הוא עלול להוביל. גם חוקים חיוביים אם הם יצירי כפי אנוש, זו סדומיות במירעה.

בבית אדונו כתמורה, פורע את החוב ומשתחרר. בגפו בא ובגפו יוצא. אך אם הגנב הוא בעל משפחה, מה אשמה אשתו שלא חטאה? מה אשמים ילדיו? מי יפרנסם באותה תקופה שאבי המשפחה נלקח מהבית? אומנם עונש "מאסר" ו"עבודות שרות" לצורך תשלום, זה אולי "גזר דין אמת". אך האם זה גם "צדק", כאשר הסובב לוקה על לא עוול בכפו?

"ובשם הגה"צ רבי ישראל מסלאנט זצ"ל שמעתי על הכתוב הזה 'הצור תמים פועלו', כי כנוהג שבעולם אם איש נדון למאסר למשך זמן מה עבור שעבר על חוק המלכות אבל רעייתו ובני ביתו אינם אשמים כלל בזה וא"כ יוצא כי לקתה מידת הדין כי הלא הם סובלים ממאסר ראש משפחתם ואף כי חפים הם מפשע והמשפט הזה איננו יכול להקרא תמים. אבל משפטו של הקב"ה אינו כן. הצור תמים פועלו... (חפץ חיים על התורה- מעשי למלך).

והגרש"ר הירש זצוק"ל (משפטים): אם נתבונן בחוק זה שדבר ד' העמידו בראש חוקותיו, נראה שאין חוק אחר כמוהו העשוי לגלות לנו את מגמתם ותכונתם של חוקי התורה הנבדלים בתכלית ההבדלה לפי כללות מהותם הפנימית, מכל חוקות הגויים. הרי זה המקרה האחד והיחיד שבו גזרה התורה עונש של שלילת חופש... עונשי מאסר, על כל אובדן התקווה והשחתת המוסר השוכנים אחרי חומות של כלא, על כל היגון והאנחה שהם מביאים על אשתו ועל טפו של האסיר - אין להם מקום בתורת ד'. לא יכירן מקומן של מצודות הכלא העלובות של הפשע בתחום ממלכת התורה.. סוף ציטוט.

כי משפטי ד' אמת, צדקו יחדיו... כאשר גנב בעל משפחה נמכר בגנבתו, הוא מביא עמו גם את אשתו וילדיו. הם אינם נשארים נטולי פרנסה! האדון מפרנסם! אם כן, מה אשם האדון? הרי העבד בא כדי לשלם את גנבתו - אך התוצאה שעליו לפרנס את אשת הגנב ושמונת ילדיו. מה תועלת יש לו בכך? הרי לדידו זה רק נזק כלכלי? לכן אמרה תורה "אם אדוניו יתן לו אשה" - שפחה כנענית שתלד לו עבדים כנענים. כאשר ישתחרר העבד העברי עם אשתו היהודייה וילדיו, הוא ישאיר בידי האדון עבדים כנעניים שווי ממון, כתשלום על פרנסת משפחתו. "האשה (הכנענית וילדיה תהייה לאדוניה, והוא ייצא בגפו עם אשתו העבריייה וילדיו היהודים). הגנבה שולמה. אשת הגנב וילדיו לא נשארו ללא פרנסה במשך שנות העבדות. גם האדון לא הפסיד. לא עונש. אמת, צדק. משפטי ד' אמת, צדקו יחדיו!!! רק משפטי ד'..."

על כורחך שכן הוא הדבר: התורה מלמדת את העוסק בה לרדת ולהבין את כל נבכי נפש האדם, ואף על הפינות האפיליות בנפש האדם אינה פוסחת מלהראות לו את שלל נטיותיה השונות, ומכאן הטענה "שמא יאמרו הרמאים אין הת"ח בקיאים במעשי ידינו". המציאות נבראה על פי התורה. לכן מתוכה מבינים את המציאות האמיתית. על ידי עיונה, מגיעים אפילו לבקיאות במעשי ידי הרמאים. עד כדי כך! במעמקי התורה רואים הדיינים את המציאות במלוא

שקיפותה. משם הם דולים את האמת, את רצון היוצר. העמדת המשפט על פי דין תורה, היא מימוש המציאות האמיתית! זה קיום העולם על פי עקרונות "המתכנן" ועל פי הוראות השימוש. זו היא שותפות במעשה בראשית.

לכן "משפטי ד' אמת צדקו יחדיו". לכן רק משפטי ד' הם גם אמת וגם צדק, יחדיו. ולדוגמה: "כי תקנה עבד עברי שש שניים יעבוד, ובשביעי יצא לחופשי חנם. אם בגפו יבוא בגפו ייצא, אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו. אם אדוניו יתן לו אשה וילדה לו בנים ובנות, האשה וילדיה תהייה לאדוניה והוא ייצא בגפו". ולכאורא, הדברים תמוהים. עבד עברי שמגיע בגפו יוצא בגפו - בגפו יבוא בגפו ייצא! על מי נאמר "אם אדוניו יתן לו אשה"? על עבדו הנשוי! היתכן?! הרי ההגיון האנושי אומר אחרת!?

וכך מבהירים בשם מרן בעל ה"דבר אברהם" זצוק"ל: כאשר גנב נתפס בגנבה ע"י משטרת בשר ודם, הרי בית המשפט גוזר עליו מאסר. עליו לרצות עונש הרתעתי, ו"לשלם את חובו לחברה" כהגדרתם. אולי זה "אמת", גם אם אמת מאוד סובייקטיבית. אך האם זה צדק? מה אשמה אשתו ומה אשמים ילדיו, שכולאים את בעלה-אביהם והמפרנס של הבית השבור שוב לא יוכל לפרנסם? כך בדיני ערכאות. שונים הם משפטי התורה: עבד עברי נמכר כשאינו לו לשלם את גניבתו. הוא עובד

הנורמות, הנוגעות והמחייבות בה. אך עצם תופעה הזו, שגם לאחר קביעת אותן עובדות גופן, תתכן אמת משפטית מרשיעה לפי מערכת משפטית אחת ואמת משפטית מזכה לפי מערכת משפטית אחרת, האם אין בתופעה זו כדי להביאנו כהכרח למסקנה על האפשרות, ואולי אף על הצורך, בקביעת אמת עובדתית שלא במישור המשפטי? מילים נוספות מיותרות. הדברים מדברים בעד עצמם.

ואכן, עמדתה של היהדות הנאמנה ביחס לערכאות, ידועה ומפורסמת - גם אם יש להדגיש כי אזרח חייב לציית לחוק. אבל בצבור הכללי, דווקא בצבור שמבקש להתהדר בתואר "נאור לגויים", כבר התקיימה הצבעת אי אמון במערכת. התמיהות שנשמעו מ י ד י

פעם בתקשורת על פסיקה בלתי אחידה בסוגיות דומות, ואנקוט דווקא בדברים ישנים, על "מבחני בוזגלו", על איפה איפה ועל "דין שווה לכולם", זקפו גבות בתמיהה. אך כאן, ברשותכם, אטול את גלימת הסגור: לא! זו אינה מדיניות של איפה ואיפה! זוהי מערכת המשפט החילונית, בעצם מהותה. כך היא מתבטאת בפרוש בפסיקה על עצמה - כהודאת בעל דין. מה יש להאשים? החוק הישראלי אינו סילוף ועיוות! ה"עיוות"

זה פשוט הדבר עצמו! לדידנו, השאלות אינן שאלות, זר התשובה! כך נראית חקיקה שאינה תורה! רק שידיעת המח הברורה שלנו, הפכה בקושי לתחושת בטן עמומה גם בקרב הצבור הכללי. השאלות, מידי פעם, כבר יוצאות לאיורור ולחטוי באור השמש. זהו רק אחד השטרות שעירטול העם משורשיו, מגיש לחילוניות הישראלית לפרעון. זה רק אחד מתשלומי המשכנתא, של בנק "כאחד העמים בית ישראל". זה איננו סימן שאלה, זהו סימן קריאה!

כל הדיונים והנידונים אודות מערכת המשפט הרקובה משורשה, היא לכל אלו שלא השכילו להבין את אמיתת התורה, את צדקתה ואת יושר מהלכה, על פי מערכת אמת מידות שאיננה של בשר ודם;

השיבה שופטנו כבראשונה ויועצנו כבתחילה...

מערכת משפט מופלאה, עמוקה ורחבה. אולם למערכת המשפט היהודית, האלוקית, ישנן מגמות נוספות, מלבד תקון החברה. הר"ן בדרשותיו (דרוש י"א) והאברבנאל (שופטים י"ז) מפרטים את הנושא בארוכה. לדבריהם, אין בכוננת משפטי התורה "לתקן את הישוב המדיני בלבד, אלא זה התכלית העצמי בהם כדי שיחול השפע האלוקי באומתנו". גם המלבי"ם בהסבירו את הקשר בין שני הלוחות, כותב: "הורה אותנו יוצר הנפשות, כי גם מצוות האלה, השכליות (הלאווים שהינם לכאורה ענינים הגיוניים ויתכן שכל חברה "הומניסטית" היתה מחוקקת אותם ומשליטה אותם על פי ההגיון וצורכי תקון החברה) אם יעשו רק מצד השכל והנימוס לבד, שלא מפני יראת האלקים שהזהיר עליהם בקולות וברקים, זרועות השכל לא יעמדו מפני התאוה".

נכון, דין תורה הוא האמיתי הצודק ביותר. הוא מימוש המציאות. זו מערכת החקיקה העמוקה ביותר והרחבה ביותר. אבל שלא נטעה. התורה איננה "חוק". היא תורה!!! עלינו לשמור אותה - לא כי זו מערכת החוקים היעילה ביותר, אלא כי הקב"ה צוה!!! אנחנו, הרי, יודעים כי משפטי התורה הם עניינים גבוהים, רומו של עולם. אבל אי אפשר להסביר דברים כאלה, לאותם הנמצאים במאידך גיסא, מצידו השני של נהר החיים הזורם. לכן חזור אל היומיום השוטף ונצטמצם רק בפן של התיקון החברתי, כדי לשאול: האם הם, ע"י מערכת המשפט שלהם, מסוגלים לחרוץ משפט אמת וצדק, באופן מוחלט? לא! אפילו הם מודים! מערכת השיפוט הישראלית מודעת היטב למגבלותיה. די אם נבחן את האמירות והקביעות הקשות של המערכת הזר על עצמה, כדי לחשוף דאת. אמנם אין אנו זקוקים להוכחות ולאישור מכיוון זה, אבל הודאת בעל דין, מחדדת את האמירה: מתוך פסק דין כרך ל"ו חוק רביעי תשמ"ב / תשמ"ג בג"צ 152.82 אלון נ' ממשלת ישראל:

"ידיעתה (של האמת - מ.ר.) אינה אלא נחלת "עולם האמת" וכשמדובר על ברור האמת בעולמה של מערכת המשפט, אין כוונתנו אלא לברור האמת במידה שניתן להוקרה על פי הנורמות המהותיות והכללים הפרוצדוראליים שבאותה מערכת משפט, שבמסגרתה מתקים הברור המשפטי", סוף צטוט.

המערכת כלל אינה חותרת לאמת האבסלוטית. היא מודה שהיא אינה יכולה ואינה מתיימרת. זו צריכה להיות "אמת", לפי הפרוצדורות שהם עצמם קבעו. ולא די בכך: "דומה הדבר לאדריכל שאבן סיד אינה כהישג יד באזור, והוא נאלץ להשתמש באבן גרניט ומתוך כך משנה את סגנון הבניה" (שם). ועוד: "כל מערכת משפטית קובעת את האמת המשפטית לפי מערכת

מתחילה את דרכה בחובותיו של האדם! כל אדם צריך שיאמין ויידע את חובתו בעולמו.

זכויות האדם נובעות מהחובות שהוא חייב בהן, כמו שנאמר בספר דברים: "והלוחות מעשה אלוקים המה, והמכתב מכתב אלוקים הוא, חרות על הלוחות". אמר רבי יהושע בן לוי: "אל תקרא חרות אלא חירות". זה מתחיל מחרייתה של החובות שמחייבות את האדם, ומשם נובעות זכויותיו של הפרט, של החברה, אל מול הזולת ואל מול השלטון.

בגלותינו בין יהודים על אדמת ארץ הקודש, לא ברור מה תהייה התוצאות של התהליכים. כיצד נפעל? - ככל אשר יורו גדולי ישראל לכל חוג באשר הוא. איני מתיימר להציג עמדה כלשהיא בפרט שאני נמנה על בני הציבור שאינו מכיר בהם כלל, ונכד להאי גאון וצדיק לוחם מלחמות השם אשר הכריז זאת ראשונה קבל עם ועדה בעמדו על דוכן הנאשמים בערכאות היזרעאליים פעם אחר פעם. אבל עלינו לחזור לשנן לעצמנו כי לעם היהודי כבר יש חוקה מחייבת שאיננה ניתנת לשינוי - ואין שום דבר בעולם שיכול לדחותה. שום ערך לא קודם לה בסולם העדיפויות וסולם המחויבויות. תורה מעל הכל! היא מחייבת גם במישור האזרחי. מי שלא מציית לה, כמוהו כעברייני! כי חוקת ישראל שונה מחוקות העמים, כשם שעם ישראל שונה משאר האומות:

בכל העולם מקובלת ההפרדה בין המושגים "עם" "לאום", "דת" ו"שפה". העם הינו קבוצת בני אנוש, בעלי מוצא אחד והסטוריה משותפת. לעיתים הם אפילו בני גזע ביולוגי אחד.

הלאום מורה על תחום מושבו של העם וגבולותיו הטריטוריאליים. הדת מורה על אמונתם. אין קשר בין המושגים האלה. אם צרפתי יהגר לאנגליה, הוא יהפוך לאנגלי. גם אם דתו אינה דת המדינה. אפילו אינו בעל מוצא אתני זהה. גם ידיעת שפת המדינה, אינה מחייבת. די בהנפקת תעודת זהות, אחרי קבלת אזרחות.

עם ישראל שונה מכל עמי תבל. יהודי יכול לגור בכל פינה מפינות הגלובוס, והוא אינו חדל להיות יהודי - יהודי בלי טריטוריה ואדמה. הוא יכול להחליף את הפספורט שלו שתיים עשרה פעמים, והוא נותר יהודי - יהודי ללא אזרחות. הוא אפילו אינו חייב לדעת את לשון הקודש. לא חשובה השפה שהוא שוגר על לשונו, הוא יכול להיות יהודי ללא שפה יהודית. גם אם הוא בן לעם לוועז, הוא יכול להסתפח לעם היהודי: בתנאי, כמובן, שיעבור גיור

ומפרשת משפטים, אחרת לפרשת יתרו, אל מרגלות הר סיני.

מפעם לפעם צפות ועולות יוזמות ליצור "חוקה לישראל". חוקה היא אסופת חוקי יסוד שעומדת בבסיסה של אומה, והם לא ניתנים לשינוי ע"י רוב כזה או אחר, עכשיו ובעתיד! רעיון העוועים של חוקה עוכרת דת ופורעת חוקי סיני, הם סכנה קיומית לעם היושב בציון ולעם שבפזורה. אישים שונים, ארגונים ואף וועדה בכנסת, מנסים לדחוף את היוזמה. מתחת לפני השטח רוחשות התרוצצויות אודות "חוקה בהסכמה" שמבקשת לעגן גם ערכי יסוד יהודיים.

לגופו של דבר, עיני העדה הם שיורו לנו היאך לפעול וינווטו את ספינת היהדות הנאמנה - "ועשית ככל אשר יורוך". עם זאת, לעם ישראל כבר יש חוקה, וחוקה אי אפשר לשנות. עם ישראל קבל את החוקה שלו למרגלות הר סיני, וזו הפכה להיות החוקה היחידה שמחייבת. חוקה, אחר קבלתה לא ניתנת לשינוי. וגם את חוקת העם היהודי אי אפשר לשנות.

כאשר נערך בכנסת המינים דיון תחת הכותרת "הגיע זמן חוקה", נשא העסקן הרב אברהם רביץ נאום חוצב להבות, שבטא נאמנה את עמדתה של היהדות התורתית: לצורך הדיון הזה, עיינתי קצת בחוקה העתיקה ביותר של העולם החדש, היא החוקה האמריקאית. מצאתי בה - חוץ מהחלק השלטוני והמשטרי שהוא איננו החשוב - שהיא כל כולה עוסקת בחירות האדם ובזכויות האדם. בכך מצאתי את ההבדל הגדול שחוצה גם חלקים מהחברה שלנו: אני אינני מוצא את עצמי נופל לתוך הקופה חדשה ש"הגיע זמן חוקה". אני טבול בחוקה הזאת. כבר כ-3500 שנה יש לי חוקה, יש לנו חוקה! אבל נוצר מצב חדש, שחלק מבני עמנו אינם בקיאים כחוקה היהודית לדורותיה, אינם מכירים בה, אינם יודעים אותה...

ההבדל בינינו לבין החוקה האמריקאית וחוקות אחרות, שהחוקות הללו עוסקות בזכויות האדם. החוקה היהודית

פטאלי אם במקום להעמיק את ההכרה המאחדת אותנו עם הדורות עד אברהם אבינו והמקשרת אותנו עם כל היהודים בעולם - ונשתדל לקשור אותו בעיקר לתנועה הציונית ולהסדרות הציונית. גישה כזאת מכשירה כנעניות... סוף צטוט. הדברים פורסמו בבטאונם מיום ז' סיון תש"ך, בגליון מיוחד. ממשיכי דרכו אפילו לא יבינו למה הוא התכוון... או לא ירצו להבין. גם אוזניו לא שמעו, מה פיו מדבר.

בוודאי שלא היתה לאותן דמויות את ראיית האמת לאמיתה. הם נגעו רק בקליפה של הרעיון, לא בגרעין. עם זאת, הדברים ראו אור קבל עם ועדה, לא רק בשמאלה של המפה הפוליטית דאז. וכך כתב איש האידיאולוגיה של הימין - ד"ר ישראל אלדד (שייב), בגליון "הבוקר" מאז: "רוח ישראל היה תמיד, גם בהלכה, גם באגדה. ההלכה היא הכוח הסטאטי המקיים המחזיק, האגדה היא הכוח הדינאמי, המנוע, המחיה. היהדות בגלות חיה במתח הזה שבין השולחן ערוך של הלכה ובין כיסופי המשיח והגאולה. השולחן ערוך היה הכוח הצנטרופיאלי, המרכז, הנותן קביעות, ומבחינה זו אין זה נכון לדבר היום על "עצמאות"... חיי ישראל היו עצמאיים מבחינת חוקת חיים, אולי יותר מאשר הם היום במדינה. לא עצמאות מדינית, לא עצמאות כלכלית, אך עצמאות תרבותית ורוחנית מלאה". סוף ציטוט.

בפנימיותם הבינו גם ראשי החילוניות הארצישראלית, משמאל ומימין, שהדת החזיקה את העם היהודית. חוקת סיני סיפקה את כושר ההשדרות הבלתי מובן. אף הם הבינו, שעצם הקיום בגלות הספוגה ייסורים וסבל, כאב ועלבון, היה אחד הפלאים בדברי ימי האנושות. כל יום יצר העם היהודי, טיפח וגידל, את דיוקנו של היהודי. ללא ארץ, ללא ממשלה, ללא כח מגן צבאי וללא משטר, פרלמנט וחוקה. זאת למרות שהיה הפקר לכל שרירות לב, לכל זד ובליעל. כך לא יום ולא שנה, אלא חיי מאות שנים. זה היה הראשון משבעת פלאי תבל. אי אפשר לזקוף אותו אלא לכח התורה והאמונה. בזכותן שמר העם על זכרונות העבר. בכוחם חי את התקוות העתידיות. הדת, גם הם ידעו, היא שקיימה את עם

כהלכה. יהודי, זו דת. מי שדתו היא הדת היהודית, הוא בן לעם היהודי. מדובר בקבוצת אנשים, שרוב שנותיה לא חיה ביחד. הם היו מנותקים מארצם. בניה דברו בשפות שונות ומשונות, ולא בשפתם ה"לאומית". הם "התבוללו" בתרבות העמים שארחו אותם בגלותם. גיוזף שלומוביץ ואלברט אזולאי היו רחוקים כרחוק דב הקוטב ממדבר סהרה, לא רק מהבחינה הגאוגרפית - אבל שניהם היו ועודם בנים לעם אחד. בגלל דתם! אמנם יש באומות העולם ערבי-מוסלמי וערבי-נוצרי, ישנו אנגלי-בפטיסט ואנגלי-בודהיסט. אלה הם בני עם אחד, אך בני דתות שונות. הם, אך אין יהודי כזה. רק הדת היהודית היתה הדבק. התורה! רק היא הגביהה את חומות המגן מפני שלכת הטמיעה. רק בזכותה יהודים לא התבוללו בעם זר. רק בזכות הדת הם נותרו יהודים. רק בזכותה הם המשיכו להתפלל "ותחזנה עיננו בשובך לציון". ילד בעירה הפולנית אוסטרלנקה, אולי לא ידע היכן נמצאת ביאליסטוק הקרובה. נער תימני בעדן, אולי לא ידע היכן נמצאת "חצר מוות"-חכאן הסמוכה. אבל שניהם ידעו היכן ירושלים. אלו ואלו - הפולנים מול

התימנים - לא הבינו איש את שפת רעהו, אך ידעו להגיד "שמע ישראל ד' אלוקנו ד' אחד", באותה לשון הקודש. הם גם שתקו באותה שפה. הם נאנחו באותה שפה. הם היו בני עם אחד. בגלל הדת.

אפילו פורקי העול שניסו לעצב את פגי הפרהסיא הארצישראלית כמו תוי פניו הגויים של הגלובוס, ידעו את זה היטב בסתר ליבם. זה קינן במעמקים שלהם, גם אם מעשיהם העידו את ההיפך המוחלט. הם ידעו היטב, ולמרות זאת, בזדון, השתדלו לעקור את העם משורשיו. אך לעתים כשפתחו את סגור ליבם, נחשפה האמת המוחלטת, שהם סרבו להשליט בחיי הכלל. שני הציטוטים שמובאים בזאת, הם אולי חריגה, אך הם משמשים כאן רק כדי להשיל את המסווה. נצטט מתוך פולמוס במרכז מפא"י, שם התבטא ר"ה הראשון - ב.ג.: "את המדינה הזו אמנם יצרו סלומון ושטמפפר, אנשי ביל"ו והעליה השניה, בעזרת ההסתדרות הציונית, חובבי ציון, הברון רוטשילד ופיק"א. אבל מאין כל זה באי מדוע בא פתאום שטמפפר לפני שמונים שנה לארץ? הוא לא היה פה לפני שמונים שנה וגם אביו לא היה. הוא לא היה ציוני במובן המקובל. מאין הוא בא? צריך שהנוער ידע שלשלת היוחסין היהודית שלנו, לא רק הציונית. יש לכך חשיבות היסטורית, ואנחנו נחטא חטא

ישראל בין העמים.

עליה, חדלה להיות מצווה והיא מונחת בקרן זוית ככל דבר שנתישן ואבד עליו הכלח. אך לא כך דברי ד'! "דברים" הם בבחינת "השומע ישמע והחדל יחדל" היינו הך אם יציית איש לדברים, אם לא? הם יצאו מפי ד', כך הם קיימים כשלעצמם, הם האמת היחידה!"

וכדי שלא תהייה טעות, נדגיש: המאמר הזה הינו הצהרה קולקטיבית, על כפיפות לחוקה אחת בלבד, זאת חוקת התורה. הוא איננו מבקש לשכנע את הערכאות לדון על פי דין תורה, כי ערכאות הם ערכאות, אפילו ידונו על פי דיני התורה. לא באנו לשכנע אותם לאמץ אל החוק האזרחי שהם יוזמים, את "חוקת האומה היהודית", כאמור בראשית המאמר. כיון שהמדינה אינה ראשית צמיחת גאולתנו, אנחנו לא מבקשים מהם לכסות בכיפה

את קרחתם היהודית. אין אנו מבקשים שיצטרו בסממני יהדות את כפירתם.

השקפות בני האדם בזמן מן הזמנים, ואין בהן מן הדעות שרווחו בין האנשים בזמן מן הזמנים... "דת" ישראל ותורת ישראל ניתנו לאדם מפי ד', ובהם נאמר לבני האדם מה יהיו השקפותיהם, לפי רצון ד', בכל הזמנים, על אודות ד' ומעשיו, וראש לכל - על האדם ומעשיו. תורת ד' נמצאה מלכתחילה במצב של ניגוד לעם שבקרבו היתה אמורה לבוא ראשונה. ראשית כוחה של תורה אמורה היתה לעמוד במבחן חייו של עם שניצב כנגדו כ"עם קשה עורף".

תורת ישראל היא החוק היחיד שלא יצא מתוך העם... היהדות היא ה"דת" היחידה שלא יצאה מליבם של בני אדם, המוצאים בה את היסוד הרוחני לחייהם. ודוקא התבונה ה"אובייקטיבית" הזאת של תורת ישראל ושל "דת" ישראל, משווה לה את ייחודה ומקימה מחיצה מובהקת ומיוחדת במינה בינה ובין כל שאר החוקים והדתות בעולם. תכונה זו עושה אותה לגורם היחיד בתרבות האנושית, היכול להיחשב מנוף ומטרה עילאית לכל התקדמות אחרת - ואילו היא עצמה דבר התנגדות זו של העם, שאליו ירדה התורה הזאת ראשונה. היא ההוכחה המהימנה ביותר למקורה האלוקי של התורה הזאת. לא מתוך העם יצאה התורה, אלא לעם היא ניתנה! ורק לאחר מאבק של מאות בשנים כבשה התורה את ליבות העם והפכה אותו לנושא דגלה במהלך ההיסטוריה. (הגרש"ר הירש זצוק"ל, יתרו).

אבל במדינת ישראל רוצים לחוקק חוקים ולייסד חוקה, על פי עקרונות מסולפים אלה. הם מפנים עורף לחוקה היהודית המחייבת, ומבקשים לכפות חוקה גם עלינו. לא יועילו להם הדיונים אודות חוקה חדשה לישראל. זה לא יעזור להם, גם אם יחוקקו זה לא יכול לעזור. כי לפני יותר משלושת אלפים ושמונה מאות שנים, גם הם עמדו למרגלות ההר. "עשרת הדברים" ולא "עשרת המצוות" מדוע נקטה התורה בלשון דברים? שואל הגרש"ר הירש זצוק"ל, ומשיב: "מצוות ניתנות רק לבני אדם המוכנים לקבל אותם ומוכנים למצוא בהם את דרך חייהם. מצווה שאין אדם נותן את דעתו עליה והכל עוברים

ושוטרים. אמר הקב"ה לישראל: בני, חייכם, בזכות שאתם משמרים את הדין אני מתגבה, שנאמר: ויגבה ד' צבקות כמשפט וכו'.

ולכאורה יש לעיין בדברי חז"ל אלו: מה המשל הזה מלמדנו? הרי גם בלי משל אפשר היה לומר אותם הדברים: הקב"ה אוהב את ישראל, ואוהב את המשפט, ולכן נתן לעמו האהוב את המשפט שהוא אוהב עליו, ולמה צריכים למשל? ואם משלו משל, למה משלו חז"ל את המשפט לפרדס ולא לזהב ופז, כלשון הכתוב בתהלים 'הנחמדים מזהב ומפז רב' או לפנינים כלשון הכתוב במשלי 'יקרה היא מפנינים', וכיוצא בזה מצינו בכמה מקומות שחז"ל המשילו לאבנים טובות ומרגליות, ואילו כאן המשילו חז"ל לפרדס.

ויתכן, שכאן לימדו אותנו חז"ל איך הוא שמירת הדין והמשפט! כי ישנם שני סוגים של שמירה - יש שמירה על פז ופנינים, על אוצרות של אבנים טובות ומרגליות - אך השמירה עליהם היא חיצונית, היינו לשמרם מפני לסטים שודדים וגנבים, ואם יש שמירה מעולה. אי אפשר ללסטים לבא לקחתם. אך השמירה על פרדס אינה שמירה חיצונית בלבד, שהרי אף אם תהיה שמירה מעולה ביותר מבחוץ ולא יבאו גנבים, אם לא יטפלו בעצים ובפירות, להשקותו ולעדרו, וכל העבודות שבפרדס, וישאירו אותו כמו שהוא, יעשה הפרדס באושים, לא יצמח בו כל פרי, והכל יכול. כך המשפט, שמירת המשפט היא פנימית העמל והיגיעה הטפול בכל עץ ובכל רגב אדמה, לכן המשילו חז"ל את המשפט לפרדס, ללמדנו שרק ע"י עמל ויגיעה, טפוח ופקוח, הוא נקרא משמר את הדין, וע"ז אמרו בזכות שאתם משמרים את הדין אני מתגבה...

ואולי גם המשל ונמשלו, משל הם, שנמשלם סובב לעיתים בינינו, בתוך יומיומינו.

מילים נוספות מיותרות.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם, ולא לפני ערכאות!

זה לא יעזור. זה לא יעיל. אנחנו רק מצהירים נאמנות לחוקת היהדות, שלעולם לא תהא מוחלפת. זה סוד ההשרדות שלנו, גם שלהם! הנסיונות שלהם להמיר אמת בשקר, לא יצליחו. סופה של האמת לנצח. אפילו אם הרוב יפנה עורף ל"דברים", אפילו אם החילונית תגביר את מלחמתה הנואלת באלה שאינם מפנים עורף, הם יפלו כעלים בשלכת לאורך האין דרך. כי זו שאלה של להיות או לא להיות. השלד המרכזי, השורד, ימשיך לשאת, זקוף, את העם כולו. ברקיו ורעמיו של הר סיני, ימשיכו להשמע ברמה, לאורך כל סערות התקופה. הרוח שמפעמת בלב כל יהודי, תשא את ה"דברים" האלה, אל כל עם ישראל ואל האנושות כולה, יש חוקה לישראל...

...אלה המשפטים אשר תשים לפניכם...

ובשולי המאמר: יראי ד' אינם חדלים מלהגביה את הגדר סביב פרדס היהדות, לבל תפגע רוח פרצים מבחוץ בעצים עמוקי השורש. שיני הזמן ושיני מהתנכלים, מעולם לא יכלו למשפט התורה. הם השתברו על לוחות האבן שאנו נושאים מאז סיני, ועל צואר השיש של אלה שמעבירים את מקל השליחים מדור לדור. אולם, אין די בכך. לעיתים הסכנות הסמויות אורבות בין רגבי הפרדס, פנימה. בהעדר טפול מתאים, ריסוס וגזיזום עשבייה שוטה, טפוח נאות ורגישות מבית, עלולים לעלות בעץ תולעי רקב שהתפתחו בשולי הפרדס, ולכרסם בגזעו החסון. לעיתים הסכנה הגדולה, היא דווקא מהתוך, אם חלילה תחתור חפרפת-בית מתחת לשורשי האילנות. לכן, פרדס התורה זקוק לשמירה מעולה, מבפנים, מפני מהרסיך ומחריביך. משום כך הוא זקוק לעבודת גנות מעולה, שאינה פוסקת ואינה עוצמת עין. וכך הבהיר זאת הגאון הגדול רבי יצחק קוליצ' זצ"ל בספרו "מחנה יצחק" (עמ' רל"א):

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ד' אלקיך נותן לך לשבטיך וגו'. בדברים רבה (שופטים ה' ז') א"ר לוי למה הדבר דומה למלך שהיו לו בנים הרבה, והיה אוהב את הקטן יותר מכולן, והיה לו פרדס אחד והיה אוהבו יותר מכל מה שהיה לו, אמר המלך נותן אני את הפרדס הזה שאני אוהבו מכל מה שיש לי, לבני הקטן שאני אוהבו מכל בני. כך אמר הקב"ה: מכל האומות שבראתי איני אוהב אלא לישראל, שנאמר: 'כי נער ישראל ואוהבו', ומכל מה שבראתי איני אוהב אלא את הדין שנאמר: 'כי אניד' אוהב משפט'. אמר הקב"ה: נותן אני מה שאהבתי לעם שאני אוהב, הוי שופטים

סיוור במדינת החוק

-סדום-

לאחר שראובן חתך את אוזו חמורו של שמעון, פסק בית המשפט של סדום: החמור של שמעון יעבור לרשותו של ראובן עד שהאוזן תצמח - ואזי ראובן יוכל להשיב לו חמור בעל אזנים תקינות. פסקי דין כאלו לא הוציאו את אנשי סדום משלוותם. הדבר שגרם להם להתקהל בהמוניהם היה הפגיעה המחוצפת בשלטון החוק - מצד מי שהיה ממונה על אותו חוק. סיוור בסדום על כל חוקי המדינה ומנהגיה - בדברי חז"ל, המפרשים ובעלי המוסר.

הרב רפאל ב. בודק רביב אחרי רביב בפאזל הרוע

”חייכם אני אשכח אתכם מן העולם”.

חטאת סדום

”ויאמר ד' זעקת סדום ועמורה כי רבה” - ר' חנינא אמר: רבה והולכת¹⁰. מוחם הרע של אנשי סדום היה פורה בבחינת ”רבה והולכת”... אפילו את עצי הפרי במדינה הם חיפו באופן שאורחים לא יוכלו להנות מהפירות, ואף כלפי מעלה נחסמו הפירות כדי שעוף השמים לא יוכל להנות מהם¹¹. לא לחינם הפך התואר ’סדומי’, ובימינו ’סדומיניקי’ כשם לוואי לכל מי שמתנהג ברוע לב¹².

חוק: כל עובר-אורח שמת בשטחה של סדום רכושו שייך למדינה. אנשי סדום היו עוקבים אחרי עובר אורח בעל ממון וכך נהגו בו: הושיבו אותו בסמוך לקיר מט ליפול ואח”כ הפילו עליו את הקיר ובאו ונטלו את ממונו¹³. לפי שיטה אחרת הם לא הפילו את הקיר עליו, אלא בסמוך אליו, ואח”כ חייבו אותו לשלם על הנזק שהוא כביכול היסב¹⁴.

חוק: כל מי שמזמין אורח זר לשמחת נישואין יפשיטו את בגדיו. היתה חתונה אחת שאליעזר עבד אברהם נקלע לשם אך כמובן לא ניתנה לו מנה. כאשר ביקש לסעוד התיישב בסוף השולחן. אחד הקרואים שישב שם שאל אותו מי הזמין לך כאן והוא השיב לו: אתה! למרות שהלה ידע שאין זה נכון, חשש שלא יאמינו לו ויענישו אותו על הזמנת האורח. לפיכך קם וברח מהסעודה. אליעזר עבד אברהם התיישב ליד אדם נוסף וחזר על הנ”ל, עד שכולם נמלטו החוצה והסעודה נותרה עבורו.

חוש ריח מפותח היה להם לאנשי סדום. כאשר הגיע עובר אורח עשיר לעיר היו מפקידים בידו אפרסמון יקר וריחני. כדי לשמר את הפקדון היה העשיר מניח

סדום - שויץ של המזרח התיכון. אין לך יפה בכרכים כסדום שהרי חזר לוט על כל ערי הככר ולא מצא מקום יפה כסדום¹. באילנותיה היתה דומה כגן ד', ובזרע אדמתה כארץ מצרים - שהיתה המעולה בארצות². הערים שהרכיבו את המדינה, נקראו כולן על שם סופן המר והנמהר: סדום - שהיתה במשרפות סיד, עמורה - שנתעמרו יושביה ונקטפו, אדמה - שנהפך כמו אדמה, צבויים - שנפלו נפשות מן האש והגפרית והיו צבויים בדם³.

מיקומה של סדום היה בארץ נחלי מים, אך איומים ונוראים היו המים שזרמו בנחליה: הקב”ה נטע כוחות רוחניים במי המעינות. יש מעיינות שמגדלים גבורים, ויש שמגדלים חלשים. יש שמגדלים נאים, ויש מכוערים. יש שמגדלים צנועים, ויש שטופים בזימה. המים של סדום זרמו ממעין ’שיטים’ שהיה מעיין של זנות⁴. מעיינות אלו אף גרמו להם להתריס כלפי מעלה, באמרם אנחנו איננו זקוקים לגשמי שמים הואיל ויש לנו מעיינות ונחלים⁵.

מאדמת סדום היו מפיקים כל מה שצריך לעולם: זהב, כסף, אבנים טובות ולחם. אנשי סדום העשירה לא בטחור בצל יוצרם אלא על רוב עשרם⁶. העושר גם היה המקור לכל הרעה שפקדה את סדום: אמרו אנשי סדום, הואיל ומזון יוצא מארצנו, וכסף וזהב יוצא מארצנו, ואבנים טובות ומרגליות יוצאות מארצנו, אין אנו צריכין שיבאו בני אדם עלינו. כיון שכן החליטו אנשי סדום לסגור את גבולות המדינה בפני זרים; ”וזה היתה מדת סדום שהיו מתכוונים לכלות הרגל מביניהם, ואע”פ שהיתה הארץ רחבת ידים לפנייהם ולא היו חסרים כלום”⁷.

בשעה שהכריזו אנשי סדום: ”נעמוד ונשכח את הרגל מבינותינו”⁸, שחקה מדת הדין עליהם. אמר להם הקב”ה:

1 ילקוט שמעוני.

2 כתובות קיב.

3 שכל טוב

4 תנחומא

5 ב”ר.

6 פרקי דר”א.

7 לשון רע”ב מברטנורא במסכת אבות, וכן הוא במגן אבות לרשב”ץ.

8 תוספתא.

9 קה”ר ב.

10 פסיקתא זוטרתא.

11 פרקי דרבי אליעזר.

12 בראשית רבה.

13 בן יהודיע.

14 מהרש”א.

או לכל יגרום העני במראהו להעשיר, השוקט על שמריו... הרגשה בלי נעימה כמעט רגע...¹⁷.

חטאים רבים נמנו באנשי סדום אך בעיקר מודגשים חטאיהם בענינים שבין אדם לחברו, וכלשון הכתוב ביחזקאל¹⁸ "הנה זה היה עון סדם אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה".

סדום וים המלח

"וד' המטיר על סדם... מאת ד' מן השמים" לאחר שכבר נאמר "וד' המטיר" לא היה צריך להוסיף "מאת ד' מן השמים". מבאר הגרש"ר הירש: חשיבות גדולה נודעת לתוספת זו: מי שרואה היום את סביבות ים המלח, על מקורות הנפט המרובים, על כל הרכב הקרקע שלו, המורה על פעולת הר־געש - מבאר את חורבן הערים כמאורע טבעי רגיל: טבע הסביבה, המעיד על פעולת הר געש, - מבאר את התהוות ים המלח. וסיבות

את האפרסמון בבית גנזיו. אחר כך הגיעו אנשי סדום, 'רחרחו' אחר ריח האפרסמון, וכך גילו את בית גנזיו של האורח העשיר... לימים דרש רבי יוסי בציפורי וסיפר לשומעים את תכסיס האפרסמון של אנשי סדום. השמועה הגיעה לגנבי ציפורי ובאותו לילה נפרצו מטמוניהם של 300 עשירים.

מי שהיה מגבל חומרי בניה ומייצר שורת לבנים, היה זוכה לביקור אנשי העיר שהיו לוקחים כל אחד לבנה אחת ששווייה פחות מפרוטה. בעל הבית היה מוצא את עצמו ללא שום לבנה אך בלי אפשרות לתבוע מישהו¹⁵. דומה גם היה גורלו של מי ששטח בצל או שום לייבוש, כל אחד מאנשי העיר נטל יחידה אחת.

וכך קיימו בסדום את מצוות הצדקה: כאשר היה מזדמן עני למדינה, היה כל אחד נותן לו דינר. על הדינר היה כל אחד רושם את שמו. למרות ערמת הדינרים שבידי האורח אף אחד לא הסכים לספק לו לחם וכך הוא גווע ברעב. לאחר מותו חזרו התורמים, וזיהו את מטבעותיהם לפי שמם¹⁶.

"חטאם היה מצד השכל"

בספר שופטים (פרק י"ט) מובא מעשה פילגש בגבעה, שלכאורה דומה למעשה סדום. וחקרו בזה מדוע לא נענשו שם כפי שנענשו אנשי סדום? מבאר המלבי"ם: אנשי סדום היה חטאם מצד השכל, כי חקקו להם חוקים לא טובים, ומשפטים בל יחיו בהם חיי המדיניות. וקבלו עליהם החוקים האלה למשפטים צדיקים, בל יעבור אורח דרך ארצם, והעובר ענוש יענש כפי נימוסיהם. ולא עשו מה שעשו מפני תאותם רק מפני נימוסיהם הנשחתות.

לא כן אנשי הגבעה... לא מפני חוק ונימוס עשו זאת רק מפני תאוותם.

שאף אחד לא יעלה על דעתו שמהו בהתנהגות דלעיל לא היה 'תקין': גם בסדום היה משפט ובתי משפט" כותב הגאון רבי יצחק אייזיק אליעזר הירשוביץ הי"ד "אבל כל עצמו של משפטה לא היה להגן ולהציל את העני מיד גוזלו, את העשוק מיד עושקו, כי אם להגן את התושב מפני משלחת גרים. להגן על העשיר לכל יעזי העני ללקט פירוורים מתחת שולחנו,

15 יד רמ"ה.

16 גמרא סנהדרין פרק חלק.

17 מיטב הגיון.

18 טז, מט.

זעקתה של אותה ריבה הכריעה את הדין של סדום.

**מדוע נענשה סדום יותר
מאשר במעשה פילגש
בגבעה, שם היה החטא
חמור יותר?**

תרתי בלבי להבין מ"ש בספרים, שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וגוי כדאי הוא מינוי הדיינין הכשרים להחיות אם ישראל ולהושיבן על אדמתם ע"ש. ולשון כדאי הוא מינוי הדיינין להחיות כו' אינו מובן, דודאי כדאי הוא ליותר ויותר דמצינו שגוף התורה לא ניתנה לישראל רק ע"מ שיקימו את הדיינין כדאיתא במדרש ואלה המשפטים הה"ד ועוזו מלך משפט אהב כו' ע"ש. ונ"ל לפמ"ש בעקידה פ' וירא ז"ל ועוד יש לי להפלא וכי משוא פנים יש בדבר מה נשתנו אנשי הגבעה מאנשי סדום כו' והנה הרמב"ן ז"ל הליץ בעדם וכ' אמנם פשט הכתובים משוה אותם לגמרי כו' ע"ש שהאריך והעלה כי אם העיר מוקפת חומת החוקים וגזירות הטובות ודתות הישרות אעפ"י שלפעמים יעלו שועלים יפרצו גדרים וישביתו חוקים, הנה נא העיר הזאת קרוב להרפא ולהתקן. כי יקום אחד בעיר ושנים ממשפחה להוכיח את העם, יעורו לבכם וישובו לאיתנם הראשון. אמנם אם אין לה שום גדר לא מתקנה ולא מנהג טוב ומה גם שיש לה חומה גבוהה מנחשים ועקרבים קוצים וברקנים חוקים לא - טובים ומשפטים בל יחיו בם כו'. והנה באמת זה היה חטאת סדום כו' עד אשר הקימו להם דברים רעים ומגונים לחוקים טובים וקבעו בהם מסמרת בקנסות שלא יעברו עליהם כו', אבל בגבעה היה להם חוקים טובים רק שעברו עליהם לשעה, זה יוכל לתקן ע"ש.

ואפשר שזהו כוונת ספרי כדאי הוא מינוי הדיינין היינו המינוי בעצמו אף אם לא ישמעו בעת מן העתים לקול המורים קרובים הם להושע בתוכחת הזקנים כמ"ש בעקידה על אנשי גבעה. והמקיימים משפטי הדיינין הלא הם היושבין ראשון במלכות נחלתם בלי מצרים עין לא ראתה אלהים זולתך (שב שמעתתא, הקדמה)

ההתהוות הן טבעיות וארציות, ואין צורך להסב את התופעה אל ד' והשמים.

כדי להוציא מן הלב דעה מוטעית זו, מדגיש הכתוב "מאת ד' מן השמים" - אתם מחליפים סיבה במסובב: דבר הנראה לכם כסיבה, אינו, לאמיתו של דבר, אלא מסובב. טיב הקרקע והרכבה כמות שהיא כיום שעל פיהם אתם מבארים את השואה,

אינם אלא תוצאות השואה; נסיבתה האמיתית אינה על הארץ ומהארץ, אלא - מאת ד'. ומן השמים. דומה שכעין זה טועים בעלי ההשערה הגיאולוגית על התהוות העולם: עובדות התופעות, שעליהן הם מבססים את מסקנותיהם, אמת הן; אולם המסקנות עצמן בטעות יסודן: אף הם מחליפים סיבה במסובב: מה שנראה להם כסיבת ההתפתחויות המהפכניות, שהביאו לידי התהוות הארץ - אינו אלא תוצאה של מהפכות. אשר ד' חולל אותן בבואו לברוא את הארץ.

מעשה בשתי נערות שירדו למלאות מים מן המעיין. שאלה אחת את חברתה למה פניך חולניות? השיבה לה שהמזון בביתם אזל והם הולכים למות. מלאה חברתה את כד המים שלה בקמח והן החליפו ביניהן את הכדים. כיון שהרגישו בדבר אנשי סדום דנו את בעלת החסד לשריפה¹⁹.

בשנים האחרונות לקיומה של סדום היה הקב"ה מרעיש עליהם הרים ומביא עליהם זועות כדי שיעשו תשובה - ולא עשו²⁰.

"וויאמר ד' זעקת סדום ועמורה כי רבה - ואמר רב יהודה אמר רב על עסקי ריבה". נערה ריבה - אחת היתה בסדום שהיתה מוציאה לחם לעני. את הלחם היתה מסתירה בתוך הכד בו יצאה לשאוב מים. במדרש²¹ כתוב ששמה של הריבה היה 'פלוטית'. היא היתה בתו של לוט ונשואה לאחד מגדולי סדום. כאשר נודע הדבר לאנשי סדום מרחו עליה דבש והניחו אותה בראש החומה, מאכל לדבורים. ותצל זעקתה השמימה²².

ילקוט שמעוני.	19
שם.	20
שם.	21
גמרא סנהדרין בפרק חלק שם.	22

החוק הפרסי שהפך לצחוק והביא לנסי פורים

כאשר כל החוקים מתהפכים, וחוק עוקף חוק - מתגלה בסופו של דבר שיש מי שעומד מאחורי כל ה'מקרים' והופך אותם מצרה להצלה, ודווקא חוקי פרס האבסורדיים הם אשר מצילים לבסוף את היהודים

המלה 'פור' או 'פורים' חוזרת אף היא מספר פעמים, ועל שמה קרוי אף החג - 'פורים' (אסתר ט', כ"ו). רצף האירועים ההיסטורי נראה מקרי לחלוטין, הגורל (פור - באכדי ובפרסית) הוא לכאורה עיור - 'מגילת המקרה'. אך לבסוף מתברר שהכול מושג ומתוכנן בידי 'המלך הנסתר'. השליטים באימפריה העולמית מתכננים תוכניות ומטילים גורלות כרצונם, אך התוצאות ידועות מראש - "הכול צפוי והרשות נתונה".

זווית נוספת שאינה ידועה כל כך היא 'מגילת החוק', או נכון יותר לומר - ממלכת ה'חוק' שנהפכת ל'יצחק'. המלה המנחה אותנו במבט חדש זה היא המלה 'דת'. כבר העירו המפרשים, שבמגילת אסתר ישנן מילים פרסיות רבות, שהגיעו גם לשפה העברית (ע"י ראבי"ע, רלב"ג ועוד). המלה 'דת' פרושה בפרסית חוק וסדר או מערך של חוקים. מלה זו התגלגלה גם לשפה האנגלית, בה מציינת המלה □□□□ מערך של נתונים. מלה זו מצויה במגילה בהטיות שונות כעשרים פעם. כמו כן היא נמצאת²³ בספר דניאל ובספר עזרא תשע פעמים²⁴. כפי שניווכח, מלה זו מסייעת בידינו לחזור לתוככי סדרי השלטון והחוק של הממלכה הפרסית, ובכך להאיר באור חדש את המהפך הנסי שהתחולל במגילה. מאמרנו אפוא 'צועד' בפרשנות האירועים לאורך המגילה על פי 'סימני הדרך' של המלה 'דת'.

לשם הבנה מלאה של הפרקים הבאים, יש לעיין אף במסגרת 'חיל פרס ומדי'.

חוק השתייה החופשית

"והשתיה כדת - אין אונס".

במשתה הגדול שערך אחשוורוש בשנה השלישית למלכותו, כפי הנראה אחרי ניצחונותיו הצבאיים (ע"י בהערה)²⁵, הופיע חוק חדש שגרם לשמחה רבה בין נכבדי המלכות. הפרסים שהיו ידועים מאד באהבת יין ובשכרות, היו פותחים את המשתה הגדול בטקס אכזרי של שתיית יין חי. שר המשקים היה מטיל גורל בין נכבדי השלטון הפרסי, מי שנפל עליו הגורל היה מוכרח לשתות כוס ענקית של יין חי עד תומה. כוס זו הייתה קרויה בלשון המדרש 'פתקא' (כפי הנראה מלשון 'יין חי', ע"י רש"י ומדרש אסתר שם²⁶ והמסכן שנפל בגורלו

נתחיל מהסוף: עם ישראל ניצל. הכל התהפך לטובה - "כי פור המן נהפך לפורנו" (פיוט 'אשר הניא').

מזימתו המתוחכמת של המן - 'הפתרון הסופי' שתוכנן לפרטי פרטים במשך שנים רבות, קרס בפתאומיות תוך זמן קצר ביותר, כתוצאה מנסיבות של 'צירופי מקרים' מוזרים, ששום אדם לא יכול היה לחזותם מראש. מרדכי היהודי שחבל התלייה היה כבר כמעט כרוך על צווארו הפך פתאום ליקיר המלך, ודווקא יריבו הגדול - המן - הוא ההולך ומכריז על כך ברחובות שושן. העם היהודי הבזוי והשפל בין העמים שדתו שונה מכל העמים, ולממלכה הפרסית אין שום תועלת כלכלית מקיומם, הופך להיות המוביל בשלטון האימפריה העולמית החולשת על מירב העולם העתיק מהודו ועד כוש.

לפעם נוספת במהלכה של ההיסטוריה שבה ניצל עמו של הקב"ה מיד צר - זכינו בימי הפורים. ברור שאחת מחובותינו היא, ללמוד את הנס כדי להודות עליו כראוי.

כיצד זה קרה? בעצם, מה קרה? ב'מגילת ההסתר' (ראה מסגרת) הכל מוסתר. אבל גם לדברים מוסתרים יש מפתח כיצד לגלות אותם. ברצוננו להאיר זווית נוספת ב'מסתרי המגילה', שיש ביכולתה להאיר את עומק הנס של המהפך שהתרחש בממלכה הפרסית. לשם כך עלינו להקדים מספר דברים הקשורים בפרשנות התנ"ך.

כבר עמדו על כך מפרשים רבים שכאשר הכתוב רוצה לרמוז לנו על רעיון מסוים - הוא 'מטמין' לנו מילים מסוימות החוזרות על עצמן פעמים רבות או מספר פעמים. מילים אלו הן בבחינת 'אבני דרך' המנחות אותנו כיצד לחזור לעומק פשט הכתובים.

המילים הידועות ביותר במסתרי המגילה הן 'המלך' ו'הפור'. המלה 'המלך' נזכרת במגילה קרוב ל-200 פעם,

ואילו שם ה' לא נזכר אפילו פעם אחת. כבר רמזו חז"ל, ש'המלך' סתם, רומז למלכו של עולם (ע"י מגילה טו: וע"י במדרש). ממבט חיצוני נראה, שהמלך אחשוורוש הוא שולט בכל כרצונו, אך לבסוף מתברר שלא רק זה שהוא אינו שולט, אלא הוא נשלט בידי אחרים. הכתובים רומזים לנו, שיש מישהו אחר ששולט על כל האירועים, ו'מושך בחוטים' מלמעלה, 'מלך' זה נסתר לגמרי - מלכו של עולם.

23 המלה אשדת (דברים ל"ג, ב') אינה קשורה לחוק, ומובנה אחר.
 24 נראה שכך יש לפרש אף את הפסוק בעזרא (ו', ח'): "די מדת עבר נהרה". רוב המפרשים פירשו, שהכוונה למס הקרקעות 'מנדה', אך כפי הנראה הכוונה לחוק המס של פחוות עבר הנהר.
 25 משערים שהמשתה הגדול נערך לאחר ניצחונותיו של אחשוורוש על המורדים במצרים, וההערכות למלחמה ביוונים, ע"י הרודוטוס (ו', ז). כך גם מציין התרגום לאסתר שהמשתה נערך אחר הניצחון על אויבי פרס.
 26 א', ח': "כך היה מנהגם של פרסיים היה להם כוס גדול ושמו פיתקא, והיו משקין בו ... אפילו הוא מת, אפילו הוא משתגע... אבל

דחוף חוק, שיתפרסם לא רק בשושן הבירה אלא ייכתב ויתפרסם בכל הממלכה - 'בדתי פרס ומדי', חוק מטעם המלך עצמו שאי אפשר להפר אותו - 'ולא יעבור' (עי' להלן), "אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש" וכו'.

חז"ל אמרו, שוושתי הוצאה להורג (עי' מדרש אסתר ורש"י א', י"ט). מבחינה היסטורית, בדרך כלל מלך או מלכה שהודחו היו מוצאים להורג. יש שפירשו (רס"ג, חכמי צרפת²⁷, ר"י קרא ועוד) שוושתי רק הודחה, שהרי לא נתפרש שעונשה מוות, אלא רק שתוסר ממלכותה, "אשר לא תבוא" (עי' רס"ג), ובמקומה תיבחר מלכה חדשה. מבחינת הפשט לכאורה עדיף לפרש כך, שהרי בהמשך ניווכח, שאחשוורוש מתפכח משכרותו ואינו יכול לחזור בו, הוא כלוא בתוך החוק שחוקק הוא בעצמו ולא ניתן להחזירו.

מגילת המקרה'

זכתה מגילת אסתר בגלל חביבותה למה שלא זכו ספרי הנ"ך האחרים, ושלה אדיר של פירושים נכתב עליה, מי בדרך הפשט, מי בדרך הדרש ומי על דרך הרמז והסוד. למרות האוצר הגדול של הפירושים הרבים ניתן לסווג את הרעיונות המרכזיים של המגילה למספר מצומצם.

הרעיון המרכזי הידוע ביותר במגילה הוא מגילת ה'יונהפוך הוא' (אסתר ט', א'), או מגילת ה'מקרה'. מגילת אסתר שונה לכאורה באופן מהותי משאר ספרי הנ"ך שמטרתם לגלות את השגחת ה' בעולם, ואת גמול השכר והעונש. בספרי הנביאים מופיע בדרך כלל נביא השלוח מאת ה' להודיע לעם על חטאיו, ולהזהירו מפני העונש הצפוי אם לא ישובו ממעשיהם. לעומת זאת במגילת אסתר לא נזכר כלום לכאורה מעניינים אלו. לא נזכר במגילה במפורש מדוע נגזרה גזירת כליה ואבדון על העם היהודי. אפילו בסוף המגילה, לאחר נס ה'יונהפוך הוא', לא נזכר במפורש שה' שמע לתפילת מרדכי ואסתר והעם בשושן. הכול לכאורה בא כתוצאה מתככים ומזימות בלב הפוליטיקה הפרסית. היעלמותה של יד ה' הפועלת בלב ההיסטוריה העולמית בתקופה זו היא כל כך גדולה, עד כדי כך שהכתוב כביכול 'מתאמץ' שלא להזכיר את שם ה' אפילו פעם אחת. אפילו ביטוי המתבקש מאילו אחרי השמדת המן ובניו, שה' שמע לתפילתם והושיעם - אינו מופיע. הכול כאן לכאורה מקרי לחלוטין: המן 'יוצא מדעתו' כשמרדכי אינו כורע לפניו, והוא מחליט להתנקם בכל העם היהודי, לשם כך

היה מוכרח לשתותה כדי להוכיח את גבורתו עד תומה, אפילו אם ייחנק או ישתגע מחריפותה. נכבדי השלטון המוזמנים שחששו מאד מגורל זה, היו משחדים את שרי המשקים, כדי להבטיח שהגורל לא ייפול עליהם. מנהג מגונה זה חדר אף בתקופה מאוחרת יותר אל הרומאים, והיסטוריונים שונים ציינו שמקורו בפרס²⁷. גם בחפירות ארכיאולוגיות נמצאו גביעי זהב²⁸ בצורות שונות המסוגלות להכיל כמות גדולה של יין, הקרויות 'ריטון'.

אחשוורוש שידע שטקס משפיל זה מעיב על שמחת המוזמנים, ובממלכתו המסודרת והמהודרת לכל דבר יש חוק וסדר, חוקק חוק מיוחד המבטל את הטקס הברברי של השתייה.

אין ספק שהכתוב לועג לסדרי החוק הפרסיים. לשם ביטול מנהג שתייה מגונה נדרש המלך להוציא חוק מיוחד לביטולו, ואילו כדי להרוג עם שלם - לא נדרשת אלא שיחה קצרה בין המן לאחשוורוש, שבסופה מחליט המלך "הכסף נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך".

ושתי הודחה או הוצאה להורג?

ושתי המלכה מסרבת לבוא 'בדבר המלך' (עי' במפרשים השונים מה נדרשה על ידי המלך). יתכן שוושתי הרגישה משוחררת כתוצאה מהחירות הגדולה שבה נהג המלך כלפי המוזמנים במשתה. מכל מקום, לא היה חוק מפורש שהמלכה חייבת לבוא לפני המלך והשרים, משום כך אחשוורוש נזקק להתייעץ עם יועציו המשפטיים "יודעי דעת ודין" - "רואי פני המלך", "כדת מה לעשות במלכה ושתי" - מה יש לעשות על פי החוק, האם יש תקדים משפטי לסירובה של המלכה לימאמר המלך' - כי חוק מפורש בעניין זה לא היה. ואם אין תקדים, יש לחוקק חוק ברור ומסודר בעניין זה.

ממוכן שרוצה למצוא חן בעיני המלך, הופך את המקרה הפרטי של ושתי לחשש אוניברסאלי, אם ושתי תצא בעונש קל, הדבר ישפיע לרעה הן על המון העם והן על שרי המלוכה. הנשים הפשוטות יבזו את בעליהן בסירובן לשמוע בקולו, ואף שרות פרס ומדי שתשמענה על סירובה של ושתי, תסרבנה לשמוע בקול בעליהן - שרי הממלכה הפרסית. 'אנדרלמוסיה אדירה' תצא מאירוע זה ו'נזק בלתי ישוער'. בזיון גדול יחול על הממלכה הפרסית המפוארת. משום כך יש לחוקק באופן

אחשוורוש כשעשה משתה שלו, לא הכניס אותו הכוס לסעודתו, אלא אמר מי שהוא מבקש לשתות ישתה, ומי שאינו מבקש לשתות לא ישתה, לכך נאמר אין אונס".

27 המחזאי היוני אריסטופנס שחי קרוב לתקופה, מתאר את משתה הפרסים: הם היו מכריחים את האורחים לשתות יין חי ומתוק מכוסות זהב.

28 הפרסים שחיבבו מאד שתיית יין, נהגו לשתות מכלי זהב "והשקות בכלי זהב", למרות טעם הלוואי שנגרם מהם. יין בדרך כלל היה מאוחסן בכלי חרס או עץ ולא בכלי מתכת.

29 עי' ברס"ג שעונשה רק ש"לא תבוא". ובפירוש 'חכמי צרפת' כתבו בחריפות. שהמפרש שנהרגה הרי זה טועה, עי"ש ועי' ברלב"ג.

כתוצאה מהדחתה של המלכה ושתי, נזקק המלך לחוק נוסף - 'חוק חיפוש המלכה'. יש לזכור שכפי הנראה החוק להדחת ושתי וילשליטת הגבר' התקבל תוך כדי שכרותו של המלך. בעניין זה מספר ההיסטוריון היוני הרודוטוס (א', 133), שמנהגם של הפרסים היה לחוקק חוקים תוך כדי שתייה ושכרות. כדי למנוע טעויות, הם בדקו למחרת לאחר התפכחותם ('קריאה שנייה'), האם החוק ראוי או לא, אם החוק נמצא ראוי בישיבה השנייה הם היו מקבלים את החוק באופן סופי ב'קריאה שלישית', שוב במצב של שכרות... אמנם בחוק להדחת ושתי המצב היה אבוד, שהרי חוק שנחקק על ידי המלך עצמו, לא ניתן להפר בשום אופן - "ולא יעבור". כפי שנראה להלן, היה קיים חוק אצל הפרסים וכן אצל האשורים והבבלים ש'המלך אינו טועה לעולם', גם כשברור שהוא טעה וגם כשהוא מודה בכך, ואפילו כשהמלך עצמו רוצה להפר את החוק. חוק זה נועד למנוע זלזול במלך הכול יכול.

גם במקרה שלנו, אחרי שאחשורוש מתפכח וחמתו שוככת, הוא זוכר את ושתי "ואת אשר נגזר עליה", אך אינו יכול לעשות מאומה. הוא כלוא בחוק של עצמו. משום כך המלך נשמע לעצת משרתיו כדי להפיג את צער, ומחפש מלכה חדשה לגמרי, ואינו מעלה לדרגת מלכה את אחת מנשות הארמון.

החוק לחיפוש המלכה החדשה היה מחייב ולא התנדבותי, ומשום כך מופקדים פקידים מיוחדים לביצוע המשימה בכל האימפריה. למשימה מונה אף מנכ"ל מלכותי במשרה מלאה בשם 'הגיי', האחראי על הפרויקט לאיסוף נערות הממלכה ולייפויין על פי החוק. משום כך, כשהופץ ברחבי הממלכה 'דבר המלך ודתו', "ותלקח אסתר" - אסתר נלקחת בכפייה נגד רצונה.

נשאלת השאלה: מה קרה למלך ה'נאור' שביטל את חוק השתייה - "אין אונס" וחוקק 'לעשות כרצון איש ואיש' מדוע עכשיו הוא מתנהג כעריץ גס רוח, הבודק את נערות הממלכה ככלי אכילה ושתייה? התשובה היא פשוטה: המלך הפרסי הוא כל יכול, הוא מחוקק חוקים בצורה מסודרת, אך כשהחוק אינו לטובתו, הוא יחוקק חוק שיעקוף את החוק הקודם, כפי שניווכח - מצב זה חוזר באופנים שונים, והוא מהותי בהבנת הנס ובאירועי המגילה.

מהי 'דת הנשים'

כפי שכבר הובא לעיל, לשם בחירת מלכה חדשה לא הסתפקו ב'משרד שידוכין' מכובד, אלא הוקם 'משרד ממשלתי' אדיר, עם מערכת של פקידים ומשרתים

הוא מפיל 'גורל'. מרדכי ב'מקרה' שומע את בגתן ותרש ומציל את אחשורוש. אסתר 'במקרה' נלקחת ונבחרת בתור מלכה, אחשורוש ב'מקרה' סובל מנדודי שינה וב'מקרה' מוצאים אותו לילה רישום ישן ונשכח על מרדכי, וכו' וכו' - 'מגילת המקרה'.

התשובה כמובן לכל התמיהות הללו היא שההסתר המוקצן של שם ה' במגילה אינו מקרי אלא מכוון. המציאות ההיסטורית של עם ישראל היא מסובכת ונפתלת כל כך, שההשגחה בה אינה נראית בעין גלויה. זהו ענינה של 'מגילה הסתר' - לגלות את ההסתר, לבטא את המציאות המסובכת והמורכבת שבה האדם אינו יודע לאן ההיסטוריה מתגלגלת, מי שולט בה ומובילה: הפור של המן או הקב"ה, השליטים ההפכפכים - ה'אחשורושים' למיניהם שפועלים על פי אינטרסים אישיים וצרים או 'נצח ישראל' - "עם זו יצרתי תהילתי יספרו".

זהו כפי הנראה הסבר הגמ' (חולין קלט:) השואלת: "אסתר מן התורה מנין" - היכן נרמז שמה בתורה? הגמ' עונה על כך, שנאמר (דברים ל"א, י"ח): "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא". כוונת הגמ' אינה למשחק המילים: אסתר - הסתר, אלא לומר לנו שהמציאות שעם ישראל נתון בה היא מציאות של הסתרת פנים, ששיאה של הסתרה כפולה זו בא לידי ביטוי ב'מגילת אסתר' שאין בה אפילו אזכור אחד של שם ה'. 'מגילת אסתר' היא ה'יניגודי של מגילת 'שיר השירים', שגם בה אין אזכור של שם ה', אך מסיבה הפוכה. 'שיר השירים' מבטא מציאות עליונה שכל המציאות מגלה את שם ה' ולכך אין צורך בשמות הידועים (ע"י מהר"ל), מציאות עליונה זו תהיה רק לעתיד לבוא, שבו "אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו" וכו' (יואל ג', א').

החוק טוב כשהוא לטובתי

"להיות כל איש שורר בביתו".

בצמוד לחוק להדחת ושתי, נחקק חוק נוסף בעצתו של ממוכן. לפי דבריו, המאבק של אחשורוש באשתו ושתי אינו פרטי, אלא הוא קשור לכל מרחבי הממלכה, ולכך יש לחוקק חוק נוסף - 'החוק לשליטת הגברי': "להיות כל איש שורר בביתו, ומדבר כלשון עמו".

כמובן שגם כאן יש בכתובים לעג עמוק לאימפריה הפרסית המתהדרת בחוק וסדר, שנזקקת לחוקק חוק על דבר שמוטבע בטבע האדם לכאן או לכאן, האם היא כפוף לאשתו או אשתו לו, וכל זה בגלל בעיותיו האישיות של המלך³⁰.

30 ע"י בראב"ע (א', כ"ב), שחוק זה נוסף כדי לא לבייש את אחשורוש. ובכלל יש לציין, גם אם יחוקק חוק כזה, עצם המחשבה שספר חוקים השוכן במרתפי הממלכה החשוכים יהא מסוגל לשנות את המציאות שבין איש לאשתו - מעלה גיחוך, וע"י בגמ' מגילה (יב.).

שרידי העיר שושן

השתרעו על אלפי דונמים.

בפשט הפסוקים לא היה כאן חוק מיוחד לגבי המן, אלא 'פקודת מלך' רגילה, הדורשת כריעה והשתחויה לפני שרים במעמד גבוה במיוחד. כך ידוע לנו גם ממקורות היסטוריים שונים. הרודוטוס (א', 134 ועוד) למשל, מספר על נוהג הכיבודים הפרסי, שכאשר נפגשו שני אנשים שהאחד מהם מעמדו פחות בהרבה משל השני, הוא נופל לפניו ומשתחוה. לכאורה לפי זה מרדכי הפר את הנוהג המלכותי הקבוע דווקא ביחס להמן³¹, ולא ביחס לאחרים. מדוע עשה זאת? במדרשים וכן בתרגומים מובא שהמן עשה עצמו אלוה או שתלה על בגדו עבודה זרה. וכבר נחלקו חז"ל (מגילה יב:) בעקבותיהם המפרשים, האם מרדכי נהג כשורה או שגרם לסכנה לכלל ישראל.

בפשט הפסוקים אין זה ברור, שהרי כששאלו עבדי המלך את מרדכי מדוע הוא עובר על מצות המלך - לא ענה להם שזה משום עבודה זרה. לפי זה יתכן אולי לפרש, שהמשפט "כי הגיד להם אשר הוא יהודי" אלו דברי המן. ומרדכי בז להמן בגלל אופיו או בגלל מוצאו העמלקי. תהיה סיבה אשר תהיה, ברור שמרדכי הוא סרבן של פקודות המלך - סרבנות מספר אחת.

עם של מפירי חוק

המן 'יוצא מכליו' כתוצאה מגילוי הבוז שרוכש לו מרדכי, והוא מחליט להפטר ממרדכי ומכל האנשים הדומים לו. בכתוב לא נתפרש מהי הסיבה לכך, אך ברור מאד שהמן היה אנטישמי, שרחש בוז ושנאה לכלל היהודים מבלי קשר למרדכי דווקא. מעשהו של מרדכי היווה רק תרוץ להמן להיפטר משנואי נפשו - העם היהודי³².

האחראים על איסוף הנערות מכל רחבי הממלכה. המערכת הפקידותית של האימפריה הפרסית הייתה המשוכללת ביותר בעולם העתיק, ומהם למדו היונים והרומאים. הרודוטוס מציין, שהמערכת השלטונית הייתה כל כך סבוכה ומסועפת, שלא עלה בידו להבין את כל ההירארכיה ולתארה (ע"י גם ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד לגבי סדרי התהלוכה המלכותית). לכל נערה ונערה נקבע תהליך מיוחד של ייפוי האורך שנה: "ששה חודשים בשמן המור, וששה חודשים בבשמים ובתמרקי הנשים". הנערות קיבלו אף מזון מיוחד הראוי לייפוי. אף משרתות מיוחדות הוכשרו במיוחד, כדי לדאוג שאכן כל נערה ונערה תגיע אל המלך בסוף המסלול השנתי, רק אחרי שעברה את כל ההכנות הראויות לה. מגורים מיוחדים הוקצו לשם כך, עם חיל משמר מיוחד שאחראי לשלומן, וכן לתפקודו המלא של כל המנגנון העצום שהוקדש עבור המשימה.

כל המערכת המסודרת והמנופחת הזו נקבעה בחוקים מיוחדים מטעם המלכות, זוהי 'דת הנשים', מערכת חוקים מסועפת להכשרת המלכה הראויה למלך. למלכי פרס היו מספר נשים ששימשו בתור מלכות, חוץ מפילגשים כמובן. גם כאן ניכר כמובן הגיחוך הרב שבחוקי הממלכה המפוארת והמתקדמת ביותר בעולם העתיק.

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה

לאחר שהמן קודם על ידי אחשורוש לראש השרים, קיבל המן זכויות יתר בכבוד המוענק לנכבדי המלכות. מושב הכסא שליד המלך היה גבוה באופן פיזי יותר משל שאר השרים (ע"י גם מלכים"ב כ"ה, כ"ח). כמו כן מתוקף מעמדו נדרשו אנשי המלכות שבשער המלך, לכרוע ולהשתחוות

אליו. יש להעיר, כי 'שער המלך' אינו שער בודד, אלא מכלול של מבנים שונים, שכללו את מנהלת הארמון, משמר המלך, כרוזים, המודיעים על אנשי מלכות הנכנסים למלך, אנשי בקורת המונעים מלהכניס את מי שאינו רשאי ועוד. בחפירות ארכיאולוגיות בשושן נמצאו שרידי מבנים ענקיים שיכלו להכיל למעלה מ-10,000 איש. ארמון המלך ומכלול המבנים

31 שהרי מצאנו השתחויה לכבוד לפני מלכים ושרים (ע"י בראשית כ"ג, ז'; ל"ז, ג'; שמואל-א כ"ז, ה' ועוד), ואין בכך איסור (ע"י סנהדרין פא: ומאירי ור"ן שם).

32 רבים כבר ערכו השוואות בין המן להיטלר ימ"ש. תמצית הדברים - שבדרך כלל לאנטישמיות היה מניע כלכלי או אינטרס פרגמטי, ורק אחר כך הגיעה האידיאולוגיה. לעומת זאת אצל המן והיטלר האידיאולוגיה האנטישמית היא הקובעת והמניע העיקרי - זוהי

חיל פרס ומדי "בני האלמוות" - האומנם?

שפרעה ישב על כסאו, ואכהמ"ל]. דריווש אכן מסר בידו את המלכות בגלל הפעלתנות הנמרצת שלו, וכדברי הדעה השנייה בגמרא (שם): "אמרי לה לשבח - דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה". בכתובת חקוקה שנמצאה בפרספוליס, מציין אחשורוש שלאביו היו הרבה בנים, אך ברצון אלילו היה, שהוא ייבחר למלך על פני שאר אחיו (בשם הרב י' לנדי ראה בספרו 'פורים והאימפריה הפרסית' - Purim and the Persian Empire).

אחשורוש אכן הצליח לדכא ביד קשה את המרידות הן במצרים והן בבבל. בתקופתו של אחשורוש הגיעה האימפריה הפרסית לשיא גודלה לזמן קצר, "שבע ועשרים ומאה מדינה" - "מהודו ועד כוש" (מאפריקה ועד כוש שבמערב הודו, ועי' מגילה יא.), ומנקודה זו ירדה מדחי לדחי בתבוסתה לפני צבא יוון.

הרודוטוס מתאר את צבאו של אחשורוש שכלל ארבעים וששה לאומים שונים מרחבי האימפריה. הצבא הענק מנה מליון ושבע מאות אלף רגלים, שמונים אלף פרשים רוכבי סוסים וגמלים, ולמעלה מחצי מליון אנשי הצי הימי. הסך הכולל עבר את החמישה מיליון. ספירת החיילים נעשתה על ידי דחיקתם של החיילים למבנה מגודר שהכיל כעשרת אלפים מקומות עמידה. רבים נוטים לומר שמספרים אלו מוגזמים ביותר, וצבאו של אחשורוש הגיע לכחצי מליון חיילים, מספר עצום ללא ספק ביחס לצבאות העולם העתיק. בדברי חז"ל צוין מספר פעמים שהיה הסכם בין הפרסים למדיים על המשרות השלטוניות בממלכה (עי' מגילה יב. ובמדרש א', ח' עהפ"ס 'חיל פרס'). מעניין לציין, שבתבליטים ארכיאולוגיים

ובמקורות הסטוריים מודגש דבר זה, באופנים שונים. בתבליטי משמר המלך שנמצאו בפרספוליס חקוקים זוגות של חיילים, כשהאחד פרסי והשני מדי הניכרים בשינוי תלבושתם הצבאית (עי' תמונה).

גולת הכותרת של הצבא הפרסי היו יחידות העילית שכונו 'בני האלמוות'. חטיבה זו שכללה עשרת אלפים חיילים, גויסה אך ורק משכבות האצולה שבעם הפרסי או המדי. חטיבת 'בני האלמוות' הייתה גם האחראית לביטחון האישי של המלך. כינוי זה בא הודות לשיטת הגיוס של החטיבה. כשחלה אחד מהם או מת, מייד גויס אחר במקומו, כך שמעולם לא נפקד חייל מחטיבת העילית הזו. החטיבה חולקה למחלקות שונות לפי דרגותיהן. האלף הראשונים אחזו בידיהם כידונים שבזנבם היה רימון זהב. בני דרגת הפיקוד שאחריהם אחזו כידונים שבזנבם תפוחי כסף. חטיבה זו צוידה במיטב הנשק, וקיבלה אספקה ומזון באופן נפרד משאר הצבא. לבושם היה מעוטר בזהב ובמחרוזות יקרות. חטיבה זו נחשבה לטובה ביותר בצבא הפרסי, ואימתה הייתה מוטלת על

בדרך כלל מתוארת האימפריה הפרסית מצידה הנוצץ והמוזהב - העושר האגדי שהיה מנת חלקה. עושר רב זה מתואר במגילה ובדברי חז"ל. בפסוקי המגילה מתוארת הבנייה המלכותית והרהיטים היקרים שהיו נחלתו הבלעדית של המלך, עם כלי השתייה המוזהבים שאחשורוש התפאר בהצגתם, "בהראתו את עשר כבוד מלכותו" ואת יקר תפארת גדולתו... חור כרפס ותכלת אחזו בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש, מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר וסחרת. והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים". שרידים מהעושר הרב נמצאו בחפירות ארכיאולוגיות בשושן ובעיקר בפרספוליס, שם נבנתה העיר המלכותית בעלת העושר האגדי. גם ההיסטוריון הרודוטוס שחי סמוך לתקופה, מתאר את תדהמת היוונים בשלל שנפל בידיהם לאחר תבוסת הפרסים בראשות אחשורוש. בשלל זה מצאו היוונים מיטות מזהב וכסף, גביעי זהב, ושרשרות וצמידים זהב שהיו על חללי הפרסים. הפאר והעושר האגדי שלהם זכה אחשורוש מתואר במדרש: "ששה אוצרות היה פותח ומראה להם בכל יום" (אסת"ר ב', א'). "נוח היה לו להביא עמודים של כסף וזהב, מלהביא עמודים של שיש" (שם ב', ז). עושר זה תואר אף אצל ההיסטוריונים היוונים שסיפרו על השלל הרב שבזו אלכסנדר מוקדון שהחריב את שושן ובמיוחד את פרספוליס שתוארה כעיר העשירה ביותר עלי אדמות.

זווית בלתי ידועה היא עוצמתו האדירה של הצבא הפרסי. בזכות צבא אדיר מימדים זה זכה אחשורוש להיות אחד מהבודדים שמלכו בכיפה (מגילה יא.) - על רוב העולם העתיק. בעזרת צבא זה היה אחשורוש מסוגל להטיל מיסים כבדים על נתיניו ולהתעשר - שהכל נעשו רשים בימיו (מגילה שם). הכמויות האדירות של זהב וכסף שהועלו כמס לממלכה הפרסית כל שנה, תוארו אף הן אצל סופרי יוון (הרודוטוס ג', 89-97).

כורש לא הצליח לכבוש את מצרים. דריווש, אבי אחשורוש, הצליח לכבושה אך מרידות קשות פרצו שם. אחשורוש שלא היה הבן הבכור של דריווש, ומשום כך לא היה ראוי למלכות, הצליח בעזרת אמו

התכננית ובעזרת שלמונים להתמנות ליורש העצר. זוהי כפי הנראה כוונת הגמרא (מגילה יא.): "שמלך מעצמו. אמרי לה לשבח... ואמרי לה לגנאי - דלא הוה חזי למלכותא, וממונא יתירא הוא דיהב וקם". הטיעון המשפטי שהיה בפיהם, שאמנם אחשורוש אינו הבכור, אך הוא הראשון שנולד מאז שהומלך דריווש למלך. [ניתן שמושג זה יאיר בפנים חדשות את הנאמר במכת בכורות: (שמות י"ב, כ"ט): "מבכור פרעה היושב על כסאו", שהכוונה לבן הנולד משעה

הטיעונים שהמון מעלה בפני אחשורוש כנגד ה'עם המפוזר' שבכל אופן הוא 'עם אחד', נשמעו בכל הדורות על ידי גדולי האנטישמים המפורסמים בכל הדורות, כגון טציטוס הרומי ואפיון המצרי (עיי' נגד אפיון' ליוסף בן מתתיהו) ועוד ועוד.

לעם היהודי יש מערך חוקים שונה מכל עם - "דתיים שונות מכל עם". הכוונה כמוכן לאיסור עבודת אלילים, או בלשון האנטישמים הקדומים, הם עובדים לק-ל בלתי נראה, ובזים לכל הפסלים והצלמים של שאר העמים. הם גם אינם מתחננים עם שאר העמים ומתבדלים לעצמם באורח חייהם.

היהודים גם אינם נאמנים לחוקי המלך - "ואת דתי המלך אינם עושים". לא פרש הכתוב אלו דוגמות הציג המון לפני אחשורוש, אך כבר בארו חז"ל שהייתה התנגשות בין צורכי הממלכה לבין חגי היהודים³³, שאומרים שהם מנועים מעבודת המלכות מפני ש"שבת היום פסח היום" (עיי' מגילה יג. ועיי' אסת"ר ו'). מעניין לציין שאנטישמים שונים במהלך הדורות ציינו טענה זו שהעם היהודי הוא 'עם בטלן', פעם בשבעה ימים

"חיל פרס ומדי" קטע תבליט של שומרי הראש. חייל פרסי - כובע רבוע ועוטה שמלה, חייל מדי- כובע מעוגל ולבוש קצר

הם לוקחים יום מנוחה ואינם עובדים, ופעם בשבע שנים הם בטלים מעבודת האדמה. מחזאים רומים שונים אף המחזו הצגות לעג על מנהגי היהודים, בנושא זה.

ה'פתרון הסופי' של המן

המן לא הסתפק בהסכמת המלך או בפקודה זמנית, אלא הוא דרש מהמלך חוק מפורש וכתוב - "יכתב לאבדם". לא רק זו אלא שהוא מעוניין שהחוק יכתב וייחתם על ידי המלך בכבודו ובעצמו, כפי שהובא לעיל (וכפי שיתבאר במפורט להלן), חוק כזה על פי חוקי הממלכה לא ניתן להפר כלל, אפילו למלך בעצמו: "... ויכתב בו ככל אשר צוה המן... נכתב ונחתם בטבעת המלך".

לשם יישומה המלא של תוכניתו השטנית, נוקט המן בתחכום רב. המן מפחד שאם היהודים יידעו שמתכוננים להשמידם ביום מסוים, הם יכינו מבעוד מועד כלי נשק וחיילים כדי להגן על עצמם מפני האנטישמים המקומיים שבכל מדינה ומדינה. לשם כך המן הסתיר את מזימתו

אחשורוש שהיה ידוע בתאוות הכבוד והכיבושים שאף להשתלט על העמים היווניים, לאורך חופי הים, למרות אזהרות יועציו. בסדרת קרבות ביבשה ובים נחל אכזבה, ובקרב 'סאלמיס' נחל תבוסה קשה. צבאו העצום, הצי הימי והחטיבה המיוחדת לא הצליחו לעמוד במשימה, וניגפו לפני החיילים היוונים הדלים במספרם ובעוצמתם. היוונים שהגיעו לאהל המלכותי שממנו היה צופה אחשורוש אל שדה הקרב, נדהמו לראות את המיטות ואת השולחנות מזהב, ואת כלי האכילה והשתייה שהיו אף הם מזהב, בהם נהג לאכול אף במשך הקרב. על פי המסופר (הרודוטוס ט', 82), כשראה מפקד היוונים את השלל המדהים, פקד לסדר את שולחנות הזהב ולערוך עליהם אוכל. כאשר ראו כולם את ההבדל הניכר בין טיב הארוחה היוונית הפשוטה לעושר הפרסי,

פרצו בצחוק. מפקד היוונים פקד לאסוף את ראשי המפקדים ואמר להם, 'רציתי להראותכם את סכלותו של המלך הפרסי, שיש לו עושר ומטעמים כאלו, ובא אלינו לקחת את ארוחתנו הדלה'.

כפי הנראה לתבוסה זו בקרב היוונים רומזים פסוקי המגילה, שהרי בתחילה נאמר שמלך על מאה עשרים ושבע מדינות, אולם לבסוף נאמר שהטיל מס 'על

הארץ ואיי הים" ולא נאמר מספרם, משום שחלק מאיי הים - איי יוון - נלקחו ממנו (עיי' גם ראב"ע, ושאר מפרשים).

בסיום המגילה מופיעות שלוש דמויות מרכזיות: אסתר, אחשורוש ומרדכי. על אסתר נאמר שזכתה לייסד את חג הפורים: "ומאמר אסתר קיים דברי הפרים האלה ונכתב בספר". על מרדכי נאמר שנתמנה "משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים" וכו'. אולם על אחשורוש נאמר רק: "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים". וכבר תמהו כל המפרשים, מה בא הכתוב ללמדנו, ומה ענינו למגילה? כמדומה שלאור הדברים שהובאו לעיל - הדברים מובנים יותר. אחשורוש שהיה מלך כל יכול בעל הצבא הגדול והחזק ביותר בעולם, ששלט על האימפריה העשירה והמפותחת ביותר בעולם העתיק, לא הסתפק במה שיש לו, ושאל לבלוע את הכול (עיי' מהר"ל יאור חדש), להרחיב את כיבושיו ושליטתו, אף ששום תועלת משמעותית לא תצמח לממלכתו. אחשורוש נשאר אחשורוש. "...שהכל נעשו רשין (עניים) בימיו שנאמר 'וישם המלך אחשורוש מס' - הוא אחשורוש, הוא ברשעו

תרצה"ה ס"ק א' ועוד), ומשום מה יש שמקפידים על מצווה זו דווקא הרבה למעלה משיעורו של רבא, ואילו בשאר מצוות הפורים אינם מהדרים כל כך, ואכהמ"ל בסוגיה זו.

בפשטות עניין זה הוא משום שהרבה מענייני המגילה נעשו תוך כדי משתאות היין, עיין בגוף המאמר על אופן חקיקת חוקי הפרסים תוך כדי שכרות. אך כבר תמהו רבים, מהיכן לקח רבא חיוב זה שלכאורה לא נרמז כלל במגילה, שהרי 'משתה' אין פירושו שכרות?

על פי המובא בגוף המאמר, שכל עניני המגילה מתהפכים, 'מגילת ונהפוך הוא', וכל חוקי הממלכה הפרסית הופכים ללעג ולקלס, דווקא היהודים סרבני החוק הפרסי שהתחייבו על כך מיתה, הופכים לבסוף למחוקקי החוק, וכל חוקי המלך נהפכים לצחוק, ואפילו החוק של "להיות כל איש שורר בביתו" לא נתקיים אצל אחשורוש, שהרי לבסוף אסתר היא השולטת בפקודותיו של אחשורוש.

ומכל מקום, חוק אחד לכאורה נשאר, זהו 'חוק השתייה החופשית' - "והשתייה כדת אין אונס". כל אחד שותה כרצונו וכאות נפשו, ירצה - ישתה, לא ירצה - לא ישתה. בא רבא ואומר, אף חוק זה יש 'להפוך לגמרי', הפוך ממה שצויה אחשורוש, ולכך כל אחד חייב לשתות פורים יין, כדי שיתקיים ה'ונהפוך הוא' באופן מושלם.

המלכה אסתר - עבריינית החוק

חוק ידוע ומפורסם בממלכה הפרסית היה, שמי שקרב אל המלך, שמושבו היה בחצר הפנימית, "אחת דתו להמית" - שומריו האישיים של המלך היו הורגים אותו מיד, ללא משפט. חוק זה תוקן על מנת למנוע את הגישה ממתנקשים

החפצים לפגוע במלך. בציור יווני מפורסם, מתואר המלך הפרסי יושב על כיסאו, כשמאחוריו עומד צמוד שומר ראש עם חרב שלופה על כתפו.

יוצאים מהכלל היו סריסו הצמודים של המלך העומדים בכל עת לשרתו (א', י'). סריסים אלו היו לרוב נערים צעירים יפי תואר שהובאו בתור מס למלך (ע"י הרודוטוס ג', 92), או צעירים שנשבו במלחמה ונמכרו למשרתים (שם ו', 32), או לשומרי נשי המלך (ע"י ראב"ע דניאל א', ג' ורד"ק מלכים ב' ח', ו'). זכות זו ניתנה גם לשבעת שרי פרס ומדי (ע"י במפורט במסגרת: מיהם רואי פני המלך).

חוק זה חל אף על נשי המלך על אף שהיו במעמד של 'מלכות' (היו רמות שונות של מלכות). מרדכי היה מודע

ושלח שני סוגי אגרות. האחד שדרפנים שהיו נציגי המלך (בפרסית: מגן הממלכה) וכן הפחות, אלו המושלים שהיו כפופים תחתיהם, קיבלו איגרת מפורשת שבי"ג באדר עליהם להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים. מספר אנשי מלכות אלו היה מצומצם, והמן סבר שיוכל לשמור על כך בסוד. אמנם לציבור הרחב ציוה המן את האחד שדרפנים והפחות שיפרסמו 'פתשגן' - מנשר כללי שהוא העתק של כתב החוק נכתב רק "להיות עתידים ליום הזה", אך לא נתבאר בו את מי יש להשמיד ביום הזה. עורמה זו מטרתה הייתה, כדי שהיהודים לא יידעו באופן ברור האם מדובר בהם, או שמא בעם אחר שנוא נפשו של אחשורוש (על פי 'יוסף לקח' ובאור הגר"א למגא"ס, וע"י מלבי"ם). המן תכנן, ששונאי היהודים שבכל מדינה ומדינה יבינו כבר במה מדובר, ויתכוננו היטב ליום הזה. במדרש מתואר, שהמן השתמש באמצעים נוספים, ופקד על שומרי הגבולות למנוע בריחת יהודים מארצות הממלכה ועוד (ע"י גם בס' 'אם הבנים שמחה').

פקודת החוק להשמדת היהודים התפרסמה רק בשושן הבירה - "והדת נתנה בשושן הבירה". אמנם פקודת ההשמדה המפורשת דלפה גם לשושן העיר - מושב האזרחים, ולכך "והעיר שושן נבוכה".

רבים כבר עסקו בהבדלים שבין 'שושן הבירה' שהיא מושב אנשי המלך ושריו, לעומת 'העיר שושן', שיועדה לכלל האזרחים. בדברי הגמ' (מגילה טו.) מובא, שמרדכי שהיה מאנשי השלטון עבר על 'עורקמא דמיא' - חפיר שבו זורמים מים להגנת החומה, מ'שושן הבירה' ל'עיר שושן' של התושבים הרגילים, על מנת לפרסם את הגזירה בין היהודים. ואכן כך נמצא בחפירות הארכיאולוגיות ששושן נחלקה לשני מחוזות כשביניהם מצויה חומה ומים זורמים של נהר הוואלי³⁴.

לאחר הפצת החוק בכתובים, "המלך והמן ישבו לשתות" (ע"י לעיל בדרכי החקיקה והשתייה). אכן ממלכת חוק וסדר, שמחוקקה ניחנים בשחיתות ובקלות דעת בלתי מובנת. לאחר שגורלו של עם שלם נחרץ להשמדה, ללא היסוס קל של המלך, הוא מוסר את טבעתו, וכדי להשלים את המצב הסוריאליסטי - הוא יושב לשתות לשוכרה בעת הפצת ספרי החוק.

נהפוך הוא - וחייב איניש לבסומי בפוריא

ידוע ומפורסם מאמרו של רבא במס' מגילה (ז.): "מיחייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן" - חייב אדם להתבשם (ביין) בפורים, עד שלא ידע וכו'. פירושים רבים נאמרו על כך, מדוע ישנו חיוב להתבשם ביין, עד קרוב לשכרות, דבר שהוא מגונה וקרוב לעבירה בכל ימות השנה (ע"י 'בית יוסף' סי

ע"י ראב"ע (א', ב'), רבנו בחיי (יכד הקמח' ערך 'פורים'), אלשיך (ב', ה'), 'קדמוניות' (עמ' 186), 'המקרא והמסורה' (עמ' כח).

היה מושב אישי מיוחד סמוך למלך על פי מעמדו (רש"י דהיי"ב ט', ד'). יתכן גם שהפסוק במשלי (כ"ו, ט"ז) המתאר את העצל החכם בעיניו "משבעת משיבי טעם", מתכוון למעמד שבעת רואי פני המלך שהיו מקובלים בכל מלכות (אבן עזרא שם).

דברים אלו מתאימים גם למה שמספר ההיסטוריון היווני הרודוטוס (ג', 84) על מלכי פרס. על פי דבריו, לאחר שמת כורש, שהה בנו כנבזי במצרים. בפרס פרץ מרד, וכהן דת אמגושי בשם גומתא המליך את עצמו. הלה הציג את עצמו כאילו הוא אחיו של כנבזי המלך. כנבזי עצמו ששהה באותה העת במצרים, מיהר לחזור, אך מת בדרך. שבע המשפחות המיוחסות ביותר בפרס התארגנו והחליטו להפיל ולהרוג

את המתחזה, ולהמליך תחתיו את אחד מבני המשפחות הללו. בראש הקושרים עמד דריווש הראשון (אבי אחשורוש³⁵), לאחר מכן הועלה דריווש למלכות. לתוכנית הקשר להפלת גומתא המתחזה, הם החליטו להוסיף תנאי, לאחר שייבחר המלך מביניהם, "לכל אחד

שער אחשורוש בעיר המלכותית פרספוליס

מהם תהיה זכות כניסה חופשית לארמון המלך ללא הודעה מוקדמת, חוץ מזמן שהמלך נמצא עם אשתו. כמו כן המלך יוכל לשאת רק את בתו של אחד משבעת הקושרים".

כפי הנראה תמונה זו אינה שלמה, שהרי במגילה נאמר ביטוי זה גם כלפי שבעת הסריסים "המשרתים את פני המלך אחשורוש" (א', ט'), והרי ברור שסריסים אלו לא היו שרי ממלכה חשובים, מדוע אם כן חוזר ביטוי זה גם עליהם?

תגלית ארכיאולוגית מפתיעה ומדהימה חושפת לפנינו את התמונה במלואה, ואת גודל הנס במגילה.

לאחרונה פוענח מחדש מסמך אשורי שנמצא בשרידי הארכיון המלכותי בנינוה. המסמך נכתב על ידי אחד מסופרי החצר של סנחריב, ומסופר בו שלפני הירצחו של סנחריב על ידי בנו, נודע הדבר לאחד מאנשי החצר. הלה מיהר להודיע את הדבר למלך בכבודו ובעצמו, שכן החליט להזהיר את המלך מפני הקשר הנרקם נגדו מיד בניו. בהגיעו לארמון נחקר תחילה על ידי שני פקידי

לחוק זה ולסיכון העצום הכרוך בכך, ועל אף זאת דרש מאסתר לגשת אל המלך "ולבקש על עמה", ותוך כדי כך לגלות את מוצאה היהודי. דרישתו זו באה, כתוצאה מהסכנה האיומה שבה נתון כלל עם ישראל, שחשיבות ההצלה דוחה את סיכון הפרט - אסתר המלכה.

אסתר משתכנעת להסתכן ולעבור על החוק, לאחר שהובאו בפניה דברי מרדכי החריפים: "כי אם החרש תחרישי... רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, ואת ובית אביך תאבדו".

אסתר מבקשת ממרדכי שיגזור צום על כל יהודי שושן, וכמובן שיתפלל על הצלחת שליחותה אל המלך הבלתי חוקית והמסוכנת - "ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי".

מיהם 'רואי פני המלך'

במגילה מסופר שלפני אחשורוש ישבו שבעה שרים 'ראשונה במלכות'. "והקרוב אליו: כרשנא שתר אדמתא... שבעת שרי

פרס ומדי, רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות" (א', י"ד). בפשטות, שרים אלו היו החשובים ביותר במלכות הפרסית לאחר המלך. לשרים אלו ניתנה רשות להיכנס אל המלך בכל עת, לעומת שאר השרים ואנשי הממלכה שלא היו רשאים לכך. אפילו המלכה עצמה לא הייתה רשאית לכך, אלא לעיתים מזומנות או כאשר המלך יושיט לה את שרביט הזהב (אסתר ד', י"א). העובר על חוק זה היה מתחייב במוות מידי על ידי שומרי האישיים של המלך (שם). חוק זה נועד להבטיח את שלומו של המלך מפני המתנקשים הפוטנציאליים הלא מעטים שהיו סובבים במלכות.

מעמד של 'רואי פני המלך' היה מצוי גם אצל מלכי יהודה. כשנבזוראדן רב הטבחים לקח בשבי את ראשי השלטון, נאמר גם שלקח "חמשה אנשים מרואי פני המלך" (מלכים-ב כ"ה, י"ט), וכן בירמיהו (נ"ב, כ"ה) נאמר שלקח "שבעה אנשים מרואי פני המלך" שנמצאו בעיר (ועי' גם ברש"י רד"ק ושאר מפרשים עפ"י חז"ל בהבדל שבין החמשה לשבעה). יתכן שבמעמד ה'שבעה' ששמשו גם בתור יועצים, הם השבעה שנזכרו בעזרא "ושבעת יעטוהי" (עזרא ז', י"ז וברש"י שם). לכל אחד מהשרים הבכירים הללו

35 זיהויו של אחשורוש במגילה עם חשיארש הראשון, מוכר גם בצורה היוונית של שמו, כסרכסס (□□□□□□), בנו של דריווש הראשון, מתאשר ממקומות רבים, ואכהמ"ל.

והעניינים במגילה התגלגלו אחרת. מרדכי אמנם לא היה מרואי פני המלך אחשוורוש, אך היה מרואי פני מלך המלכים, שמסובב באופן נסתר את האירועים.

מרדכי עובר מישושן הבירה לישושן העיר על גבי גשר שמעל החפיר המלא מים (ע"י בגמ' מגילה טו. בדעת שמואל). אמנם יש מחז"ל שדרשו (שם): "ויעבור מרדכי - שהעביר יום ראשון של פסח בתענית" - דהיינו, שעבר על הדין, שהרי יום חג זה אסור בתענית. דרשה זו תובן יותר על רקע הדברים המובאים לעיל. חז"ל היו ערים לצלילים העדינים הנשמעים בינות לפסוקים. מרדכי 'עבריינין' על החוק הפרסי, היהודים אף הם 'עבריינים' על חוקי המלך, אסתר אף היא הולכת לעבור על חוק ההיראות לפני המלך, במצב כזה אין ברירה ונדרש צום מיוחד, אפילו ביום שאסור לצום בו - חג הפסח.

המלך אינו טועה לעולם

חוק ידוע ומפורסם אצל מלכי אשור, בבל ופרס, שחוק שנחקק על ידי המלך בעצמו אין שום אפשרות לבטלו, אפילו לא המלך בעצמו. כך גם מסופר בדניאל (פרק ו') שהמלך ביקש להפר את החוק שחוקק, או ליתן כופר עבור דניאל, אך לא ניתן לו לעשות כך כתוצאה ממה שחקק בעצמו (ע"י בהערה)³⁶.

לאחר שאחשוורוש מצווה על תליית המן ומעלה את מרדכי לגדולה, שבה אסתר לבקש מאחשוורוש על עמה, שהרי הספרים שהריץ המן להשמיד את היהודים כבר הגיעו למושלי המדינות ונחתמו בטבעת המלך. המלך מבין לליבה, אך אין ביכולתו לעשות מאומה, שהרי "כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך - אין להשיב". אחשוורוש

בעצם אומר, שאין ביכולתו לעזור לאסתר, אך הוא מוכן לתת את טבעתו, כדי שיכתבו מה שליכם חפץ ויעקפו את החוק, אך אין לו שום אפשרות להפר את החוק. כפי שהובא לעיל, ניתן לפרש שגם בעניין ושתי היה אחשוורוש באותו מצב, הוא הוציא פקודה להדיחה "אשר לא תבוא", ולמרות שאחר כך חזר בו מכעסו, אין לו שום אפשרות להחזירה למלכותה, שהרי המלך

מלכות ששמעו את דבריו. הללו כיסו את פניו והובילוהו למקום אחר, משום שלאדם רגיל לא הייתה אפשרות לראות את פני המלך.

האיש סיפר את הידוע לו כמשיח לפי תומו, מתוך מחשבה שמי שמאזין לו הוא המלך שנחריב בכבודו ובעצמו. הלה סיפר שבני המלך מתכננים להתנקש במלך שנחריב, כאשר הוא יכרע ויתפלל במקדש אליליו. איתרע מזלו ובאותו יום היה שנחריב עסוק מאוד וביקש מבנו אדרמלך שיקבל את הפונים אליו במקומו. כאשר שמע אדרמלך את איש החצר החבוש בשק לראשו, פקד מיד להוריד את המסוה מעל פניו. לאחר חקירות ועינויים הוציאו מפיו את כל יודעי הסוד, וכולם הוצאו להורג. שנחריב שלא ידע כלום מעניין זה נדקר למוות על ידי בניו כדבר ה' בפי ישעיהו.

מדברים אלו עולה, ש'רואי פני המלך' הינם אנשים שרשאים להיפגש עם המלך ללא מסווה על פניהם. לשבעת השרים הנ"ל הייתה זכות נוספת, להיפגש עם המלך בכל עת. לכך נאמר עליהם

שהיו 'ראי פני המלך', וגם הם 'היושבים ראשונה במלכות'. [מעניין לציין, שלפני האב"ע היו ספרי היסטוריה של המלכים הפרסיים המציינים דבר זה במפורש, וכן הוא כתב (אסתר א', י"ד): "יש מקומות שלא יראה המלך לכל אנשיו ובספר מלכי פרס כתוב, כי ארבע מעלות הם השרים המערכת הראשונה יושבת בתחילה לפני המלך וזה הטעם היושבים ראשונה במלכות".]

נחזור לסיפור המגילה: כשמרדכי מגלה ששני שומרי הסף זוממים להרוג את המלך, הוא מוסר את הדבר בידי אסתר, והיא המוסרת את הדיווח הסודי באופן אישי למלך עצמו. בזכות אמירה זו נתגלגלה באופן סבוך ונסתר גאולתם של ישראל, "האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" (ע"י אבות פ"ו מ"ו ומגילה טו.). אילו אסתר לא הייתה נבחרת למלכה, לא היה באפשרות של מרדכי להעביר את הדיווח על מזימת ההתנקשות ישירות למלך אחשוורוש. מפני כך הוא היה נזקק לאחד מאנשי החצר, שיתכן שאף הוא היה בסוד העניינים במזימת הקשר של אמרכלי הארמון (ע"י רד"ק ירמיהו ל"ה, ד' בפ"י שומר הסף), ויתכן מאד, שסופו היה כסופו העגום של איש החצר הנאמן למלך שנחריב. אך רצה הקב"ה

36 בספר דניאל (פרק ו') מסופר, ששוניא דניאל, האחשדרפנים, נגשו אל המלך דריווש, מלך פרס, שהיה מלך טוב ליהודים, וביקשו שיחוקק איסור להתפלל לאילל או לאדם חוץ ממנו - דריווש, וכל העובר על איסור זה יושלך לגוב האריות. המלך הסכים, אך לאחר שהלשינו על דניאל שהוא מתפלל שלוש תפילות ביום, רצה המלך להשיב את הגזירה על ידי כופר. האחשדרפנים אמרו לו, כי אינו יכול לעשות כך בגלל חוקי פרס ומדי, שאין להפר את חוק המלך בשום אופן. ואכן הושלך דניאל לגוב האריות וכו'.

אינו טועה. המלך בעצם כלוא בחוק של עצמו בפעם השנייה.

חוק התגוננות היהודים

כפי שהובא לעיל, אף אחשורוש בכבודו ובעצמו אינו יכול להפר את החוק שחוקק בעצמו. הברירה היחידה היא, לחוקק 'חוק עוקף המן'. המן במזימתו השטנית תכנן שהיהודים במדינות הרחוקות לא יידעו כלל שביום מסוים ייצאו גודדי אנטישמיים מזוינים, בגיבוי צבאות האימפריה הפרסית, ויהרגו בהם. מפני כך הוא תכנן שבאגרת הגלויה, 'פתשגן הכתבי' הגלוי לכל העמים, יהיה כתוב רק להיות עתידים ומוכנים ביום הזה עם כלי נשק, ביום י"ג באדר, אך לא נאמר נגד מי יש להלחם. זאת נאמר רק באגרות ששלחו לצמרת הממשל - האחשדרפנים, הפחות והשרים (ג), ריטון פרסי - גביע היין המפחיד

ריטון פרסי - גביע היין המפחיד

למפלתו. מרדכי ואסתר ניצלו את העמימות החוקתית שכתב המן, והפכו על פיה בעזרת חוק נוסף: "נתן המלך ליהודים... להקהל ולעמוד על נפשם, להשמיד ולהרוג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם... ולהיות היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם". בכך בעצם אין 'סתירה גלויה' לחוק המלך הקודם³⁷. כדי שחוק 'עוקף המן' יגיע ליעדו בזמן, יצאו הפעם שליחי הדואר המלכותי מבוהלים ודחופים (עי' גם באור הגר"א). פרסום החוק החדש התפרסם לראשונה בשושן הבירה, "והדת ניתנה בשושן הבירה". בבירה המלכותית היו מרוכזים שונאי יהודים רבים, שכמובן תמכו בהמן.

החוק נחקק על ידי מפירי החוק

לאחר שיצאו שליחי הדואר המלכותי לכל מרחבי האימפריה ובידם 'חוק עוקף המן', "דבר המלך ודתו", אזרו היהודים אומץ וגבורה והצטיידו בכלי נשק. רבים משונאי היהודים שפחדו מנחת זרועם התחזו לפתע לאוהבי יהודים - 'מתייהדים', וטענו שהם עצמם ממוצא יהודי (משבט יהודה - עי' ראב"ע). זהו כפי הנראה המקור למנהג ההתחפשות בפורים, כפי הנראה לשם כך לבשו אף בגדי יהודים המקובלים במקומם, כדי להוכיח את אהדתם ליהודים³⁸.

כשהגיע י"ג באדר התאספו היהודים במאורגן כדי לנקום באויביהם. לשם כך הם מקבלים הפעם גיבוי מצבאות המלך הפוזרים במרחבי האימפריה. שרי המדינות והאחשדרפנים שידעו את האמת שפקודת המן התהפכה לחלוטין, פחדו לערער עליהם, "כי נפל פחד מרדכי עליהם", ולכן נתנו אף הם גיבוי מלא לחיל היהודי שבמקומותיהם.

אסתר המלכה ניגשת פעם נוספת אל המלך ומבקשת ממנו שתי בקשות נוספות:

א. אמנם המן ובניו נתלו, ועימהם נהרגו 500 איש מתומכיהם, אך הצדק צריך לא רק להיעשות אלא גם להיראות, משום כך יש לתלות את המן ואת בניו על העץ לעיני כל תושבי שושן. 'אפקט ההרתעה' הוא חשוב יותר מהכוח הצבאי הממשי³⁹, כדי ששרידי נאמניו של המן לא יעזו להלחם, וכן כדי שלהבא יידעו שונאי היהודים שמזימתם לפגוע ביהודים תעלה להם בנפשם.

ב. בקשה נוספת בפיה, יש להחיל את 'חוק ההתגוננות' גם למחר (י"ד אדר) ולהפעילו ב'שושן העיר'. יש לשים לב: חמש מאות האיש שנהרגו היו בשושן הבירה (ט), שהייתה יעד מבוצר היטב וסגור עם אלפי שומרים, מפני כך יכלו היהודים להשמידם בנקל, אמנם 'בשושן העיר' התקשו

היהודים להשמיד את כולם ביום אחד, ונצרכו ליום נוסף. ביום הנוסף נהרגו 300 איש נוספים.

לסיכום, בגלל החוק האווילי ש'המלך אינו טועה לעולם', ואינו יכול לחזור בו, נהרגו ברחבי הממלכה לפחות ו 75,81 אנשים⁴⁰. אפקט ה'ונוהפוך הוא' היה עצום. אילו יכול אחשורוש לחזור בו מחוק ההשמדה של המן, היו היהודים אמנם ניצלים, אך עשרות אלפי האנטישמים היו מחכים לשעת כושר נוספת, ושוב מפילים גזירת השמדה על היהודים, אך החוק האווילי - 'חוק המלך', שהמן תלה בו את תקוותו וביקש שהמלך עצמו יחתום עליו, הפך לו לרועץ וגרם להשמדתם.

37 עי' ראב"ע (ח, ח). ועי' יוסף לקח' (ג, י"ב) שאמנם הכתב הגלוי אי אפשר להפר, אך את הכתב שניתן רק לאחשדרפנים כן ניתן להפר (שם ח, ח). אמנם הגר"א (ג, י"ז; ח, ח) פירש שאף לאחשדרפנים לא ניתן לבטל, אלא שפחדו ממרדכי, עיי"ש.

38 ביאור רש"י שהכוונה למתגיירים צ"ע, שהרי מדוע שיקבלום כגרים ומקודם נודעו כשונאי יהודים.

39 אפקט ההרתעה - "כי נפל פחד היהודים" מודגש פעמים רבות במגילת אסתר (עיי: ח, י"ז; ט, ב-ג; וכן דה"א י"ד, י"ז; י"ז; כ, כ"ט).

40 להלן הפרוט: 75,000 איש ברחבי האימפריה, 500 איש ב'שושן הבירה', 300 איש ב'שושן העיר', 11 - המן ובניו.

נהפוך הוא

האימפריה הפרסית שהייתה המפותחת והמתקדמת ביותר בעולם העתיק, והתהדרה בסדרי הממלכה: משטר, חקיקת חוקים, תקשורת - רצים, סוסי רכש (ע"ג מסגרת), כשבראש הפירמידה עומד מלך שהוא כל יכול - הופכת ללעג ולקלס. ונהפוך הוא: המלך הופך משולט לנשלט על ידי שריו ויועציו ולבסוף על ידי מרדכי ואסתר, והחוק הופך לבסוף ל'צחוק' - הכול מתהפך.

האנשים שמפירים את החוק, ולפיכך נגזרת עליהם מיתה, הופכים להיות יוצרי החוק וגוזרים מיתה על גוזריהם:

מרדכי עובר על 'חוק המן', וזוכה לראות את המן ובניו 'נמתחים' (מגילה טז): על העץ.

אסתר עוברת על 'חוק ראית פני המלך', וזוכה לקבל את מבוקשה מאת המלך.

היהודים, עם שמפר חוקים של מלכות פרס, נוקמים באויביהם בכל רחבי הממלכה.

ולבסוף - מפירי החוק אף עולים לגדולה:

מרדכי - משנה למלך אחשורוש.

אסתר - מה שאלתך וכו' ותעש - המלכה.

היהודים - אשר ישלטו היהודים וכו', ובכל עיר... דבר המלך ודתו מגיע - שמחה וששון ליהודים.

מפירי החוק - הם בסוף מחוקקי החוק.

מדוע? כי חוקי פרס הם חוקי שחיתות ועוולה, ואילו חוק היהודים הוא חוק הצדק והמוסר - חוק הנצח, שלבסוף מנצח את חוקי פרס שהופכים מ'חוק' ל'צחוק'. 'המלך' שמתברר שהוא בעצם סוג של עבד ביד שריו ויועציו, אינו המלך האמיתי, 'המלך האמיתי' הוא מלכו של עולם שמסתתר בכל המגילה, ולבסוף רק רצונו ייעשה ולא רצון שליטי הממלכות העולים ויורדים.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם

מגזין זה היוצא לאור לקראת שבת קודש פרשת משפטים ולקראת הכנס הגדול בהשתתפות מאות רבנים ודיינים מכל רחבי ארה"ק ליקטנו בפניכם שלל פנינים ורעיונות סביב 'ואלה המשפטים'. לקרוא, ולהפנים...

בשבוע לאחר מכן כבר חיכה בן המשפחה מתחת לאיזה שולחן מראש...

בשבוע לאחר מכן כבר חיכה בן המשפחה מתחת לאיזה שולחן מראש... הוא צפה בעוזרת כשהיא נכנסת לחדר העבודה, פותחת כבוקיאה ורגילה את הכספת שמוצמדת לשולחן העבודה, מוציאה מאה דולר ותוך כדי דחיפתם לתיק יוצאת בבטחה מהחדר ונוסעת לביתה.

בשבוע לאחר מכן התחבא בעל החווה עצמו בחדר העבודה... כשהעוזרת נכנסה בלי לחשוך בכלום ופתחה את הכספת הוא צפה בה בעיניים קמות. כאשר עמדה העוזרת עם השטר המרשיע בידה יצא בעל הבית ממחבואו ותפס אותה על חם...

האשה נכלאה באחד מחדרי הבית ולאחר כמה ימים הוא הביא אותה בפני שופט אמריקאי טיפוסים...

התובע הרעים בקולו, בעל הבית ובן המשפחה העוקב העידו בשבועה. כל הנתונים הראו שמצבה של האשה האומללה בכי רע והיא עומדת להיכנס לכמה שנים טובות לכלא האמריקאי.

כשנתנו לה את זכות הדיבור היא פתחה במונולוג שלא היה מבייש משפטנים גדולים וותיקים.

"אתם באים כאן לדון אותי על מעשה שהוא אינו מוסרי לפי אמות המידה שלכם. אני לעומתכם סבורה שמעשי הם המוסריים ביותר עלי אדמות!"

מול עיניהם המתעגלות של הנוכחים המשיכה האישה בעוז.

"אני אגלה לכם... כבר שנים ארוכות שכל שבוע אני לוקחת מאה דולר כשאני יוצאת ליום השבתון. בעל הבית מעולם לא הרגיש בדבר מסיבה פשוטה מאד, הוא אף פעם לא טרח לספור כמה כסף יש לו בכספת. הוא עשיר מאוד ומאה דולר בשבוע, זה אולי אלפית ממה שהוא מרוויח בשבוע אחד.

לעומת זאת, המשכורת העלובה שלי לא מספיקה לכלכל את פיותיהם של ילדי הרעבים. הם צריכים מעט יותר גם לאוכל וגם לחימום פשוט כדי לא למות! לא בשביל תענוגות או מותרות, רק כדי להמשיך לחיות.

עכשיו האשה כבר ממש 'התלמדנה'...

כל הדיון כאן הוא חוסר המוסריות שבגניבה. מי קבע שכסף זה שייך לפלוני או לאלמוני? המוסר והיושר! הם מחייבים שמי שמרוויח כסף יחזיק בו וישתמש בו ולא כל אחד יעשה כחפצו בעולם.

את הדילמה הזו אני מעלה פעמים רבות בפני בחורים מתקרבים כאשר מגיעים לנידונים הלכתיים בפרק אלו מציאות או בפרקים במסכת בבא קמא שעוסקים בנבכי הסוגיות של נזיקין. אז אני מספר להם את הסיפור הזה ושואל אותם האם האשה הזו צודקת בטענותיה או לא

על מוסר מזויף וחוקי התורה האלוקיים

שח הרב ישראל היימן שליט"א:

מעשיה ישנה מספרת על בעל חווה גדולה בשנותיה הראשונות של ארצות הברית של אמריקה - כשעניין העבדות עדיין לא הוצא אל מחוץ לחוק.

ברשותו היו כמה עבדים, חלקם בשדות, חלקם בגידול הבקר ועוזרת אחת שהייתה סוכנת הבית. היא הייתה אחראית על תפעול בית המשפחה, נקיון סידור וכביסות.

מקובל באותם ימים העוזרת הייתה עובדת שישה ימים בשבוע וליום ראשון - יום השבתון האמריקאי, הייתה העוזרת חוזרת למשפחה ולילדיה עם הפדיון השבועי אותו היא הרוויחה ומכלכלת את בני ביתה לכל השבוע.

שבוע אחד, זמן קצר לפני שסוכנת הבית עזבה את החווה לחופשתה השבועית נכנס אחד מבני המשפחה לחדר עבודתו של בעל הבית. הוא ראה את העוזרת מכניסה משהו במהירות לתיקה וכשסומק עז על פניה היא עוזבת במהירות את החדר.

בעל הבית שהתפלא לשמוע את הדיווח לא רצה לוותר בקלות על עוזרת מסורה כזו והחליט להעמיד מעקב לבדוק האם מדובר על מקרה חד פעמי או קבוע. אחד מבני הבית החל לשמור את צעדיה של העוזרת בהיחבא. הוא דאג להיכנס אחריה בהפתעה לכל מיני מקומות ולהיות רואה ואינו נראה בכל הזדמנות שהוא היה יכול. במהלך כל השבוע לא נרשמה שום התנהגות חריגה, אבל דקות לפני שהיא עזבה את החווה לחופשתה השבועית שוב נשנה המחזה. עוזרת הבית נכנסה לכמה דקות לחדר העבודה של בעל הבית ויצאה משם אחרי דקות ספורות כשהיא דוחפת משהו לתיקה.

הלא אם יבוא הקיסר וילהלם בעצמו ויבקש להעיד בבית דין שלכם לא תאמינו לו ואילו לכל עגלון או איש פשוט אם הוא יהודי יאמינו בית הדין יותר מלקיסר. בעצם אתם אומרים שיהודי באשר הוא יהודי יותר נאמן מכל גוי אפילו הנכבד ביותר שיש...

הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג בעל ה'שרידי אש' פגש פעם איזה אנטישמי אחד.

הגוי פנה אליו וטען לו שהסיבה בגינה היהודים שנואים כל כך היא ההתנשאות שלהם. הלא אם יבוא הקיסר וילהלם בעצמו ויבקש להעיד בבית דין שלכם לא תאמינו לו ואילו לכל עגלון או איש פשוט אם הוא יהודי יאמינו בית הדין יותר מלקיסר. בעצם אתם אומרים שיהודי באשר הוא יהודי יותר נאמן מכל גוי אפילו הנכבד ביותר שיש.

הגאון זצ"ל לא נשאר חייב. הוא אמר לאותו גוי שהשאלה היא חזקה יותר. הלא גם למנין בבית הכנסת אנחנו לא נצרף את הקיסר ואילו כל עגלון פשוט יוכל להצטרף במקומו.

הגוי הצטחק, הרב לא הבין מה שדיברתי... למנין בבית הכנסת ברור שאי אפשר לצרף את הקיסר הגוי, הלא מדובר על טכס דתי. אבל לנאמנות של עדות, מדוע העגלון היהודי עדיף על הקיסר הגוי?

אז כנראה שכן הבנתי מה שאתה מדבר... ענה הרב בחיך. כי זה מה שאני מנסה להסביר לך. אצלכם בית המשפט הוא מקום הצדק והישר, אצלנו גם המשפט הוא טכס דתי... המצוות שלנו לא הומצאו על ידי אדם חשוב ככל שיש, הדינים והמשפטים הללו הם יסוד העולם שמגלמים את חכמתו האלוקית של הבורא יתברך. כשהדיינים יושבים במשפט הם לא מתעסקים בסברא כזו או אחרת, הם עוסקים בדיבור אלוקי קדוש, לא פחות מתפילה בבית הכנסת.

"היה מגיד שיעור חשוב שמוסר שיעור קבוע בדף היומי שבא לשאול: לאחד המשתתפים בשיעור יש מום

וכעת למקרה שלי: אם הכסף היה חסר לבעל הבית היה בזה חוסר מוסריות, כיון שהוא עובד על הכסף וזה שייך לו ומדוע אני נהנית ממנו.

כנ"ל אילו לילדי, הכסף לא היה נחוץ לחיים עצמם, גם אז היה בזה חוסר מוסריות, מדוע הם נהנים ממשוהו שלא שלהם.

אבל אם גם לו זה לא חסר וגם לילדים שלי זה חיוני ברמה הבסיסית ביותר שיש מה לא מוסרי בזה? אם כל הדיון הוא מוסר, לשיטתי אין לך מוסר גדול מלעשות את מה שעשיתי!!

האשה סיימה את טענותיה והתיישבה על ספסל הנאשמים.

המעשייה מספרת שהשופט התרשם כל כך מטענותיה

המעשייה מספרת שהשופט התרשם כל כך מטענותיה ולא רק שזיכה אותה אלא חייב את בעל הבית להוסיף על משכורתה את המאה דולר בצורה קבועה וחוקית...

את הדילמה הזו אני מעלה פעמים רבות בפני בחורים מתקרבים כאשר מגיעים לנידונים הלכתיים בפרק אלו מציאות או בפרקים במסכת בבא קמא שעוסקים בנבכי הסוגיות של נזיקין.

יסודם של דינים אלו בפרשת השבוע. דיונים נרחבים על מוסר שנקבע על פי התורה שמזמן הרבה פעמים שאלות של חוסר הבנה בסגנון "אני לא מבין למה ראובן צודק, אני חושב דווקא ששמעון הכי צודק"... או: "מה, רב יוסף לא מבין את הסברא של הפועל הזה?"

אז אני מספר להם את הסיפור הזה ושואל אותם האם האשה הזו צודקת בטענותיה או לא. בדרך כלל ניטש וויכוח עז כשאני תופס בו את צד האשה ומסביר אותה בצורה משכנעת. כשמספיק ממשתתפי הדיון מחליטים שהאשה אכן צדקה בטענותיה, אז הזמן שלי להרעים בקולי...

"הטעות שלכם היא לא עצם הטענה שמעשה כזה או אחר הוא מוסרי או לא. על זה באמת ניתן לדון וכל אחד וההסתכלות שלו. הטעות היא שהמוסר הוא לא דבר אנושי בכלל! מי שקובע את אמות המידה המוסריות הוא בורא העולם ולא האדם. והסיבה לזה פשוטה, כי אם האדם היה קובע את המוסר, כל אחד היה קובע אותו לפי אמות המידה שלו, ובאמת מי יכול לכפות עלי את אמות המוסר שלו כשאני חושב על מוסר שונה לחלוטין?! אין ברירה אלא לומר שהמוסר הוא דבר על אנושי בעליל. רק בורא העולם, שיצר את כל הבריאה כולה והוא זה שידוע את כל מסתריה יכול להתוות את אמות המידה של המוסר..."

כל הדברים האלו ראיתי אצל רבי נסים: גם בהירות המוח, הארת פנים ושמחת לב בכל שאלה שהעליתי לפניו.

‘עסקה’ עם הגבאי

‘אתן לכם דוגמא של שאלה שהייתה לי ולא עלה על דעתי הכיוון שאותו אמר לי: היה בית כנסת שהיה עמוס במתפללים ולומדים בחול המועד סוכות, ולקראת הושענא רבה הצטברו מאות סידורים וחומשים ועוד ספרי קודש על השולחנות, הגבאי לא ידע מה לעשות, איך יסדר כל כך הרבה ספרים. אחד המתפללים ניגש אליו ואמר לו: תמורת מאתיים שקלים הוא מוכן לסדר את כל הספרים במוצאי שמחת תורה, הגבאי הסכים לזה.

‘במוצאי שמחת תורה ניגש אותו מתפלל לבימה והפליג בשבח כבוד הספרים ומדת החסד והמעלה של מי שמחזיר ספרים למקומם, וביקש מכל אחד להכניס רק חמשה ספרים לארון, תוך דקות אחדות נהיה כל בית הכנסת מסודר. כעת הוא בא לבקש את כספו מהגבאי. אומר לו הגבאי: אני לא התחייבתי על דעת שכל הציבור יחזירו את הספרים. הם באו לפני לשאול אם הגבאי צריך לשלם לאותו מתפלל או לא.

‘אני השבתי שהיה מקום לחייב את הגבאי למרות שהמתפלל לא עבד בפועל, כי בסך הכל הוא עשה ‘חכמה’ וביצל החכמה בצל הכסף על חכמתו מגיע לו תשלום. (הבאתי לכך ראיה מירושלמי, ברכות פ”ז ה”ב)

‘הצעתי את הדברים לפני מרן הגאון רבי נסים זצ”ל, והוא אמר לי: לגבי הגבאי אתה צודק, אבל הציבור חשב שהוא מתכוון לשם שמים, וממילא יש כאן גניבת דעת של הציבור והכסף שהגבאי משלם לו זה כספי ציבור, ועל זה לא מגיע לו.

‘איזה בהירות הדעת!’ על המגיד שיעור לדלג ולא להסביר את אותו מום כדי שלא להעליבו.

אספר לכם עוד שאלה שנשאלתי, ומתוך תשובתו ניתן לראות את יושר ה’מושכל ראשון שלו:

היה מגיד שיעור חשוב שמוסר שיעור קבוע בדף היומי שבא לשאול לפני שהתחילו ללמוד בשיעור פרק שביעי בכורות שבו מפורטים מומי האדם הפוסלים את הכהן מלעבוד עבודה בבית המקדש.

העונה בדיוק לתיאור הגמרא. זה לא מהמומים הרגילים כגון ידו שבורה שזה אינו מבייש, אלא מום כזה שאם אסביר בצורה ברורה כל המשתתפים בשיעור עלולים להסתכל עליו. שאל אותי מה אעשה? האם אשנה קצת מהפירוש ואבליע את המום כך שלא ירגישו, כדי שלא לביישו?”

מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט”א על בהירות המוח, הארת פנים ושמחת לב שראה אצל מרן הגר”נ קרליץ זצוק”ל

מידי יום שני, לאורך עשרות שנים, היתה לרבה של ירמית אלחנן, הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט”א, קביעות עם להבחל”ח מרן פוסק הדור הגר”נ קרליץ זצוק”ל לדון עמו בדברי הלכה.

‘היתה לי קביעות איתו במעונו כל יום שני, שם סיפרתי לו על דיני תורה שהיו לי והיה מתקן אותי שנים ארוכות, פותח הגאון הגדול שליט”א. ‘אבל אני רוצה לומר לכם מי היה רבינו נסים זצוק”ל: אנו אומרים: ‘אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני, האם יש לנו רוח הקודש? הרמב”ם כותב שהדס שנקטם ראשו כשר. משיג עליו הראב”ד וכותב: ‘כבר הופיעה רוח הקודש בבית מדרשנו והעלנו שפסול’. שואל הכפות תמרים: הרי לא בשמים היא, מה זה הנוסח ‘הופיעה רוח הקודש’?

‘בחתם סופר’ מתייחס לנושא ואומר שיש רוח הקודש מעין נבואה, ויש רוח הקודש על מי שעוסק בתורה לשמה אפילו אם לא ישיגו, יש לו כזה סייעתא דשמיא פתאום נהיה אור ומתחיל לזרוח, זה לא נבואה אלא כלשונו: ‘רוח השם על עוסקי תורה לשמה שזוכים לכוון אל האמת ואפילו אם טבע חכמתם אינם כזאת, ישגו כזאת.

‘על דברי החתם סופר יש הוספה ממרן החזון איש זצוק”ל, הדוד של מרן רבי נסים זצ”ל, שמדבר על שלושה דברים: בהירות המוחין והארת פנים עם שמחת הלב זוכה להעמיד דבר על בוריו, והוא השתלשלות ממדרגת רוח הקודש.

הנה סיפור נפלא מקורות יהודי תימן בדורות עברו. הסיפור, המובא בספר 'בסערות תימן', מסופר בלשון אותנטית עסיסית, בצירוף משפטים תימניים מקוריים.

"שני חברים עסקו במסחר שנים רבות, עד שאמרו הבריות שום דבר אין בכוחו להחליש את האהבה והידידות ביניהם. תמיד, עם עלות השחר, היו השניים שמים את הסחורה על חמורים ויצאו יחד לכפרים למכור סחורתם. כך הצליחו במסחרם ולא ידעו עוני. באחד הימים, והם כבר לא בבחרותם, אמר סעדיה לחברו סאלם: "אני מוכרח למהר היום לביתי. נזכרתי שהיום הוא יום "היאהר-ציאט" לאבי-מורי ועלי להיות בבית הכנסת. סיים אתה את מכירת הסחורה ומחר נתראה".

"טוב" - ענה סאלם - "יהי אלוקים עמך". עלה סעדיה על חמורו וכל הדרך זירזו שילך מהר, עד שהתכסה החמור בזיעה. בא סעדיה לעיר, שהה זמן מה בבית הכנסת ויצא החוצה. הוא יוצא והנה ראה מרחוק את חברו סאלם. סעדיה, שרק עכשו הבחין שאיבד את ה"כורדה" שלו, הוא שקיק הכסף, פנה אל סאלם ואמר: "אולי מצאת את הכורדה שלי?". ענה סאלם: "כן, מצאתי. מרוב חפזון נפלה עליך. טוב שאני מצאתי את הכורדה ולא אחר" ונתן לסעדיה את הכורדה שלו. סעדיה התחיל למנות את הכסף. בין כך ובין כך עמדו אנשים רבים מיוצאי בית הכנסת סביב שני החברים. התחיל סעדיה צועק: "אוי לי, אוי לי. היו בכורדה ארבעים ריאל והנה רק עשרים". סאלם צחק ואמר: "אם יש לך רצון להתלוצץ, הרי זה סימן טוב". אך סעדיה המשיך: "באמת התורה, אין כל חשק לצחוק. חסרים לי כאן עשרים ריאל. או שנחפזתי מעשה חפזון סופו רזון".

סאלם לא הבין, אך התאפק וקרא: "מנה ידידי עוד הפעם את הכסף וחשוב, אולי היו לך רק עשרים ריאל? הן הכורדה סתומה בפתחה ואין לחשוב שנפלו ממנה ריאלים". אמר סעדיה: "הנה מניתי שוב והכסף חסר". סאלם כאב לבו וחשב: "אני לא פתחתי את הכורדה ובודאי שלא לקחתי גזל, מה לעשות?". ניכר היה שבלבו הוא מצטער.

לפתע התחיל סאלם מדבר אל עצמו ואמר: "הא, "נפלתי בפח, יצרי השיאני לקבל טובת הנאה בשכר טרחתי. הייתי בטוח שלא תדע בדיוק חשבון כספך והוצאתי מן הכורדה עשרים ריאל". עוד הוא מדבר הוציא הוא עשרים ריאל מכיסו ונתנם לסעדיה ואמר לו: "סלח נא לי וקבל את שלך, הרי לך עשרים ריאל".

סעדיה הכניס את הכסף לכורדה ואמר: "מחול לך, מחול לך" והלך לו. הלך סאלם מהר לביתו למען לא יראו העומדים כי דמעות עומדות בעיניו והענין היה לשיחת האנשים בעיר.

וזה השאלה: לאחד המשתתפים בשיעור יש מום העונה בדיוק לתיאור הגמרא. זה לא מהמומים הרגילים כגון ידו שבורה שזה אינו מבייש, אלא מום כזה שאם אסביר את המשנה בצורה ברורה כל המשתתפים בשיעור עלולים להסתכל עליו, והוא יתבייש מאד. שאל אותי המגיד שיעור: מה אעשה? האם אשנה קצת מהפירוש ואבליע את המום כך שלא ירגישו ולא אסביר את המום, כדי שלא לביישו?

'לי היה נראה לכאורה שגם במקום שקיים חשש לפגיעה ביהודי שנוכח שם, אין לחשוש, כי הוא נפגע שלא כדין, כי יש לו להאמין שגם המום שבו הוא מאתו יתברך ומשפטי ד' אמת ולכן במקום הצורך לא חוששים לבייש כי הוא יודע שלא מכוונים אליו.

'שאלתי את רבי נסים והוא ענה לי, שאם מדובר ביהודי שברור שיפגע מהדברים, על המגיד שיעור לדלג ולא להסביר את אותו מום כדי שלא להעליבו. איזה רגישות בבין אדם לחברו, איזה מחשבה על השני!

'התשובות שלו, זו לא נבואה, זו מתנת אלוקים, זה ר'וח קדשך' שהוא קיבל מתנה משמים'.

'במשך השנים היה לי אבלחט"א קשר איתו בוועד הרופאה של ביה"ח 'מעניני הישועה', אני שתקתי שם ולא השמעתי דברי בפני מרנן אבות בתי הדין. אבל התבוננתי וראיתי איך שהם כיבדו אחד את השני מרן הגר"ש וואזנר ומרן הגאון רבי נסים'.

'אי אפשר לשכוח איך שקיבל במאור פנים כל מי שבא במחיצתו, איך שרץ בעצמו לפתוח את הדלת כששמע דפיקות על הדלת'.

"דבר אחד אני מבקש ממך, נזזב את ביתי ואל תוסף ראות את פני. עשה בכספי מה שתרצה". יצא סעדיה, ובעודו על סף הבית אמר: "אתה נוקם ונוטר, אנריח אותך לקבל את שלך בדין תורה..."

האם מותר למסור אבידה למחלקת האבידות של המשטרה? מה אעשה בחפץ המונח בארון חשמל? והאם מספיק לפרסם מודעה במקומון השכונתי?

שח הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א:

"הכסף אינו שלי" - ענה סאלם - אני הפקרתי אותו ברגע שמסרתי לך אותו. וסעדיה התחנן: "אי אפשר שאשאיר את הכסף אצלי. הוא שורף את בשרי ואת נשמתי". אמר לו סאלם: "וכי דאגת אתה לשרפת נשמת? על זה היית צריך לחשוב קודם בטרם לקחת את כספי. רוצה אתה להחזיר לי את כספי בחשאי מה שקבלת ממני בראש חוצות ובקולי-קולות וזה שנקרא בפוך כפרת עוון? בזה אתה אומר לטהר את נשמתך? ומה על חרפתי ובושתי? וכי שוות בעיניך ולא כלום?".

ראה כך סעדיה וקרא בקול: "אני מוכן להכריז על פשעי בפני קהל ועדה!" ענה סאלם בתוקף: "מי יאמין לך?! כל השומע יאמר כי בחמתך עלי, אתה רוצה לטשטש את הגנבה שלי ולטהר אותי בפני הבריות".

"אם כך, מה אתה דורש ממני?" - צעק סעדיה. השיב לו סאלם: "דבר אחד אני מבקש ממך, עזוב את ביתי ואל תוסף ראות את פני. עשה בכספי מה שתרצה". יצא סעדיה והוא עוד על סף הבית ואמר: "אתה נוקם ונוטר, אכריח אותך לקבל את שלך, בדין תורה אכריח אותך, שלום לך".

בבוקר למחרת בא שליח בית- הדין לביתו של סאלם ואמר לו שהאב"ד מבקש שיבוא לדין תורה. בקול רועד מדמעות שחנקו את גרונו סיפר סעדיה את המעשה בכסף שחשב שנאבד, וכשנתגלתה לו טעותו רצה להחזירו לסאלם ולבקש מחילה, אך זה מאן לקבל כספו ושלח אותו מעל פניו, ואמר: "מוכן אני להודות בפשע ולקבל עלי כל קנס וכל כופר שיושת עלי". כך קרא סעדיה בלב שבור.

סאלם הנבון, שנודע כתלמיד חכם, ענה: "לא אקבל את כספי, התגלגלה לידי מצות השבת אבדה ואיך לא אקיימנה? באותה שעה היה בעל דיני בטוח שהסכום חסר לו ואני לקחתי כסף לא לי". והוסיף: "וכי חשב אז סעדיה שכל המלבין חברו ברבים כאילו שופך דמו?!" הדיינים ניסו בכה ובכה, הביאו פסוקים מן התורה ומן ההלכה לפייס בין שני הניצים, אך סאלם בשלו: "רבותי! לא היתה לי ברירה באותה שעה שנתתי כספי, הכרתי בפניהם של העומדים סביבנו באותו יום שיש מהם חושדים בי, לכן נתתי לו את כספי. חשבתי שגם לו תבעתי דין תורה על עלילה זו הייתי נחשב כגנב בעיני אנשי עירי ימים רבים".

הדיינים השתוממו ולא ידעו מה יהיה דינם. ולאחר התייעצות קרא אחד הרבנים הדיינים: "שמעו נא יהודים כשרים! רואים אנו שאתם שניכם אנשי אמת, שונאי בצע ולוואי וירבו כמותכם בישראל. אולם ריב ומחלוקת סופם מדנים ושנאה, אפשר לעשות בכסף, שהוא מקור המריבה, מעשה טוב. האם לא טוב לכם לשתף עצמכם במעשה צדקה בכסף זה? אתה - סאלם מוותר על כספך

נכנס לביתו ואשתו קבלתו במאור פנים ובברכה: "אירחיב לביתך!". והוא כמעט לא יכול היה לדבר. רק בחדר סיפר לאשתו את כל המעשה ואמר: "האם אקח כסף לא שלי? אפילו מגוי לא אקח. קל וחומר מידיד". ענתה אשתו: "למה עשית זאת, לתת לו מכספך"? השיב סאלם: "וכי מה הייתי צריך לעשות?". "לירוק בפניו! ענתה האשה והוסיפה: "אחרי כה הרבה שנים רבות ביחד, הוא חושד בך?".

האשה החזיקה בדעתה ואמרה לבעלה: "האם בשביל מצות השבת אבדה, היית צריך להוסיף לו משלך?" סאלם המשיך לדבר ולנחם את אשתו וזו כאשה נאמנה וטובה, מיהרה להביא לו מן התבשיל שהכינה וקפה "קישר". ישבו שניהם לאכול ולבם כבד עליהם מן הדבר שקרה. ראה כך אמר סאלם לאשתו "יא מארה. המשל אומר, מצוות לא נקנות בקלות כמו שמפצחים אגוזים. אמיתית צריכה לעלות בכסף ולפעמים גם בקרבנות. אני יודע שלא פתחתי את הכיס הכסף שלו ולא נגעתי בכספו והקב"ה זימן לי מצוות השבת אבדה". כך דיבר בפיו, אך לבבו היה מר עליו מאד על כך שחברו חשד בו והחליט לא לדבר איתו לעולם.

באותו הלילה נפתחה דלת ביתו של סאלם וסעדיה נכנס לחדר הגדול והוא כאדם שרץ בדרך ארוכה. "הייא עליכם שלום", אמר לסאלם, "באתי לומר לך שלא התנהגת עמי כאח".

"מה קרה" - שאל סאלם - "נזכרת שחסר לך עוד כסף?" ...

ענה סעדיה בבושת פנים: "עוד כסף... עוד כסף... למה אתה מענה אותי? למה נתת לי כסף שלא לקחת ממני, שלא מגיע לי?".

השיב סאלם: "לא מגיע לך? הלא דרשת מידי?". ענה סעדיה: "לא דרשתי, אמרתי שחסר לי. אמת היה חסר". אמר סאלם: "אם היה חסר, מי לקח אותו?".

השיב סעדיה בצער: "מי לקח אותו? אני לקחתי. אני הטיפש ועם הארץ. בצהרים שלמתי ליחיא עשרים ריאל ושכחתי ולא רשמתי אצלי. כשבאתי הביתה נזכרתי בדבר. עכשיו מיהרתי אליך להחזיר את הכסף ולבקש סליחה ומחילה".

"לא, לא אקח את הכסף, סעדיה, ואם רעב אתה שב ואכול אתנו".

"חוס ורחם עלי, אל תלעג לי, באתי הנה לא כחוטא ופושע להחזיר לך הכסף ולבקש מחילה".

וסעדיה מוכן להוסיף על עשרים הריאל עוד עשרים. עשו מצוה גדולה בכסף רב זה והכניסו חתן וכלה עניים לחופה". כל קהל השומעים הללו את מורי הקהל, הסכימו שניהם לפסק הדין, וכולם ששו ושמחו על סופו הטוב של המעשה..."

על המדרכה מונח צעיף בצבע כחול-ירוק. אין כמעט ספק שפריטי הלבוש החורפיים הללו נפלו כעת מהילקוט של אחד ממאות ילדי וילדות החמד הלומדים במוסדות הסמוכים. האם להרים את הכפפה, תרתי משמע, ולנסות לאתר את בעליה באחד הגנים או הכיתות, או להשאירה במקומה, כדי שהילד/ה יבואו ויחפשו אותה בעצמם?

מצאנו משחק הנמכר בשקל ב"הכל בשקל" ומצבו המשומש אינו מזהיר במיוחד. האם מוטל עלינו לתלות מודעות ולנסות לאתר את הבעלים, כשהמשחק שווה סכום מזערי?

בשונה מכל ההלכות המופיעות בטור ובשולחן ערוך, טרחו הטור והשולחן ערוך לכתוב בתחילת הלכות השבת אבידה שיהודי שהרים מציאה כדי לקחתה לעצמו, עובר בשני איסורי תורה

של "לא תוכל להתעלם" ו"לא תגזול", ומבטל מצוות עשה של "השב תשיבם". רבים סבורים בטעות שמצוות השבת אבידה היא מעשה חסד ותו לא, סוג של מידה טובה ונחמדה. אך לא, זוהי מצווה מפורשת מהתורה, המסתעפים ממנה, כפי שכתבו מוני המצוות, עוד מספר מצוות, כמו "ואהבת לרעך כמוך", "לא תעמוד על דם רעך" ו"לא תונו איש את עמיתו". הרה"ג רבי יחזקאל פיינהנדר שליט"א כותב בהקדמת ספרו "השבת אבידה כהלכתה", שלרוב האנשים אין ידיעה ברורה בהלכות השבת אבידה והם סומכים על ידיעותיהם מלימוד פרק "אלו מציאות" בחידר. ישנם שלוקחים את האבידה לביתם ומכריזים עליה כעבור זמן ממושך, בזמן שבעל האבידה כבר שכח והתייאש מאבידתו. ישנם שמרימים מציאה ומניחים אותה על גדר סמוכה או בסמוך למודעת ה"השבת אבידה" שכתבו או שמוסרים את האבידה ללא סימנים ברורים וטובים. בכלל מצוות השבת אבידה ישנה הלכה שעלינו להודיע לאדם כשאנו רואים שיש לו נזק. פנסי מכונתו נשארו דלוקים, המפתח נשאר מחוץ לדלת, התפוצץ לו צינור בגינה וכדומה. האם אנו ערים מספיק לכך?

כאשר אנו רואים אבידה שאין בה סימנים, לפי רוב הפוסקים פטורים מלהגביה אותה, וכך הכריעו להלכה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל. הגר"מ גרוס שליט"א מביא בספרו "משפט האבידה" בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שחייבים להשיב אבידה גם כשהבעלים לא מחפשים אחריה, כיון שאי חיפושם אינו מוכיח על ייאושם מהאבידה, שהרי אולי סבורים הם שימצאו את האבידה באחד מחדרי הבית וכדומה. השולחן ערוך פוסק שאין צורך להשיב אבידה שאינה שווה פרוטה, אך מה יקרה אם מצאנו תמונה שאינה שווה בשוק ולו פרוטה אחת, אך למי שאיבד אותה היא בהחלט שווה ונחוצה? נחלקו בכך

רבתינו. לדעת הנתיבות המשפט עלינו להשיב רק אבידה שיש לה ערך בשוק של פרוטה, אך לדעת החזון איש, הגר"מ פיינשטיין והגרי"ש אלישיב, צריכים להשיב תמונה או כל דבר אחר שבעליה מחשיב אותה ומוכן לשלם עליה לפחות פרוטה.

פתחנו ארון חשמל באחד הבניינים וגילינו שם ספר או דבר יקר אחר. מצאנו משהו בתוך צמחייה עבותה או בכל מקום מחבוא. פסק השולחן ערוך שאם מסתבר לנו, ואפילו כשאנחנו מסופקים ולא בטוחים, שהחפץ הוחבא שם בכוונה, אל לנו לגעת בו.

אך אם הרמנו את החפץ ולקחנוהו לביתנו, אסור לנו להחזירו למקומו, אלא צריך להכריז עליו, אם יש בו סימן, ואם אין בו סימן, עלינו להשאירו אצלנו עד שיבוא אליהו הנביא. ואמנם כתבו הפוסקים שאם הרמנו את האבידה בידינו, אך עדיין לא עזבנו את המקום, אנו יכולים לשוב ולהחזירה למקום המחבוא שם היתה.

נפסק להלכה (שו"ע יור"ד רסבג) שמוצא אבידה חייב להכריז ולפרסם על כך שמצא את האבידה והבעלים יכול לקבלה אצלו. הפוסקים הביאו מספר דוגמאות של פרסום מציאת האבידה. לתלות מודעות בבתי הכנסיות באזור בו נמצאה האבידה, לתלות מודעה במקום בו מצא את האבידה. החתם סופר מציע לפרסם מודעה בעיתונות המקומית על מציאת האבידה, ואמנם אם מערכת העיתון גובה תשלום על פרסום המציאה, פסק השולחן ערוך (רסהא) שאין חובה על המוצא להוציא כסף עבור הכרזת האבידה. לכן, כך כתב מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, אין צורך לפרסם מודעה בעיתונות בתשלום, ואולם כשנראה שבעל האבידה יהיה מוכן

והאמת שהשוואה הזאת עדיין קצת לא ברורה. אפשר היה להגיד שהמשפט יהיה כמו עגלה שמוכנה לנסיעה, או כמו בגד שמוכן ללבישה, או כל דבר אחר בעולם. למה נקט רש"י דווקא בדוגמא של שולחן ערוך לסעודה?

כדי להסביר את זה, אני רוצה להרחיב קודם בכמה דוגמאות חיות, ולאחר מכן נחזור לעניין.

במהלך החיים, אנחנו נתקלים באין ספור אירועים וסיטואציות. חלקם נראים לנו ברורים מאליהם, אחרים מעלים סימני שאלה, ויש כאלה שמשאירים אותנו פעורי פה. אבל אם נתבונן בדברים ונחפש את השורש שלהם, נגלה שבסופו של דבר, לא האירוע עצמו הוא שקובע, אלא איך אנחנו בוחרים להסתכל עליו. שתי עיניים יש לאדם - ובידו הבחירה איזו מהן תוביל אותו: עין טובה או עין רעה.

אני אתן דוגמה ממצעשה שהיה, ביודעי ומכירי, אבא לילד כבן חמש, שבא לשוחח עם המלמד של בנו כדי לשמוע שהכל בסדר, ובתגובה ביקש ממנו המלמד לשבת כי הוא רוצה להגיד לו משהו חשוב...

האב התיישב מול המלמד, שאמר לו בטון כבד ורשמי, "אני חייב לדבר איתך על הבן שלך".

האב התיישר מעט בכסאו. הוא לא רגיל לשיחות כאלו. הילד בסך הכול בן חמש, ילד חכם, שמח, אוהב ללמוד. נכון, קצת מפוזר לפעמים, אבל לא משהו מיוחד.

"אני לא רוצה שתילחץ", המשיך המלמד, "אבל אני חושב שצריך לבדוק משהו. יש לי חשש שהוא לא בדיוק... איתנו".

האב הרגיש שהלב שלו צונח. "מה זאת אומרת?", הוא שאל.

"אני מתכוון לומר שהוא מתנהל בצורה שונה מהילדים האחרים. נראה שהוא מתקשה בהבנת דברים פשוטים, שהמחשבה שלו לא תמיד מתואמת עם הסביבה".

האב בלע רוק. "אתה יכול לתת לי דוגמה?"

"בטח", השיב המלמד. "למשל, אני שואל שאלה בכיתה - כל הילדים מיד מגיבים, יודעים, עונים במהירות. הוא... מהסס. עונה תשובות שלא קשורות. לפעמים הוא שקוע בעולם משלו. אבל אני אתן לך דוגמה אחת חד משמעית, כזו שלא משאירה מקום לספק".

האב כמעט לא נשם.

"אתמול, במהלך השיעור, דיברתי עם הילדים על שבת קודש, ועל עונג שבת וכבוד שבת, וכמובן גם עסקנו

לשלם את הוצאות פרסום האבידה, פסק שולחן ערוך הרב שעל המוצא לפרסם על דבר האבידה בתשלום.

מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה שאפשר למסור אבידה למחלקת האבידות של המשטרה, בתנאי שברור שהמשטרה שומרת על האבידה במקום שמור וטוב והם מחזירים את האבידה רק לאחר נתינת סימנים כהלכה. אך אם התברר שהמשטרה מחזירה את האבידה לכל דורש, גם מבלי שמסר סימנים ראויים, אסור למסור להם את האבידה, אך כמובן אפשר למסור את פרטי האבידה למשטרה והשוטרים יפנו את אלו שביררו עליה למוצא האבידה.

הלכות השבת אבידה רבים הם. הבה ונלמד אותם, כפי שמתנהגים יהודים שרוצים ללמוד ולקיים!

אבל לפעמים הדיין 'מריח' שמשהו פה לא ישר ולא כשר. הוא מרגיש בקריצות עין בין העדים, סוג של שיתוף פעולה. אין לו שום סיבה לפסול את העדות, הם אנשים שמוחזקים ככשרים, אבל התחושה היא שזה דין מרומה! בכזה מקרה צריך הדיין להוסיף לחקור ולהעמיק בשאלות, כמו שהגמרא בסנהדרין אומרת, עד שיצליח למצוא סדק בעדות שלהם ולעשות דין אמת לאמתו! שהוא לא רק אמת, אלא אמת לאמתו. זאת האמת האמתית!

שח המגיד מישרים פה מפיק מרגליות הרה"ג רבי **עמרם בינעט** שליט"א:

על הפסוק של "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ומיד מגיע רש"י ומסביר מה זה הלשון של "שים לפניהם" ממתי שמים משפט? אפשר ללמד, להציע, לערוך לקיים, לא 'לשים משפט'. אלא אומר רש"י שהקב"ה ציווה את משה רבינו ללמד אותם את המשפטים בצורה כל כך ברורה שיהיה כמו שולחן ערוך ומוכן לסעודה.

”וכך, מדי ליל שבת אני מקדש על היין בשמחה רבה, נוטלים ידיים מתחילים לאכול את הסעודה, ואז מגיע בקבוק היין הנוסף, אני פותח אותו, מוזג לכוס קריסטל מעוגלת, נותן ליין 'לנשום' ולאחר מכן מריח אותו, מברך 'הטוב והמיטיב' בהתלהבות גדולה ולוגם ממנו בהנאה לכבוד שבת קודש.

”שאלת את הבן שלי מה אבא מברך כשהוא מחזיק ביד גביע עם יין, נכון? אז הוא ענה לך תשובה נכונה. אני מברך הטוב והמיטיב! ייתכן שכשאתה דיברת על הקידוש, הוא קצת ריחף ולא היה מחובר באותו רגע, ולכן השיב רק לחלק שבו הוא נשאל מה אבא מברך כשכוס היין בידו.

המלמד מצמץ בהפתעה. כמה קל היה לחשוב שהילד הזה "לא איתנו", שהוא מבולבל, שהוא סובל מקושי - אבל כמה נפלא לגלות שבמקום חוסר הבנה, יש כאן פשוט הסתכלות אחרת.

רק שיכורים שותים יין כל יום

כעין זה שמעתי מעשה מידידי שעבד במשך שנים כמלמד בחיידר, בכתה ד', ופעם הוא דיבר עם הילדים על כך שבתקופת חז"ל המשקה העיקרי בסעודות היה יין, לא היה קולה או סודה, שתו יין, או שיכר או מים. "היום כבר לא תמצאו אנשים ששותים יין כל יום בארוחת צהרים", אמר המלמד לילדים, "רק שיכורים שותים יין כל יום. אנשים נורמלים שותים יין בעיקר בשבת, או כשהם נמצאים בחתונה או בשמחה, אבל בזמן המשנה היו אנשים ששתו יין כל יום!".

אחד הילדים מרים אצבע ומבקש את רשות הדיבור. המלמד מאשר לו לומר את אשר על לבו, והוא מספר בקול בוטח ובלי לגמגם: "הרבה, אבא שלי שותה יין כל יום בארוחת צהרים. כל יום חצי בקבוק!".

המלמד קיבל את הדברים בתדהמה. מסתבר שהילד הזה הוא בנו של רב חשוב המוכר בכל האזור כפוסק הלכה מפורסם, כל מי שיש לו שאלה מתקשר אליו ומקבל תשובה מיידית. אם נכונים הדברים, מדובר ברב שמורה הוראה כשהוא שתוי יין, זה לא הגיוני. איך זה ייתכן?

המסקנה הברורה והמתבקשת היא שהילד הזה פשוט מדמיין, או שהוא ממציא דברים בכוונה כדי לקבל תשומת לב...

בנושא של קידוש. שאלתי אותם: מה אבא שלכם אומר בקידוש בשעה שהוא מחזיק גביע מלא יין בידו?".

האב הנהן, מחכה לשמוע מה השיב בנו.

"כצפוי, כולם ענו כמעט אותו הדבר. 'יום השישי', אומר ילד אחד, השני מחרה מחזיק אחריו "זכר למעשה בראשית", השלישי מצטט את "בורא פרי הגפן", ואחד נוסף את "מקדש השבת". כל אחד תיאר איך אבא שלו עומד ליד השולחן עם גביע מלא יין ואומר את נוסח הקידוש.

ואז שאלתי את הבן שלך. והוא ענה לי בלי היסוס: 'אבא שלי אומר - הטוב והמיטיב'."

המלמד עצר לרגע, מביט באב שמולו.

האב קפא בכיסאו. הוא ניסה לעכל את מה ששמע. זה לא סתם בלבול קטן. ילד בן חמש שלא יודע מה אבא שלו אומר בקידוש? זה אומר שהוא בכלל לא מחובר לסביבה, אולי הוא לא קולט דברים בסיסיים? אולי...

המחשבות התרוצצו בראשו. אולי באמת יש כאן בעיה? אולי הוא התעלם ממה שהיה שם כל הזמן, מול העיניים שלו? אולי המלמד רואה משהו שהוא עצמו לא ראה?

אבל אז, לפתע, התשובה האמיתית הכתה בו. הוא פרץ בצחוק, כשהמלמד מביט בו בתדהמה.

"אני אגיד לך למה הוא ענה ככה", אמר האב, תוך שהוא מוחה דמעה קטנה מצידו העין. "הבן שלי מבין בדיוק מה קורה בבית שלנו. הוא רק רואה את המציאות מזווית שונה".

המלמד הרים גבה.

"תראה", הסביר האב, "אני מומחה ביינות, זאת הפרנסה שלי. רוב האנשים לא ממש מבדילים בין יין כזה ליין אחר, זה לא אומר להם שום דבר אם היין הזה הוא מבציר של שנה פלונית או של שנה אלמונית, ואין מבחינתם הבדל בטעם בין יין שנעשה בשיטה כזאת או אחרת. אבל אני כן יודע להבדיל, ומרגיש טעם שונה בכל סדרה של יינות.

"החלטתי שאני לוקח את המומחיות הזאת, ועושה איתה מעשה של מצווה. לכל שבת אני קונה שני בקבוקי יין, אחד לקידוש, והשני כדי לברך עליו 'הטוב והמיטיב'."

יומיים אחר כך היתה אספת הורים, והמלמד סיפר לרב שהגיע לכיתתו, שהילד שלו צריך קצת יותר תשומת לב והשגחה, לבדוק אם לא מתפתחת פה איזו הפרעה חלילה וחס. ילד שמדמיין כאלו דברים, זה לא נעים...

הרב קימט את מצחו, חשב כמה רגעים ולבסוף צחק ואישר את דבריו של הילד: "הוא צודק, הבן שלי", אמר הרב, "בכל פעם שאני אוכל אתו ארוחת צהרים אני שותה יין."

"אבל אתה יודע מה הסיפור?", הוסיף הרב, "הסיפור הוא שהבן שלי אף פעם לא ראה אותי אוכל ארוחת צהריים, מעט בימי חול המועד או שבתות וחגים כמובן. ובחול המועד, אני אכן שותה יין, כדי לקיים מצוות 'ושמחת בחגך'. גם האנשים ששואלים אותי שאלות בהלכה בקביעות, יודעים שבחול המועד אחר הצהרים אני לא עונה על שאלות, ואני נוהג להציע להם לחכות עד הערב, או להפנות את השאלה לרב אחר."

המלמד הסמיק מעט. הוא הרגיש איך רגע אחד של פרשנות שגויה, כמעט גרם לו לטעות קשה בהבנת הילד.

שמעתי מעשה נפלא מהרה"צ רבי ישראל טווערסקי, חתנו של האדמו"ר מויזשניץ בית שמש שליט"א.

הוא נסע פעם בארצות הברית, עם נהג מקומי, ובדרך הם היו צריכים לעבור בכביש אגרה. בניגוד לישראל, כבישי האגרה בארה"ב עובדים בצורה שונה: במקום שיצלמו את הרכב וישלחו חשבונית בסוף החודש, כל רכב עובר דרך עמדת תשלום ומשלם במקום.

הם מתקרבים לעמדת האגרה, ואז הם רואים פקק ארוך. משהו מוזר קורה שם. כל רכב שמתקרב לעמדת התשלום, לא עובר מיד. יש דו-שיח עם הפקיד, הוא שואל שאלות ואנשים עונים לו ורק לאחר מכן ממשיכים.

אחרי עשר דקות של זחילה איטית, הם סוף סוף מגיעים לעמדת התשלום, הנהג מוציא את הכרטיס אשראי, אבל הפקיד לא ממחר לגבות את התשלום.

"האדם שלפניך שילם עבורך", אומר הפקיד לנהג. "עכשיו יש לך שתי אפשרויות - או לשלם עבור זה שאחריך, כמו שעשו כל אלו שעברו פה בחצי השעה האחרונה, או שאחזיר לך את הכסף ואתה תעבור בחינם, ומי שיבוא אחריך יצטרך לשלם."

הנהג התבלבל לרגע ואז ענה "אני לא רוצה לשלם, אני רוצה לעבור בחינם, וזה שבא אחרי ישלם."

אחרי שעברו הוא הסביר את עצמו: "מה היה כאן? מישהו חמד לו לצון והחליט לייצר פקק תנועה. במקום

שכל אחד ישלם על עצמו והתנועה תזרום בצורה חלקה, הוא יצר פה בעיה - הפקיד צריך לשאול כל אחד ולנהל שיחה קצרה עם כל נהג, מה שמייצר עומס תנועה כבד. אני עברתי בחינם, ומעכשיו כל אחד פשוט ישלם וימשיך הלאה. בעוד כמה דקות הפקק ייעלם והתנועה תתנהל כסדרה. אני תיקנתי את העוול לטובת כל הנהגים שיבואו אחרי!"

מספר הרב טווערסקי שהוא קיבל את ההסבר של הנהג, אכן, בכזה מקרה עדיף שכל אחד ישלם על עצמו במקום שכולם יתעכבו בפקק זמן רב כל כך.

אבל דבר אחד הוא לא מבין, למה החליט הנהג שמי שעשה את זה חמד לצון ורצה להתל בנהגים שיבואו אחרי? אולי הוא פשוט איש טוב שרצה לפתוח את היום במעשה של חסד?

בסוף, כל אחד רואה את מה שהוא רוצה לראות. יש כאלה שביטו על העולם דרך משקפיים אפורים ויחפשו את המגרעות שבו, ויש כאלה שיבחרו להסתכל בעין טובה ולראות את החסד שמתרחש סביבם. הבחירה - היא שלנו.

חז"ל הקדושים אומרים שכל דיין שדן דין אמת לאמתו נעשה שותף לקב"ה במעשה שמים וארץ. המימרא הזאת מופיע בכמה מקומות בגמרא, ותוס' כבר נעמדו על כפל הלשון הזה, מה הפשט "דין אמת לאמתו", וכי יש אמת שהיא לא לאמתו?

אלא התשובה היא שלפעמים 'דיני הראיות' מאוד ברורים. מגיע יהודי וטוען שפלוגי חייב לו אלף דולרים. פלוגי מכחיש את הטענה בכל תוקף, והתובע מביא שני עדים שמעידים שבפניהם הלווה פלוגי לפלוגי אלף דולרים, ומאחר והלה טוען שלא פרע מעולם, הוא מחויב לשלם. זה דין אמת!

אבל לפעמים הדיין 'מריח' שמשהו פה לא ישר ולא כשר. הוא מרגיש בקריצות עין בין העדים, סוג של שיתוף פעולה. אין לו שום סיבה לפסול את העדות, הם אנשים שמוחזקים ככשרים, אבל התחושה היא שזה דין מרומה! בכזה מקרה צריך הדיין להוסיף לחקור ולהעמיק בשאלות, כמו שהגמרא בסנהדרין אומרת, עד שיצליח למצוא סדק בעדות שלהם ולעשות דין אמת לאמתו! שהוא לא רק אמת, אלא אמת לאמתו. זאת האמת האמיתית!

וזה מסביר למה ההשוואה של המשפטים היא לשולחן ערוך לסעודה. כי בסעודה לכל מאכל יש כמה וכמה טעמים. לא כל מי שאוהב לאכול חצילים למשל, אוהב את כל סוגי החצילים. אחד אוהב אפוי והשני מטוגן, אחד אוהב אותם בתחמיץ והשלישי כשהם קלויים על

האש וכן על זה הדרך.

כך גם כשעושים דין, על הדיין מוטל התפקיד לבדוק, לגשש לטעום, להריח, להתרשם גם מתנועות הגוף, מכל מה שקורה מסביב, ולא רק להיצמד לדין היבש, ששני עדים העידו וממילא הוא חייב.

אבל יש כאן עוד נקודה. הנה ציטוט רחב יותר של דברי רש"י: **לֹא תַעֲלֶה עַל דְּעִתָּךָ לֹמַר, אֲשַׁנֶּה לָּהֶם הַפֶּרֶק וְהַהֲלָכָה ב' או ג' פְּעָמִים, עַד שִׁתְּהָא סְדוּרָה בְּפִיָּהֶם כְּמִשְׁנֵתָה, וְאִינִי מְטָרִיחַ עֲצָמִי לְהַבִּינֵם טַעְמֵי הַדְּבָר וּפְרוּשׁוֹ, לְכַף נְאֻמַּר אֲשֶׁר תִּשְׁמַע לְפָנֶיהֶם - כְּשִׁלְחֹן הָעָרוֹף וּמוֹכֵן לְאָכַל לְפָנֵי הָאָדָם.**

כלומר, החובה הזאת היא לא רק על הדיינים עצמם, אלא גם על כל מי שמלמד דינים ומשפטים לאחרים, כלומר כל מלמד בחיידר, כל מורה בבית ספר. לא סתם ללמד וללכת הלאה, לא סתם ליאבחן, ילד לפי הסתכלות שטחית, אלא להעמיק, לפרט, לבדוק. אם הילד לא הבין את ההסבר, תנסה להסביר מכיוון שונה, לך איתו מזווית אחרת, וגם אתה, המלמד, אם אתה רואה שאתה לא מבין את הילד, ההתנהגות שלו נראית אצלך לא הגיונית ולא ריאלית, תתחבר אליו, תנסה ללמוד אותו מעוד זווית, מעוד כיוון, עד שתצליח 'לפצח' את האגוז, ולהגיע לתובנות שיקדמו אותך ובעיקר את הילד.

זה קל לומר וקשה לקיים, אבל זוהי השליחות המרכזית שלנו כהורים ומחנכים. חשוב שנזכור את זה.

**מיד כשהחל לדבר, פרץ בבכי ואמר:
"ר' אהרן, שמונה שנים יש מריבה
ביני לבין שְׁכֵנִי, שמונה שנים אנחנו
לא מדברים אחד עם השני. המריבה
פרצה על רקע של בעיית בנייה. הוא
רימה אותי ב-20 אלף דולר. הלכנו
כמה פעמים לדין תורה, אבל בשורה
התחתונה לא ראיתי ממנו את הכסף"**

שח הגה"צ רבי אהרן טויסיג שליט"א:

אהרן הכהן הוא היחיד שיום היארצייט שלו נכתב במפורש בתורה (במדבר לג, לח): **"וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל הַר הָהָר עַל פִּי ה' וַיִּמָּט שָׁם... בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד**

לְחֹדֶשׁ". ומובא בספרים הקדושים כי יש רמז בכך שאהרן הכהן, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, נפטר דווקא ביום הראשון של חודש אב.

מיד עם כניסתו של החודש בו נחרב בית המקדש בעוון המחלוקת ושנאת חנם - יִזְכָּר כל יהודי באהרן הכהן, שהיה אוהב שלום, אוהב את הבריות, נושא כפיו כל יום, ומברך אותם באהבה.

כשהכהנים נושאים את כפיהם הם מברכים: **"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן וַיְצַונו לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה".** מאי משמע "לברך באהבה"?

זכיתי לשמוע מיהודי שנפטר לפני זמן קצר, שהיה מתלמידיו של הכהן הגדול מאֲחִיו, מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל, שסיפר שה"חפץ חיים" היה משתהה על הבימה, במשך כמה דקות, אחרי שהכהנים סיימו "שלום" וכבר ירדו מן המדרגות.

בחול הכהנים לא היו נושאים כפיים בכל יום, אלא רק בתגים. בחג השבועות, החג האחרון בחייו של ה"חפץ חיים", שנפטר בחודש אלול, שאל אותו אחד מהתלמידים, מה הוא אומר בזמן הזה, בזמן שכל הכהנים סיימו כבר את ברכתם?

נענה ה"חפץ חיים" ואמר: **"הקב"ה נתן לנו, הכהנים, הזדמנות לברך את עם ישראל. והנה, להוסיף על הברכות - אי אפשר, ומכל מקום הלב שלי משתוקק להוסיף ולברך, עוד ועוד, ופשוט קשה לי מאד להיפרד, לרדת מהבימה ולסיים את הברכה."**

"לברך באהבה" זה לתת לשני את הלב בשעה שמברכים אותו. מי שיש לו לב חם, לא מסתפק בברכת "מזל טוב", כששומע על שמחתו של חברו. לבו עולה על גדותיו והוא מברך באהבה, שופע עוד ועוד.

פיו ולבו של אהרן היו שווים

חז"ל (אבות דרבי נתן פרק יב) מספרים על דרכו של אהרן לעשות שלום בין שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה:

"הלך וישב לו אצל אחד מהם, ואמר לו: 'בני! ראה חברך מהו אומר. מטרף את לבו וקורע את בגדיו, אומר: אוי לי, היאך אשא את עיני ואראה את חברי. בושתי הימנו,

סיפור כדי להשיג את השלום. הוא סיפר את האמת לאמיתה!

בספרים הקדושים מבארים את דברי רש"י (במדבר ח, ג): "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה", שלכאורה הדברים תמוהים, וכי יש צורך לומר שאהרן לא שינה ממה שה' ציווה אותו? אלא, שבחו של אהרן היה, שאף פעם לא היה מְשַׁנֶּה מדברו. כל דבריו היו תמיד הוגנים ואמתיים.

גם בנידון דידן, אין הפשט שלצורך השגת השלום אהרן שינה מן האמת. כל מה שדיבר - היה אך ורק האמת הצרופה.

מעשה בשני שכנים

אני מוסר מודעה כאן, ממקום עומדי ליד ארון הקודש, כי את הסיפור שאני הולך לספר לפניכם, איני מספר, חלילה, כדי להתגאות, אלא רק מתוך כוונה שאם הוא יגרום למישהו לעשות איזשהו שינוי - והיה זה שכרי:

כבר שנים רבות שאני נוהג למסור דרשה, בליל תשעה באב, בבית המדרש הגדול בויז'ניץ. לפני שנתיים, במוצאי תשעה באב, הלכתי עם בני, שעה אחרי צאת הצום, לומר "קידוש לבנה". בסיום ניגש אלי בן אדם וביקש להתלוות אלי, היות וברצונו לספר לי משהו. הוא הוסיף מיד ואמר, כי לא אכפת לו, שְׁכַנִּי

יאזין גם הוא לסיפור.

מיד כשהחל לדבר, פרץ בבכי ואמר: "ר' אהרן, שמונה שנים יש מריבה ביני לבין שְׁכַנִּי, המתגורר באותו בניין שָׁפּוֹ אני מתגורר. שמונה שנים אנחנו לא מדברים אחד עם השני. המריבה פרצה על רקע של בעיית בנייה. הוא רימה אותי בעשרים אלף דולר. הלכנו כמה פעמים לדין תורה, אבל בשורה התחתונה לא ראיתי ממנו את הכסף".

"ר' אהרן, אתה הרי יודע, מריבה בין קרובי משפחה או בין שכנים, היא קשה במיוחד...

שאני הוא שסרחתי עליו' ויושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו. והולך אהרן, ויושב לו אצל האחר, ואומר לו: 'בני! ראה חברך מהו אומר. מטרף את לבו וקורע את בגדיו, ואומר: אוי לי, היאך אשא את עיני ואראה את חברי? בושתי הימנו, שאני הוא שסרחתי עליו! ויושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו. וכשנפגשו זה בזה - גפפו ונשקו זה לזה".

ולכאורה יש להבין: הן כאשר אהרן היה אצל הראשון, הוא עדיין לא דיבר עם השני. כיצד, אפוא, הוא מספר לו שהשני מטרף את לבו, קורע את בגדיו ומתנחם על מעשיו? איך הוא מספר לכל אחד מהם שחברו מודה באשמה ומתחרט, בשעה שבאמת לא כך היה?

ביאור הדבר: אהרן היה לבם של ישראל. הוא אהב, באמת ובתמים, כל אחד ואחד מישראל, בלב שלם. פיו ולבו היו שווים: הוא לא הביע אהבה, שמחה, כלפי חוץ, מבלי שלבו אהב באמת את הזולת.

ישנם הרבה אנשים שכלפי חוץ מראים פנים מחייכות, ולבם בל עצמם. אין כוונתי, חלילה, לזלזל בזה. גם זו, בהחלט, מעלה: להראות פנים שוחקות לזולת.

אבל אהרן הכהן היה במדרגה הרבה יותר גבוהה. הוא היה במדרגת "וְרֵאָאָה וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ" (שמות ד, יד). הקב"ה העיד עליו, שלא רק כלפי חוץ הוא מְגַלֶּה שמחה על מְנוּיָו של אחיו הצעיר לנשיא ישראל, אלא השמחה היא פנימית, אמיתית, מעומק הלב.

כאשר אהרן ראה שני יהודים רְבִים ביניהם - זה פשוט דקר את לבו! נגרם לו מכך צער נוראי, כאבו היה עצום.

הכאב הזה, הצער הזה, הבכי הזה, היו כמו "קרני אור", פרוז'קטורים, שנכנסו היישר ללבם של שני הניצים והשפיעו עליהם, לנטוש את השנאה ולהרגיש רצון להתפייס!

נמצא, אפוא, שכאשר אהרן ישב אצל כל אחד מבעלי המריבה, הוא יכול היה לומר לו בפה מלא, כי חברו נטש את השנאה ומעוניין להתפייס. הוא ידע כי הצער שלו, הדמעות שלו, התפילות שלו לבורא עולם שישראל יחיו באהבה ובשלום, גרמו לקרני אור רוחניים שנכנסו ללבם של השניים ויצרו אצל כל אחד מהם את הרצון להתפייס.

אהרן לא שינה, חלילה, מן האמת. הוא לא סיפר סתם

דין תורה מעניין נקרה לפתחו של רבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל. המתדיינים היו בעל מסעדה יוקרתית ועובר אורח צמא שקנה אצלו כוס מים, האחרון טען כי קנה במסעדה כוס מים קרים, וכאשר בא לשלם, השית עליו בעל המסעדה סכום כסף לא מבוטל עבור כוס המים

דין תורה מעניין נקרה לפתחו של רבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל. המתדיינים היו בעל מסעדה יוקרתית ועובר אורח צמא שקנה אצלו כוס מים, האחרון טען כי בצימאונו הרב קנה במסעדה כוס מים קרים, וכאשר בא לשלם, השית עליו בעל המסעדה סכום כסף לא מבוטל עבור כוס המים, 'מדוע שאשלם על כוס מים מחיר כה מופרז?' טען הקונה. ואילו בעל המסעדה טען לעומתו: 'חנותי איננה קיוסק פשוט, בו אתה משלם על כוס המים בלבד, זאת הרי מסעדה יוקרתית! התשלום הוא גם עבור המקום הנאה, הכיסאות הנוחים וההגשה המכובדת'.

שמע הרב את טענותיהם ברוב קשב, ופסק כי בעל המסעדה צודק, והקונה חייב לשלם לו את מלוא הסכום הנדרש...

והוסיף הג"ר שמואל סלנט זצ"ל כי עתה הוא מבין את תקנת חז"ל לברך ברכת 'שהכל נהיה בדברו' על כל כוס שתיה, ומדוע לא תקנו ברכה זו אף על שאר המאכלים? אלא - אומר ר' שמואל - יכול אדם לחשוב בלבו: 'וכי מה אני כבר שותה, כוס מים פשוטים?!' דווקא אז, כאשר אנו נהנים מהדבר הכי פשוט לכאורה, נכריז בקול גדול 'שהכל נהיה בדברו', ה כ ל כולל ה כ ל נהיה בדברו, אנחנו מודים כאן לא רק על המים, אלא אף על היכולת להחזיק בידנו את כוס השתיה. הכרזתנו איננה רק על הרווית צימאוננו, אלא אף על הפלא הגדול בכל מערכת העיכול הענפה הפועלת בקרבנו. בברכה זו אנחנו מכירים שוש ושוב בעובדה כי הכל במאמרו והכל בכוחו, ואין שום בריה עלי אדמות שיכולה לקוף אצבע למטה בלא רצונו יתברך מלמעלה.

"והנה אתמול, בליל תשעה באב, השתתפתי בדרשה שלך. תיארת, בדבריך הנרגשים, כמה גדול הוא הצער שיש לכל אבא אם הילדים שלו רבים ביניהם. גם לאבא עשיר, שיש מיליונים - כל זה איננו שווה לו, אם הבנים שלו מסוכסכים האחד עם השני. הבאת כמה וכמה מאמרי חז"ל המתארים את הצער הגדול ואת הסבל הגדול שיש לאבינו שבשמים כאשר ישנה שנאת חנם בין שני יהודים. הוספת לתאר איך יצרו של אדם מתגבר עליו ולא מניח לו להתפייס, גם אם הוא יודע שהשני צודק.

"אתמול בלילה, ליל תשעה באב - לא עצמתי עין. שמונה שנים אני גורם סבל לבורא עולם, מְצַעֵר את אבא!

"בבוקר, לפני שהלכתי להתפלל ולומר קינות, דפקתי על דלת שכני. הוא פתח את הדלת ונראה המום! שמונה שנים לא לדבר, ופתאום...

"פרצתי בבכי. אמרתי לו שהאזנתי לדרשה בה נאמרו דברים חמורים ביותר בגנות המחלוקת, ובאתי להתפייס עמו ולבקש את מחילתו. הוספתי ואמרתי לו כי אני מוחל בלב שלם על עשרים אלף הדולר שהוא חייב לי, ובלבד שיוציא מפיו את שתי המילים 'מחול לך'!

"ר' אהרן! זה היה קשה. קשה מאד. אבל הרגשתי שאני עושה משהו טוב... ולא תאמין מה השכן אמר לי: 'גם אני הייתי באותה דרשה. בית הכנסת היה חשוך ובשל כך, כנראה, לא ראית אותי. גם בלבי גמלה ההחלטה לבוא אליך, ולבקש את מחילתך, אלא שאתה הקדמת אותי'...

"והנה, הערב, עשר דקות אחרי צאת הצום, הוא ממשיך ומספר לי, השכן שלי דופק על דלת ביתי, ביחד עם אשתו, בידיהם בקבוק ליקר ומעטפה. הם הגישו לי את המעטפה ואמרו: 'איננו מסכימים בשום פנים ואופן שתמחלו לנו על עשרים אלף הדולר! הא לכם, לעת עתה, חמשת אלפים דולר 'על החשבון', ואת היתרה נפרע בע"ה בתשלומים". נטלתי את המעטפה ואמרתי: 'אחי היקר! לכל הפחות את זאת נְסַפֵּם, אם הבאתם חמשת אלפים דולר - אני מוחל, במחילה גמורה, עם כל הלב, על חמש עשרה אלף הדולר האחרים'."

רבותי! כפי שהקדמתי, לא באתי לספר על מופת שעשיתי. כל מה שרציתי לומר הוא שמי ששומע את מאמרי חז"ל, מאזין לסיפורי צדיקים, ומתוודע לחומרת המחלוקת, לְצַעֵר השכינה על שנאת חנם, נחשף לְמָה שאנשים זכו להגיע בזכות התגברותם על המידות - כל זה מחלחל בלבו, משפיע עליו, וגורם לו לְהִשְׁתַּנּוֹת.

סדנת עריכת חוזים

להבין את עולם החוזים מההיבט המשפטי וההלכתי

ההרצאות ימסרו על ידי
עורך הדין הרב נתן רוזנבלט
חבר ועדת הדיור
ועוד מומחים בתחום

הסדנה מתאימה
לכל רב או בורר,
ולכל מי שמתעסק בנדל"ן

בין 6 ל 8 מפגשים

הסדנה תתקיים בהיכל בית הדין 'היכל המשפט'
ישנה אפשרות להצטרף בזום.

המחיר הוא 680 ש"ח

בהרשמה מוקדמת [ע"י מילוי טופס פרטים ללא תשלום מראש]

מספר המקומות מוגבל
הבטיחו את מקומכם עוד היום!

שי יוקרתי
לכל נרשם

מוזמנים להצטרף לסדנה מקצועית ומקיפה
בה תלמדו את כל מה שצריך לדעת על
'חוזים מיוחדים'
בהנחיית עו"ד הרב נתן רוזנבלט
ומיטב המומחים והרבנים.

בין הנושאים שילמדו

סודות עריכת החוזים

מידע קריטי שעורכי הדין
לא ישתפו אתכם

סעיף בוררות

מדריך מעמיק ביסודות חוק
הבוררות וביסוס תוקף ההסכם

המוקשים

כיצד נהנה נקודות תורפה בחוזה,
היכן מוסמנים המוקשים

היתר עיסקא

מתי צריכים להכניס, המשמעות,
והתביעה על אי הוספת הית"ע

טאבו משותף

כיצד לבצע בדיקות כדאיות
כלכלית מעמיקה ומקצועית

מבנה החוזה

הכרחי להדגשים החשובים
בחוזה לשיים לב אליהם

התמיה

האם תמיה כפי שהוא נראה,
אם כן סיפור שונה.

הלכה למעשה

מהם הכללים הבסיסיים לנתינת
חוקף הלכתי ומשפטי להסכם

היכל המשפט - המחלקה המשפטית

עו"ד הרב נתן רוזנבלט הי"ו

יו"ר המחלקה המשפטית ליעוץ בדיני ממונות שע"י ביד"צ היכל המשפט

יתרונות הבחירה בבוררות אצל רב או בבית דין צדק על פני בית משפט

הקדמה: במאמר זה לא נדון בצד ההלכתי של המעדיף לתבוע בערכאות על פני הליכה לדין תורה, אנשים כאלו הם תלושים לחלוטין מההוויה החרדית וממונם וכעסם העבירים על דעתם, אין מה לפנות אליהם ולהסביר להם בשעת כעסם על השכן שבנה מרפסת בלי רשותם או המעסיק לשעבר ששכח להפריש לפנסיה רחמנא ליצלן, כשהם יירגעו הם יקראו מה כתוב כאן, ואם זה יהיה כבר לאחר התביעה - הם כנראה גם יודו בקול עד כמה הדברים צודקים ונכונים.

כל מה שאנחנו מנסים לדבר כאן, הוא לליבו של מי שיש בו עדיין יראת שמיים ברמה כזו, שגם כאשר הוא כועס מאוד הוא מבין שהתורה מעל התחושות, גם בשעת כוסו כיסו וכעסו (וכסאו) ניכר שהוא אדם, אליו אנו פונים ומנסים לשכנע שלא רק מבחינה רוחנית (שזה פשוט) אין שום היתר ללכת לערכאות במקום שאין היתר מפורש לכך ולא מסוג של "מקלו יגיד לו", אלא אף מבחינה גשמית אין לו מה לחפש במקום אחר, אין שם כלום.

תתפלאו לשמוע, אבל ישנם רבים - כולל כאלו שרחוקים מאוד לצערנו מקיום תורה ומצוות - המעדיפים לפנות לבוררות או לבית דין חרדי על פני בית משפט רגיל. במאמר זה נבחן את היתרונות של מסלולים אלו ונראה מדוע הם יכולים להיות עדיפים במקרים מסוימים

הערה: כאשר אנחנו מדברים על "בוררות" אין הכוונה רק לבית דין, זה יכול להיות רב השכונה, רב מהחוג שלכם או אפילו סתם איש מקצוע, אישית ההמלצה שלי היא לקחת דווקא רב מחוג אחר שאתם לא מכירים, אם אתם חסידים מביתר ההצעה שלי שתקחו רב ספרדי מהגבעה השנייה, משהו שאין סיכוי גדול שתיתקלו בו בעתיד הקרוב, לא צריך שיהיה מומחה אבל חשוב שיהיה ירא שמיים מרבים.

1. מהירות ההליך

אחד היתרונות הבולטים בבוררות ובבתי דין חרדיים הוא מהירות ההליך המשפטי. בעוד שבתי המשפט הממלכתיים עלולים להיתקל בעיכובים רבים בשל עומס תיקים, הליך הבוררות או ההליכים בבתי דין חרדיים בדרך כלל מתנהלים במהירות רבה יותר. צדדים יכולים לקבוע מועד לדיון בזמן שנוח להם, ובכך להקטין את זמני ההמתנה

כל מי שהיה פעם בהליך משפטי, והייתי בהמון כאלו (אגב, מעולם לא ייצגתי חרדי מול חרדי אלא אם זה אגב נושא אחר) יודע שהטחנות שם טוחנות לאט מידי ומוציאות את

הנשמה של שני הצדדים, הליכים פשוטים של תביעות קטנות אשר החוק הקל בהן במיוחד, לוקחות שנים ארוכות, בפרט כאשר הצד הנתבע נהנה מהותרת המצב על כנו (בדרך כלל זה המצב, כגון שהוא חייב כסף או גר בדירה וכיוצ"ב) ואז בדיון הראשון הוא שכח להגיע ואז קובעים דיון לעוד שנה, בדיון השני הוא נדבק בקורונה יום לפני הדיון, ובדיון השלישי (עוד שנה) פרצה מלחמה ועורך הדין חושב שאולי הוא ייקרא למילואים אז מקבלים עוד שנה, אחרי ארבע שנים מקבלים פסק דין ואז מתחיל ערעור, אותו הליך פחות או יותר ועוד כמה שנים...

אתם צוחקים אבל זה מעשים שבכל שנה.

לעומת זאת בבית דין, פתיחת תיק, תביעה, דיון, עוד דיון, ויש פסק דין בדרך כלל, זהו.

2. עלויות נמוכות יותר

הליך בוררות או דיון בבית דין חרדי הוא תמיד זול משמעותית מאשר ניהול הליך משפטי בבית משפט.

בבית דין העלויות העיקריות הן: פתיחת תיק כ-250 ש"ח, טוען רבני בהתאם לתיק אך המקסימום שנתקלתי בו היה 25,000 ש"ח לתיקים מורכבים, ופה ושם הוצאות קטנות של יועצים שבית הדין גובה, היום חלק מבתי הדין גובים לפי ישיבות ואצל בוררים זה מקובל יותר אך בכל מקרה לא מדובר על סכומים שעוברים את הכמה מאות שקלים לישיבה ובסך הכל כמה אלפי שקלים לכל צד לתיק רגיל.

בבית משפט לעומת זאת, רק האגרה עלולה להיות יותר מכל הסכומים הללו גם יחד, שלא לדבר על עורכי הדין והשמאים, העדים המומחים והחוקרים שהולכים להתעשר על הדרך, ועוד לא נגענו בהוצאות האסטרטגיות שמגיעות לעיתים לסכומים שהם פי כמה וכמה מהמקובל והנצרך.

3. סודיות

אחד הדברים המפחידים ביותר בני אדם הוא חילול שם, בבית משפט זה לא משנה אם אתה תובע או נתבע, תמיד כל מילה שלך מוקלטת ומתועדת לטובת הדורות הבאים, שאם עוד מאה שנה הנין של הנין שלך יוכל להקיש את השם (שלו, כנראה יהיה דומה לשמך זכרון לברכה) בגוגל הוא יוכל תוך שניות להחשף לכל מה שעשית או שעשו לך, מה טענו כלפיך ואיך השופט כתב לגבי המידות שלך, בפרט כואבים הדברים בסיפורים משפחתיים, איש אינו רוצה שכל צאצאו יידעו בדיוק על מה הוא רב עם הדוד משה או חלילה מה הייתה סיבת הפרידה של סבא וסבתא...

אלא שכאמור במקרה שלנו, של אנשים חרדים, זה חיסרון גדול משום שאותנו מעניין מה התורה אומרת ולא מה החוק אומר, אבל גם לאנשים מבחוץ חשוב יותר הצדק מאשר החוק, והם יעדיפו בורר בעל שכל ישר ומצפון נקי, גם אם לא בקי בכל סעיף קטן בכל חוק.

בבתי הדין החרדיים, הדיינים לרוב מגיעים מרקע מקצועי או דתי החיוני להבנת הסוגיות המורכבות שעומדות על הפרק. הידע שלהם בנוגע להלכה ובתחומים שונים יכול להוביל לפסקי דין מתאימים יותר למציאות החברתית והתרבותית של הצדדים, ולא רק להלכה (שזה דווקא לא תמיד מתאים, יש מושג של שו"א דדיינא שיש לדיין סמכות לחרוג אפילו מהמסגרת ההלכתית לצורך עשיית צדק).

7. המצפון

הדבר שהכי חשוב לנו זה שהגורם המכריע יהיה אובייקטיבי כמה שאפשר, ואת זה אי אפשר לקבל בבית משפט, שבו השופט מלכתחילה חושב שיש כאן שני משתמטי גיוס (אם אחד הצדדים פחות נראה חרדי אין לך כמעט סיכוי) ששניהם מתאימים לסיפורים שהוא שמע תמיד על איך החרדים/יהודים יודעים לרמות ולתחמן את הזולת, וכעת הוא רק צריך להכריע מי יותר רמאי מהשני.

בנוסף לכך הוא הגיע בשבע בבוקר לבית המשפט, לפניך היו כאן כמה ואחר כך עוד כמה (בתיקים קטנים לפחות) הוא ממתין כבר לארבע שיוכל ללכת הביתה, הוא לא מאמין בשום ישות שגדולה ממנו וחושב עצמו לגג העולם, הסיבה שהוא מואיל לשבת כאן היא בעיקר בגלל המשכורת הענקית שממתינה לו בסוף החודש.

לעומת זאת הדיינים הם קודם כל תלמידי חכמים מובהקים מאוד, שלמדו בעבר רוב שעות היממה, בדרך כלל הם גם יראי שמיים מרבים ובעלי סברה ישרה אשר התורה חידדה, והכי חשוב: הם יושבים כאן בהתנדבות או בתמורה לשכר מועט (בד"כ) אך ורק כי הם מאמינים שיש מי שידרוש מהם דין וחשבון על כל דין ועל כל חשבון.

סיכום

ליהודי חרדי אין מה לחפש בבית משפט כל זמן שלא גוררים אותו לשם בשלשלאות של ברזל, שום טובה לא תצמח לו משם, לא ברוחניות ולא בגשמיות.

בבית דין חרדי לעומת זאת, הכל מתנהל בדיסקרטיות מוחלטת, וגם כאשר פוסקים כבר כנגד צד אחד, לא יכתבו עליו מילה אלא רק פלוני חיב ופלוני פטור, נימוקים קצרים רק לצאת ידי חובה וזהו.

4. התאמה תרבותית ורוחנית

רבים מהסכסוכים בינינו הם דברים אשר השופט בחיים לא יבין וכתוצאה מכך לעולם לא יוכל לפסוק דין אמת, קחו למשל את סכסוכי החצרות, מבלים עשרות דיונים ומאות אלפי ש"ח רק על השאלה אם בערל פלוני שכבר חולה אלצהיימר מונה לפני שישים שנה לעמותה כלשהי ברוב מלא ואם הפרוטוקול של העמותה היה אמיתי לחלוטין, אין שום דיון אמיתי למי יש רוב חסידיים ובשביל מה באמת בנו את המוסדות, וגם יש חשש בכל זאת להוציא את הכל כי השופט יכול בכל רגע להחליט שהתיק עובר למשטרה ואז שני הצדדים יריבו ביניהם מי יושב ליד חלון התא...

לעומת זאת בית דין, גם אם הוא תימני מראש העין, מבין היטיב את הניואנסים וחותך מהר למי הכתר ולמי הכבוד ומי ישלם למי, מעל או מתחת לשלחן, בדרך כלל גם מחלקים את הירושה ברגישות: לזה החותמת ולזה הפתילים וכולם אהובים ומכובדים.

5. גישה אלטרנטיבית לפתרון סכסוכים

לשופטים יש בעייה: ספר החוקים שלהם הוא קבוע ואי אפשר לחרוג ממנו זולת מתי שכתוב במפורש, כך למשל אם החוק מחייב אותך לענות תוך שלושים יום ולא ענית, הצד השני יקבל פסק דין ועכשיו לך תבטל את זה, וגם אם תצליח לבטל זה יהיה כרוך בהוצאות גדולות וכבדות, וזו רק דוגמה אחת מיני רבות, לאורך כל ההליך המשפטי אתם תראו את השופט שיודע שהדין צריך להיות אלף אבל חייב לעשות בית כי זה החוק.

בבית דין לעומת זאת היד די חופשית והעיקר הוא לעשות צדק, הדיינים מציעים גישות שונות לפתרון סכסוכים, שהן לעיתים פחות פורמליות וממוקדות יותר בהשגת הסכמה בין הצדדים. גישות אלו עשויות לכלול דיאלוג פתוח, התמקדות בהבנה הדדית ופיתרון בעיות בצורה יצירתית, אלו דברים אשר כמעט לא קיימים בבית משפט.

6. רקע מקצועי של הדיינים

בבית המשפט יש ייתרון אחד שבמקרה שלנו הוא חיסרון נוסף: השופטים בקיאים בחוק יותר מאשר עורכי דין וותיקים ובוודאי יותר מאשר דיינים היושבים כבר עשורים על מדין.

במקום להסתבר בבית הדין

פשוט תתייעץ איתנו!

נבחרת הטוענים הרבניים של מכון 'אבן הטוען' מהשורה הראשונה ב
מחכים לעזור לך עם כל הסודות למצות את הדין על כנו לטובתך

לקביעת פגישות

6-119

@gmail.com

נזקי שכנים | עובד ומעביד | מניות והשקעות בשווקי ההון
גיטין | צוואות וירושות | ממונות | נזיקין כללי | נזקי בניה ונדל"ן

100% הצלחה!
בייצוג בבתי הדין

הבארץ
תק!

איגוד הטוענים הרבניים

מרכז

אבן הטוען

בראשות הרב
רבי מיכאל חיים
רוטמן שליט"א

גישה ישירה עם מו"ד בכיר חייג סכמ"ד

0733-576-

Mshl.co.il | Mishpatshlomo1@g

מודעה רבה לאורייתא

הננו להזמין את הציבור הרחב
יושבי על מדין, מורי הוראה, ושוחרי תורת המשפט
לכנס הגדול יום עיון בדיני ממונות וכנס הדיינים
בנושא
טאבו משותף והשקעות נדל"ן

הכנס יתקיים אי"ה

כניסה ראשית מרחוב חיד"א דרך עזרה למרפא	באולם כתר הרימון בני ברק	בשעה 18:30	יום חמישי כ"ט שבט ליל ר"ח אדר
---	---------------------------------------	----------------------	--

המונחה הרב אליעזר יוטקובסקי שליט"א

פתיחה

הגאון רבי צבי פלדהיים שליט"א
אב"ד כהיכל המשפט בית שמש

דברי פתיחה

הגאון הגדול רבי פנחס וינר שליט"א
אב"ד בית הרין לענייני ריבית

הנחת אבן היסוד
בענייני טאבו משותף
והשקעות

הרב יהודה ואלס, מנהל סניף אלעד בבנק דרושלים

פאנל מומחים

עו"ד נתן רוזנבלט
הרב זערת הרוד
חיים גוטפריד 'משכנדיל'
מומחה למשכנתאות מורכבות.

יעקב רייניץ
עורך מרחב נהל"ן - המודיע
הרב ד. שוב 'תווד מרחבים'
מומחה לתווד כ"טאבו משותף

הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א
מנהולי הפוסקים בהודו ואב"ד היכל המשפט בית שמש

עולם ההשקעות
מתוך הנעשה
בבתי הדין

הגאון הגדול רבי שלמה זעפרני שליט"א
אב"ד כתר תורה ובר"צ היכל המשפט בית שמש

פאנל רבנים

בהשתתפות
הגאון הגדול רבי צבי ברודמן שליט"א
ראב"ד ביתר ואב"ד בתי הרין ה"אמת והשלום" ו"תיבות הים"

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א
דיש מונכא עוז וזהר ואב"ד היכל המשפט בית שמש

הגאון רבי פישל בידרמן שליט"א
אב"ד היכל המשפט אלעד

ניפגש בבית הדין מיצג מיוחד

הקרנת מיצג חי של דיון הלכתי מתוך אולם בית הדין
באדיבות 'מרכז אבן הסוען'

// הכניסה חופשית - כיבוד עשיר //

הכנס
בחסות: